

SÉRKENNI NÁMSFERILS STARFSNÁMSNEMENDA Í FRAMHALDSSKÓLA.

Afstaða og skuldbinding til náms, líðan og stuðningur foreldra
og skóla

Kristjana Stella Blöndal, dósent við Félags- og mannvísindadeild,
Félagsvísindasviði Háskóla Íslands

Jón Torfi Jónasson, prófessor við Kennaradeild,
Menntavísindasviði Háskóla Íslands

Sólrún Sigvaldadóttir MA í félagsfræði

Aðstoð við tölfræðilega úrvinnslu:
Hilda Björk Daníelsdóttir BS í sálfræði

Maí 2016

HÁSKÓLI ÍSLANDS
MENNTAVÍSINDASVIÐ

© Kristjana Stella Blöndal, Jón Torfi Jónasson og Sólrún Sigvaldadóttir

SÉRKENNI NÁMSFERILS STARFSNÁMSNEMENDA Í FRAMHALDSSKÓLA
Afstaða og skuldbinding til náms, líðan og stuðningur foreldra og skóla

Menntavísindastofnun, Menntavísindasviðs Háskóla Íslands

ISBN: 978-9935-468-08-6

EFNISYFIRLIT

Samantekt á helstu niðurstöðum.....	5
<i>Almenn afstaða til náms.....</i>	6
<i>Skuldbinding nemenda og andleg líðan.....</i>	8
<i>Stuðningur foreldra, kennara og skóla.....</i>	10
<i>Námsstaða og námsframvinda nemenda.....</i>	12
Markmið rannsóknarinnar.....	17
Aðferð.....	19
<i>Pátttakendur.....</i>	19
<i>Framkvæmd.....</i>	19
<i>Mælitæki.....</i>	20
<i>Upplýsingar um námsferil.....</i>	23
<i>Tölfræðileg úrvinnsla.....</i>	25
Bakgrunnur nemenda og námssvið.....	29
Niðurstöður.....	35
<i>Afstaða til náms.....</i>	35
<i>Afstaða til bóklegra og verklegra greina í grunnskóla.....</i>	35
<i>Vissa nemenda með námsval.....</i>	39
<i>Væntingar nemenda og foreldra.....</i>	45
<i>Skuldbinding nemenda og andleg líðan.....</i>	54
<i>Námsleg skuldbinding.....</i>	55
<i>Félagsleg skuldbinding.....</i>	57
<i>Samsömun við skóla.....</i>	60
<i>Neikvæð skólahegðun.....</i>	63
<i>Metnaður í námi.....</i>	66
<i>Andleg líðan.....</i>	69
<i>Stuðningur foreldra, kennara og skóla.....</i>	73
<i>Stuðningur foreldra.....</i>	73
<i>Stuðningur kennara.....</i>	79
<i>Þörf fyrir ráðgjöf.....</i>	83
<i>Námsstaða og námsframvinda nemenda.....</i>	86
<i>Námsframvinda í ljósi afstöðu og skuldbindingar til náms, líðan og stuðnings foreldra og skóla.....</i>	92
Heimildir.....	99
Viðauki.....	101

SAMANTEKT Á HELSTU NIÐURSTÖÐUM

Meginmarkmið þeirrar rannsóknar sem hér er kynnt er að svara spurningunni: Hver eru sérkenni námsferils og viðhorfa nemenda sem velja starfsnám í framhaldsskóla? Hér verða dregnar saman helstu niðurstöður hennar en hún náði til 2750 nemenda í öllum framhaldsskólum landsins á 17. til 24. aldursári og fór gagnasöfnun fram vorið 2007.

Í skýrslunni er merkt með lóðréttri línu á vinstri spássíu við atriði í niðurstöðum sem við viljum vekja sérstaka athygli á.

Í skýrslunni er birt ítarleg tölfræðileg greining gagnanna. Í því sambandi leggjum við áherslu á eftirfarandi:

1. Marktækni og mikilvægi. Vegna þess hve úrtakið er stórt er hægt að greina fjölmörg áhugaverð sambönd breyta sem ekki kæmu fram með öðru móti og jafnvel greina mjög flókin tengsl. Við teljum þetta mjög verðmætt. Við leggjum áherslu á að tilgreina þau marktæku tengsl sem við sjáum, en viljum jafnframt undirstrika að oft á tíðum er munur á hópum ekki mikill þegar tölur eru bornar saman. Marktæk tengsl þýðir ekki endilega að þau séu mikilvæg. Lesandinn er beðinn að hafa þetta í huga. Þegar á heildina er litið eru tengsl á milli einkunna á samræmdum prófum og flestra þeirra þátta sem athuguð eru afar sterk og geta ráðið miklu um önnur sambönd.
2. Tengsl og áhrif. Þegar talað er um marktæk tengsl, er í venjulegri umræðu talað um tölfræðileg áhrif einnar breytu á aðra. Það þýðir þó alls ekki að um orsakasamband sé að ræða. Einfaldasta dæmið er um samband einkunna og annarra þátta. Áhrifssambandið er iðulega mjög sterkt, en það er þó alls ekki víst að einkunnir út af fyrir sig hafi áhrif. Námsgeta eða aðrir skyldir þættir gæti verið ástæða þess að góðar einkunnir og mikil skuldbinding við nám og skóla fari oft saman. Að auki er líklegt að oft sé sambandið á milli þátta gangvirkt, til dæmis að mikil skuldbinding leiði til góðs námsárangurs sem aftur ýtir undir mikla skuldbindingu.
3. Vigtun gagnanna. Gögnin voru vigtuð og er gerð grein fyrir henni í köflum um úrvinnslu og bakgrunn. Þessi aðgerð er mikilvæg til þess að leiðrétta fyrir skekkju í úrtakinu sérstaklega þegar lýsandi tölfræði er notuð eins og meðaltöl og hlutföll.

Þessi samantekt tekur mið af kaflaskiptingu í niðurstöðum skýrslunnar. Við lögðum áherslu á að draga fram það sem greindi nemendur sem voru í starfsnámi þegar könnunin fór fram vorið 2007 frá nemendum sem voru á öðrum námssviðum, það er í listnámi, bóknámi og á almennri braut.

Í stuttu máli kom fram þegar sérstaklega er horft til nemenda í starfsnámi að þrátt fyrir að miklum meirihluta nemenda líkaði betur verklegar greinar en bóklegar í grunnskóla var það algengast á meðal starfsnámsnemenda. Nemendur í starfsnámi voru almennt vissari um námsval sitt og skuldbundnari náminu en nemendur í bóknámi, sem aftur á móti voru félagslega skuldbundnastir skólanum. Starfsnámsnemendur voru með minni metnað í námi en nemendur í bók- og listnámi og eftirfylgni foreldra var almennt minni á meðal þeirra en hjá nemendum í bóknámi. Starfsnámsnemendur eins og nemendur á öðrum námssviðum töldu sig fá frekar mikinn stuðning frá kennurum sínum. Innan við helmingur þeirra taldi að foreldrar þeirra vildu að þeir færu í háskóla miðað við 80% nemenda í bóknámi. Þegar ungmennin voru 23 til 26 ára hafði mun lægra hlutfall þeirra sem voru í starfsnámi þegar könnunin fór fram útskrifast úr framhaldsskóla en þeirra sem voru í bóknámi eða listnámi. Þeir sem luku starfsnámi (þar með talið listnámi) voru mun ólíklegri til að ljúka námi innan tilsetts tíma en nemendur í bóknámi. Mun hærra hlutfall stráka og nemenda utan höfuðborgarsvæðisins luku starfsnámi.

Við viljum sérstaklega vekja athygli lesenda á tveimur hópum auk nemenda í starfsnámi. Annars vegar er um að ræða nemendur sem líkaði betur við verklegar greinar en bóklegar í grunnskóla og hins vegar nemendur í bóknámi sem oft höfðu hugsað sér að skipta yfir í starfs- eða listnám. Þessir tveir hópar skera sig úr á mörgum þeirra þátta sem rannsóknin nær til.

Almenn afstaða til náms

Stórum hluta nemenda líkaði betur verklegar en bóklegar greinar í grunnskóla

Áhugavert er að miklum meirihluta framhaldsskólanema líkaði annaðhvort betur við verklegar greinar eða álíka vel við bóklegar og verklegar greinar í grunnskóla og átti það líka við um nemendur í bóknámi. Einungis á bilinu 5 til 19 prósent nemenda líkaði betur við bóklegar greinar. Tveimur af hverjum þremur nemendum í starfsnámi líkaði betur við verklegar greinar í grunnskóla heldur en bóklegar og var það algengara í þeirra hópi en meðal nemenda í öðru námi (bóknámi, listnámi og á almenni braut). Í skýrslunni er vandinn við afgerandi túlkun þessara niðurstaðna ræddur en við teljum að þarna sé undirliggjandi mikilvæg skoðun eða afstaða nemenda sem þyrfti að gefa betri gaum. Það kemur skýrt í ljós þegar samband þessarar afstöðu við fjölmarga þætti er skoðað.

Umtalsverður munur var á afstöðu framhaldsskólanemenda til bóklegra og verklegra greina í grunnskóla eftir einkunnum á samræmdum prófum í íslensku og stærðfræði í 10. bekk. Því lægri

sem einkunnir nemenda voru bæði í íslensku og stærðfræði því líklega var að þeim líkaði betur við verklegar greinar en bóklegar í grunnskóla. Þessi afstöðumunur spáir þó ekki mjög skýrt fyrir um námsval í framhaldsskóla.

Nemendur í bóknámi eru óvissari um námsval í framhaldsskóla en nemendur í starfs- og listnámi

Nemendur í bóknámi virtust óvissari en aðrir nemendur um námsval sitt í framhaldsskóla í ljósi svara þeirra við því hvort þeir höfðu íhugað að skipta um námssvið og mælingar á vissu um námsval í framhaldsskóla. Mun algengara var að þeir höfðu velt því fyrir sér að skipta í starfs- eða listnám (tæpur helmingur) en öfugt, það er að nemendur í starfs- eða listnámi höfðu velt því fyrir sér að skipta í bóknám (um þriðjungur), sem er þó býsna stór hópur. Jafnframt voru hlutfallslega mun fleiri í bóknámi en í starfs- eða listnámi sem höfðu velt því oft eða mjög oft fyrir sér að skipta um námssvið.

Almennt skoruðu nemendur hátt á mælingunni vissu um námsval, það er voru að jafnaði fremur vissir um að þeir væru á „réttri“ braut í framhaldsskóla. Þó átti það síður við um yngstu nemendurna (á 17. og 18. aldursári) og þá sem voru með lægstu einkunnirnar á samræmdum prófum í 10. bekk.

Ekki kom á óvart að þeir sem voru á almennri braut skoruðu að jafnaði lægra á mælingunni „vissu um námsval“ en aðrir nemendur enda má segja að nám á almennri braut sé ekki eiginlegt námsval. Jafnframt kom fram að nemendur í bóknámi voru að jafnaði óvissari (skoruðu lægra) en þeir sem voru í listnámi en ekki var munur á þeim og nemendum í starfsnámi.

Nemendur sem líkaði betur verklegar en bóklegar greinar óvissari um námsvalið í framhaldsskóla

Þeir nemendur sem líkaði betur verklegar en bóklegar greinar í grunnskóla voru óvissari um námsval sitt en aðrir. Bæði höfðu þeir oft velt því fyrir sér að skipta um námssvið og skoruðu lægra á mælingu á vissu um námsval. Meira en helmingur nemenda á almennri braut eða í bóknámi sem líkaði betur við verklegar greinar í grunnskóla hafði velt því fyrir sér að skipta yfir í starfs- eða listnám og voru þeir miklu líklegri til þess en þeir sem líkaði betur bóklegar greinar eða þeir sem líkaði álíka vel bóklegar og verklegar greinar. Ólíklegastir voru þeir sem líkaði betur við bóklegar greinar í grunnskóla en þó hafði um fimmtungur velt því fyrir sér.

Sennilega má að einhverju leyti skýra óvissu þeirra sem líkaði betur verklegar greinar en bóklegar í grunnskóla með því að stór hluti eða helmingur hans fór í bóklegt nám í framhaldsskóla. Sá minnihluti nemenda sem líkaði betur við bóklegar greinar fór nánast allur í bóklegt nám og var vissari um námsval sitt.

Langflestir foreldrar vilja að börn sín ljúki stúdentsprófi en hafa ekki skoðun á starfsmenntun

Ekki kom á óvart að langflestir nemendur töldu foreldra sína vilja að þeir lykju stúdentsprófi (85%). Um þriðjungur taldi foreldra sína vilja að þeir lykju list, iðn- eða öðru starfsnámi en athyglisvert er að tæplega 60% töldu foreldra sína ekki hafa skoðun á því eða að þeir vissu ekki skoðun foreldra sinna.

Fjórir af hverjum fimm nemendum töldu foreldra sína leggja jafn mikla áherslu á að þeir lykju stúdentsprófi og þeir gerðu sjálfir. Það var því frekar gott samræmi á væntingum nemenda og foreldra, sérstaklega hjá stelpum og nemendum með háar einkunnir á samræmdum prófum.

Þó var nokkuð hátt hlutfall nemenda eða 18% sem töldu foreldra sína leggja meiri áherslu á að þeir lykju stúdentsprófi en þeir gerðu sjálfir. Misræmið var hlutfallslega langmest meðal nemenda sem voru á almennri braut eða hjá þriðjungi þeirra. Það var jafnframt meira meðal nemenda sem líkaði betur verklegar en bóklegar greinar í grunnskóla og hjá þeim bóknámsnemendum sem oft höfðu velt því fyrir sér að skipta yfir í starfs- eða listnám.

Tveir þriðju nemenda töldu foreldra sína vilja að þeir færu í háskóla. Átti það við um flesta þeirra sem voru í bóknámi (78%) en innan við helming þeirra sem voru í starfsnámi (40%) sem verður að teljast frekar mikill munur. Þó ber að hafa í huga að framhaldsmenntun fyrir starfsnámsnemendur er sjaldan á háskólastigi á Íslandi og gætu því margir foreldrar starfsnámsnemenda viljað að þeir fari í framhaldsnám þótt þeir leggi ekki áherslu á að þeir fari í háskóla.

Nemendur sem líkaði betur bóklegar en verklegar greinar og þeir bóknámsnemendur sem höfðu oft hugsað um að skipta um námssvið voru mun ólíklegri til að telja að foreldrar þeirra vildu að þeir færu í háskóla.

Nokkuð mikill munur var á svörum nemenda eftir bakgrunni þeirra. Stelpur voru líklegri til að telja foreldra sína vilja að þær færu í háskóla. Sömuleiðis þeir sem áttu foreldra með háskólapróf, bjuggu á höfuðborgarsvæðinu og voru með háar einkunnir á samræmdum prófum í 10. bekk.

Skuldbinding nemenda og andleg líðan

Skuldbinding nemenda gagnvart náminu, félagslífinu og skólanum var metin með fimm samsettum mælingum. Meginniðurstöður voru þær að nemendur fundu alla jafna til frekar mikillar skuldbindingar og andleg líðan þeirra var almennt frekar góð.

Nemendur í starfsnámi og listnámi skuldbundnastir náminu

Námsleg skuldbinding nemenda var almennt fremur mikil. Alla jafna líkaði þeim vel námið sem þeir voru í og töldu það mikilvægt og átti það frekar við um stelpur en stráka.

Þeir sem voru í starfsnámi og listnámi voru að jafnaði skuldbundnari náminu en bæði þeir sem voru í bóknámi og á almennri braut. Námsleg skuldbinding var minni hjá þeim nemendum sem líkaði betur við verklegar greinar í grunnskóla en þeim sem líkaði betur við bóklegar greinar eða álíka vel við bæði. Það má sennilega að einhverju leyti skýra með því að stór hluti þeirra fór í bóknám og einungis um þriðjungur í starfs- eða listnám þrátt fyrir að þeim líkaði betur við verklegar greinar. Að auki var námsleg skuldbinding minni meðal þeirra bóknámsnemenda sem höfðu oft hugsað um að skipta í starfs- eða listnám en þeirra sem sjaldnar höfðu velt því fyrir sér.

Nemendur í bóknámi félagslega skuldbundnastir skólanum

Félagsleg skuldbinding var að jafnaði frekar mikil. Flestir voru með góð tengsl við aðra nemendur, líkaði félagslífið og töldu góðan anda í skólanum. Þó skáru þeir sem voru í bóknámi sig úr með töluvert meiri félagslega skuldbindingu en aðrir nemendur. Félagsleg skuldbinding var að jafnaði minni meðal þeirra nemenda sem líkaði betur verklegar greinar en bóklegar í grunnskóla og átti það einnig við um þá bóknámsnemendur sem höfðu oft hugsað um að skipta um námssvið.

Nokkuð mikill munur var á félagslegri skuldbindingu nemenda eftir bakgrunni þeirra. Stelpur voru að jafnaði skuldbundnari félagslega en strákar. Skuldbindingin var meiri eftir því sem nemendur voru yngri, áttu menntaðri foreldra og því hærrí sem einkunnir þeirra voru á samræmdum prófum í 10. bekk.

Mikil samsömun við skóla

Meginniðurstaða fyrir samsömun við skóla var að almennt voru tengsl nemenda við skólann góð og þeim leið vel í honum. Þó var samsömunin að jafnaði minni meðal nemenda á almennri braut miðað við nemendur á öðrum brautum, en samt sem áður var hún frekar mikil í þeirra hópi. Þar að auki var hún að jafnaði minni meðal nemenda sem líkaði betur verklegar greinar en bóklegar í grunnskóla og töluvert minni hjá bóknámsnemendum sem höfðu oft velt því fyrir sér að skipta í starfsnám eða listnám en öðrum bóknámsnemendum.

Samsömun var frekar mikil eða mjög mikil í öllum hópum þegar bakgrunnsbreytur voru skoðaðar. Þó kom í ljós að samsömun við skóla var minni meðal þeirra nemenda sem voru í yngsta aldurshópnum og á meðal nemenda sem bjuggu utan höfuðborgarsvæðisins. Að auki var samsömun minni eftir því sem frammistaða var slakari á samræmdum prófum í 10. bekk.

Neikvæð skólahegðun svipuð hjá nemendum óháð því á hvaða námssviði þeir voru

Ekki var munur á neikvæðri skólahegðun eftir því hvort nemendur voru í starfsnámi, listnámi, bóklegu námi eða á almennri braut. Lítil munur kom fram á neikvæðri skólahegðun eftir afstöðu til náms en þó kom fram að þeir bóknámsnemendur sem höfðu oft velt því fyrir sér að skipta yfir í starfs- eða listnám sýndu oftar neikvæða skólahegðun en aðrir nemendur.

Strákar sýndu oftar neikvæða skólahegðun en stelpur og þeir sem lærðu fyrst annað tungumál en íslensku sýndu mun sjaldnar neikvæða hegðun en þeir sem lærðu fyrst íslensku eða íslensku og annað tungumál.

Nemendur eru mjög metnaðarfullir í námi og sérstaklega þeir í bóknámi

Mikill meirihluti nemenda hafði mikinn metnað og skýra framtíðarsýn í námi. Töluverður munur var þó eftir námssviði nemenda. Þeir sem voru í bóknámi höfðu mestan metnað og þeir sem voru í listnámi komu næstir í röðinni. Þeir sem líkaði betur verklegar greinar í grunnskóla höfðu að jafnaði minni metnað en aðrir nemendur og sama átti við um þá bóknámsnemendur sem höfðu oft íhugað að skipta í starfs- eða listnám.

Nokkuð mikill munur var á metnaði eftir bakgrunni nemenda. Stelpur voru að jafnaði metnaðarfullri en strákar og þeir sem áttu háskólamenntaða foreldra voru metnaðarfullri en aðrir. Mikill munur var á metnaði eftir einkunnum á samræmdum prófum í 10. bekk. Því hærrí sem einkunnir nemenda voru því meiri var metnaður þeirra í námi.

Andleg líðan almennt góð

Andleg líðan nemenda var almennt fremur góð. Tiltölulega fáir nemendur töldu sig glíma við kvíða- og depurðareinkenni. Líðanin var svipuð eftir námssviðum en þó að jafnaði aðeins betri hjá þeim sem voru í bóknámi en þeim sem voru á almennri braut. Meðal bóknámsnemenda sem aldrei höfðu hugleitt að skipta yfir í starfs- eða listnám var líðanin almennt best en síst meðal þeirra sem höfðu mjög oft hugleitt það.

Stuðningur foreldra, kennara og skóla

Stuðningur foreldra var metinn með tilliti til þátttöku þeirra í námi barns síns og eftirfylgni. Niðurstöðurnar ná til nemenda sem voru á 17. til 20. aldursári þegar könnunin fór fram.

[Þátttaka foreldra meiri meðal nemenda í listnámi](#)

Að mati nemenda tóku foreldrar almennt nokkuð mikinn þátt í námi þeirra, það er ræddu oft við þau um námið og skólann, höfðu mikinn metnað gagnvart námi þeirra og gátu aðstoðað við heimanám ef á þurfti að halda.

Þeir sem voru í listnámi sögðu foreldra sína taka töluvert meiri þátt í námi sínu heldur en þeir sem voru í starfsnámi og á almennri braut. Að auki töldu þeir sem líkaði álíka vel við verklegar og bóklegar greinar þátttöku foreldra meiri en þeir sem líkaði betur við verklegar greinar. Þeir nemendur í bóknámi sem höfðu aldrei velt því fyrir sér að skipta yfir í starfs- eða listnám töldu þátttöku foreldra sinna meiri en þeir sem höfðu oft velt því fyrir sér að skipta.

Að mati nemenda, var töluverður munur á þátttöku foreldra í námi þeirra eftir menntun foreldranna og tóku foreldrar með háskólapróf mestan þátt. Auk þess töldu nemendur með lágar einkunnir á samræmdum prófum í 10. bekk foreldra sína taka minni þátt í námi þeirra en aðrir nemendur. Stelpur töldu foreldra sína að jafnaði taka meiri þátt í námi sínu en strákar.

[Eftirfylgni foreldra minni meðal nemenda í starfsnámi en bóknámi](#)

Eftirfylgni foreldra var almennt frekar mikil að mati nemenda, það er þeir töldu foreldra sína fylgjast vel með sér og veita sér aðhald. Þeir sem voru í bóknámi töldu að jafnaði eftirfylgni foreldra meiri en þeir sem voru í starfsnámi. Minnst var eftirfylgni foreldra meðal þeirra sem líkaði betur verklegar greinar en bóklegar í grunnskóla og minni hjá þeim bóknámsnemendum sem mjög oft höfðu hugsað um að skipta í starfs- eða listnám en þeirra sem aldrei höfðu íhugað það.

Eftirfylgni var að jafnaði minni meðal nemenda með lága einkunn á samræmdum prófum í 10. bekk. Auk þess töldu stelpur foreldra sína að jafnaði fylgja þeim töluvert meira eftir en strákar.

[Nemendur í listnámi töldu sig frá meiri stuðning frá kennurum](#)

Nemendur töldu sig fá frekar mikinn stuðning frá kennurum sínum, það er voru ánægðir með kennara sína, sögðu þá hrósa nemendum og hvetja til spurninga. Þeir sem voru í listnámi töldu sig fá meiri stuðning kennara en nemendur í bóknámi og á almennri braut. Nemendur á starfsnámsbraut skáru sig ekki úr í samanburði við aðrar brautir. Þeir bóknámsnemendur sem höfðu ekki velt því fyrir sér að skipta yfir í list- eða starfsnám töldu sig fá meir stuðning kennara en þeir sem oft höfðu velt því fyrir sér.

Meiri þörf fyrir ráðgjöf meðal nemenda á almennri braut

Meirihluti nemenda taldi sig fá nægan stuðning við námið og ráðgjöf um námsval, vinnubrögð og persónuleg málefni. Um þriðjungur nemenda taldi sig þurfa aðeins meiri eða mun meiri stuðning og ráðgjöf en þeir fengu nú þegar. Þeir sem voru á almennri braut töldu sig þurfa á meiri ráðgjöf að halda en aðrir nemendur. Sama átti við um nemendur sem líkaði betur við verklegar greinar í grunnskóla. Þeir nemendur í bóknámi sem höfðu mjög oft velt því fyrir sér að skipta yfir í starfs- eða listnám töldu alla jafna að þeir þyrftu á meiri ráðgjöf að halda en þeir sem höfðu aldrei eða sjaldan velt því fyrir sér.

Nemendur með háa einkunn á samræmdum prófum höfðu minni þörf fyrir ráðgjöf en nemendur með lága og miðlungs einkunn.

Námsstaða og námsframvinda nemenda

Þegar ungmennin voru orðin 23 til 26 ára höfðu áberandi flest útskrifast með almennt stúdentspróf eða tvö af hverjum þremur og er það í samræmi við hlutfall nemenda sem var í bóknámi þegar könnunin fór fram. Tæplega fimmta hvert hafði ekki lokið framhaldsskóla 23 til 26 ára.

Strákar líklegri en stelpur til að ljúka starfsnámi

Námsval ungmennanna var ólíkt eftir kyni. Þrjár af hverjum fjórum stelpum höfðu lokið almennu stúdentsprófi samanborið við rúmlega helming stráka. Strákar voru næstum tvisvar sinnum líklegri en stelpur til að hafa lokapróf í starfsgreinum (stúdentspróf starfsgreina eða aðra starfsmenntun). Þessar niðurstöður sýna að kynjamunur á námsvali virðist lítið breytast frá ári til árs þrátt fyrir mikla umfjöllun um mikilvægi þess.

Þeir sem áttu foreldra með grunnskólapróf eða starfsmenntun líklegri til að ljúka starfsnámi

Sterkt samband kom fram á milli menntunar foreldra og námsstöðu ungmennanna þegar þau voru 23 til 26 ára. Þau sem áttu foreldra með háskólapróf voru mun líklegri til þess að hafa útskrifast heldur en þau sem áttu foreldra með minni menntun og luku langflestir almennu stúdentsprófi eða fjórir af hverjum fimm. Þau sem áttu foreldra með grunnskólapróf eða starfsmenntun voru mun líklegri til að hafa starfsmenntun en aðrir nemendur.

Nemendur utan höfuðborgarsvæðisins líklegri til að ljúka starfsnámi

Lítill munur kom fram á því hvort ungmennin höfðu útskrifast eða ekki þegar þau voru 23 til 26 ára eftir því hvort þeir bjuggu á höfuðborgarsvæðinu eða utan þess þegar könnunin fór fram. Aftur á

móti var töluverður munur á námsvali. Þótt almennt stúdentspróf væri algengasta prófið hjá báðum hópum, var það töluvert algengara meðal nemenda á höfuðborgarsvæðinu. Aftur á móti voru þeir sem bjuggu utan höfuðborgarsvæðisins næstum tvisvar sinnum líklegri til að hafa lokið starfsnámi en þeir sem bjuggu á höfuðborgarsvæðinu.

Um 30% sem útskrifuðust úr framhaldsskóla luku starfs- eða listnámi

Nokkuð var um að nemendur hefðu lokið fleiri en einu prófi. Um 30% ungmennanna sem lokið höfðu framhaldsskóla höfðu lokið einhvers konar starfs- og/eða listnámi á námsferlinum. Fjórir af hverjum fimm höfðu lokið stúdentsprófi (einu og sér eða ásamt öðrum prófum).

Strákar ljúka síður námi og eru lengur að ljúka því

Töluvert hærra hlutfall stráka en stelpna hafði ekki lokið framhaldsskóla við 23 til 26 ára aldur. Átti það við um 25% stráka og 14% stelpna. Að auki voru strákar nokkuð ólíklegri en stelpur til að ljúka námi innan tilsetts tíma.

Þriðjungur 23 ára ungmenna hafði ekki lokið námi

Yngsti hópurinn var langlíklegastur til að hafa ekki lokið námi í árslok 2013 þegar hann var 23 ára eða þriðjungur hans. Ef miðað er við hefðbundið fjögurra ára framhaldsskólanám hefði hann átt að útskrifast þremur og hálfu ári fyrr. Þetta endurspeglar að nýnemar framhaldsskólans eru í mestri brotthvarfshættu. Nánast allir fara í framhaldsskóla að loknum grunnskóla en fer fækkandi eftir því sem líður á námstímann.

Afgerandi munur á námsstöðu eftir frammistöðu í grunnskóla

Niðurstöður voru mjög afgerandi eftir einkunnum á samræmdum prófum í íslensku og stærðfræði í 10. bekk. Hlutfall þeirra sem ekki höfðu útskrifast 23 til 26 ára var langhæst meðal þeirra sem voru með lága einkunn í íslensku eða stærðfræði (tæp 50%). Nánast allir í hæsta einkunnarhópnum höfðu lokið framhaldsskólanámi og langflestir þeirra luku almennu stúdentsprófi.

Mun færri sem lærðu fyrst annað tungumál en íslensku luku námi í framhaldsskóla

Mikill munur var á útskriftarhlutfalli eftir fyrsta tungumáli nemenda. Þeir sem fyrst lærðu annað tungumál en íslensku voru mun ólíklegri til að hafa lokið framhaldsskólanámi 23 til 26 ára en aðrir nemendur.

Stór hluti nemenda í starfsnámi, þeirra sem líkaði betur verklegar greinar og íhuguðu oft að skipta úr bóknámi í starfsnám hafði ekki lokið námi 23 til 26 ára

Langalgengast var að nemendur sem voru á almennri braut vorið 2007 hefðu ekki lokið framhaldsskólanámi 23 til 26 ára gömul eða rúmur helmingur þeirra. Að auki hafði stór hópur nemenda í starfsnámi ekki lokið námi eða þriðjungur hans. Hlutfallslega mun færri listnámsnemendur höfðu ekki útskrifast (14%) og enn færri bóknámsnemendur (8%). Flestir höfðu útskrifast af því námssviði sem þeir voru á þegar könnunin fór fram.

Næstum þrisvar sinnum meiri líkur voru á að ungmenni sem líkaði betur verklegar greinar í grunnskóla hefðu ekki lokið námi 23 til 26 ára samanborið við þau sem líkaði betur við bóklegar greinar. Jafnframt er athyglisvert að helmingur þeirra sem líkaði betur við verklegar greinar hafði lokið almennu stúdentsprófi.

Þriðjungur nemenda í bóknámi sam hafði oft íhugað að skipta í starfs- eða listnám hafði ekki útskrifast á aldrinum 23 til 26 ára. Nokkuð stór hluti þessa hóps lét verða af því að skipta, því fimmtungur hans lauk starfsnámi.

Nemendur í starfsnámi mun ólíklegri til að ljúka námi innan tilsetts tíma

Samanborið við nemendur sem luku bóknámi voru þeir sem luku starfsnámi (þar með talið listnámi) mun ólíklegri til að útskrifast innan tilsetts tíma. Þar að auki voru þeir mun líklegri til að ljúka meira en tveimur árum of seint heldur en nemendur sem luku bóknámi.

Nemendur sem voru vissir um námsval sitt líklegri til að ljúka innan tilsetts tíma

Þeir sem komu til með að ljúka námi innan tilsetts tíma voru vissari en aðrir nemendur þegar könnunin fór fram um námsval sitt í framhaldsskóla og ólíklegri til að hafa velt því fyrir sér að skipta um námssvið. Þeir voru jafnframt mun ólíklegri til að hafa líkað betur við verklegar en bóklegar greinar í grunnskóla. Þar að auki voru þeir líklegri til að telja foreldra sína leggja jafn mikla áherslu á að þeir lykju stúdentsprófi og þeir gerðu sjálfir.

Skuldbinding mest á meðal nemenda sem luku innan tilsetts tíma

Meginniðurstaðan fyrir skuldbindingu almennt var að hún var mest meðal nemenda sem síðar komu til með að ljúka náminu innan tilsetts tíma og minnst meðal þeirra sem luku meira en tveimur árum of seint. Þeir sem luku innan tilsetts tíma voru skuldbundnastir náminu, höfðu mesta félagslega skuldbindingu, samsömuðu sig mest við skólann, höfðu mestan metnað í námi og sýndu minnsta neikvæða skólahegðun. Að auki leið þeim best andlega.

Nemendur sem luku innan tilsetts tíma töldu sig fá mestan stuðning

Nemendur sem töldu sig hafa mestan stuðning þegar könnunin fór fram voru líklegastir til að útskrifast innan tilsetts tíma. Bæði var þátttaka foreldra í námi nemendanna og eftirfylgni foreldranna að jafnaði meiri meðal þeirra sem luku innan tilsetts tíma en annarra nemenda. Að auki töldu þeir sig alla jafna hafa minnsta þörf fyrir ráðgjöf.

Námsval, metnaður, samsömun við skóla og þörf fyrir ráðgjöf skiptu mestu máli um hvort nemendur höfðu lokið námi sex og hálfu ári síðar og hvort þeir luku því innan tilsetts tíma

Þeir nemendur sem voru í bóknámi þegar könnunin fór fram voru líklegastir til að hafa lokið framhaldsskólanámi sex og hálfu ári síðar og til að hafa lokið því innan tilsetts tíma. Sú skuldbinding nemenda sem skipti mestu máli bæði um hvort þeir luku námi innan sex og hálfes árs og hvort þeir luku innan tilsetts tíma var metnaður í námi og samsömun við skólann. Að auki kom fram að því meiri sem þörf nemenda var fyrir ráðgjöf því ólíklegri voru þeir til að hafa lokið námi sex og hálfu ári síðar og til að ljúka því innan tilskilins tíma. Fyrirgreindar niðurstöður komu fram hvort sem strákar eða stelpur áttu í hlut og það hafði heldur ekki áhrif hve gömul ungmennin voru þegar þau svöruðu könnuninni.

MARKMIÐ RANNSÓKNARINNAR

Meginmarkmið þeirrar rannsóknar sem hér er kynnt er að svara spurningunni: Hver eru sérkenni námsframvindu þeirra nemenda sem velja starfsnám í framhaldsskóla? Þessu svörum við með því að beina sjónum að þeim lykilþáttum sem taldir eru hafa áhrif á námsframvindu nemenda. Rannsóknin nær til 2750 framhaldsskólanema á 17. til 24. aldursári og byggist á gögnum úr langtímarannsókn Jóns Torfa Jónssonar og Kristjónu Stelli Blöndal sem ber heitið *Námsframvinda nemenda og skilvirkni framhaldsskóla*. Um er að ræða umfangsmikið rannsóknarverkefni sem hófst árið 2007 og náði til nemenda á öllum námsstigum í öllum framhaldsskólum landsins. Nemendum var fylgt eftir yfir sex og hálfu árs tímabil. Með því að tengja saman fyrirliggjandi svör tæplega 3000 nemenda við ítarlegum spurningalista og námsferilsgögn Hagstofunnar fyrir árin 2007-2013 má fá skýra mynd af stöðu starfsnáms og starfsnámsnemenda í íslenska skólakerfinu og einnig er hægt að varpa nýju ljósi á brottfallsmynstrið og fá skýringar á brottfalli úr framhaldsskólum.

Lykilspurningar rannsóknarinnar eru eftirfarandi:

1. Er munur á skuldbindingu framhaldsskólanemenda til náms og skóla, andlegri líðan þeirra og stuðningi foreldra og skóla eftir bakgrunni nemenda, námssviði og afstöðu til náms?
2. Hver er námsstaða nemendanna sex og hálfu ári eftir fyrirlögn könnunarinnar? Er munur eftir bakgrunni nemenda, námssviði og afstöðu til náms?
3. Spáir afstaða nemenda til náms, skuldbinding þeirra og andleg líðan ásamt stuðningi foreldra og skóla fyrir um námsframvindu nemendanna sex og hálfu ári eftir fyrirlögn könnunarinnar?

Ungmennin sem tóku þátt í rannsókninni *Námsframvinda nemenda og skilvirkni framhaldsskóla* fá sérstakar þakkir. Skólastjórnendum framhaldsskólanna eru einnig færðar bestu þakkir fyrir þann skilning sem þeir sýndu rannsókninni. Mennta- og menningarmáladeild Hagstofu Íslands og Menntamálastofnun fá jafnframt þakkir fyrir mjög gott samstarf.

Mennta- og menningarmálaráðuneytinu, Rannís og Rannsóknasjóði Háskóla Íslands er þakkaður sá mikilvægi stuðningur sem þessir aðilar veittu rannsókninni. Auk þess fær mennta- og menningarmálaráðuneytið sérstakar þakkir fyrir að styrkja þann hluta rannsóknarinnar sem hér er kynntur.

AÐFERÐ

Þátttakendur

Rannsóknin nær til framhaldsskólanema á 17. til 24. aldursári og byggist á gögnum úr langtímarannsókninni *Námsframvinda nemenda og skilvirkni framhaldsskóla*. Spurningalisti var lagður fyrir nemendur í dagskóla í öllum almennum framhaldsskólum landsins vorið 2007. Tekið var tilviljunarúrtak bekkja eða áfanga í hverjum skóla, á hverju námsári. Í stærri skólum voru tveir hópar á hverju námsári valdir, en einn hópur var valinn í minni skólum. Í fámennum skólum var allur skólinn í úrtakinu. Skólum í millistærð var tilviljunarkennt skipt upp á þann veg að í um það bil helmingi tilvika voru valdir tveir hópar á námsári og einn hópur á námsári í hinum helmingi skólanna. Í skólum þar sem bæði var boðið upp á bók- og starfsnám var valinn einn hópur úr hvorum flokki, á hverju námsári. Í skólum þar sem boðið var upp á almennar deildir eða þar sem var nokkur fjöldi nýbúa var tekið viðbótarúrtak til þess að ná til þessara nemenda.

Í heildina svöruðu 2750 nemendur á 17. til 24. aldursári og var svarhlutfallið 77%. Kynjahlutfall var nokkuð jafnt, 1435 stúlkur (52%) og 1315 piltar (48%). Mikill meirihluti nemenda var í bóknámi eða 76%, 12% voru í starfsnámi, um 2% í listnámi og um 9% voru á almennri braut.

Framkvæmd

Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands hafði umsjón með framkvæmd könnunarinnar. Í desember 2006 var rannsóknin kynnt fyrir skólastjórnendum allra framhaldsskóla landsins og óskað eftir þátttöku skólanna. Allir skólarnir samþykktu þátttöku og fór gagnasöfnun fram í febrúar og mars 2007.

Rannsóknin var tilkynnt til Persónuverndar (númer S3107/2006). Foreldrum þeirra nemenda sem ekki höfðu náð sjálfræðisaldri (yngri en 18 ára) var sent bréf þar sem óskað var eftir þátttöku barna þeirra í rannsókninni. Þeir foreldrar sem samþykktu ekki að barnið þeirra tæki þátt voru beðnir um að hafa samband við Félagsvísindastofnun. Alls óskuðu foreldrar 13 barna eftir því að þeirra börn tækju ekki þátt í rannsókninni. Við teljum að þessi fámenni hópur skekki ekki úrtakið, vegna þess hve stórt það er. Spurningalistinn var lagður fyrir alla nemendur í úrtaksbekkjum eða áföngum sem mættir voru í þá kennslustund þegar könnunin var lögð fyrir. Það skal hafa hugfast, þegar á heildina er litið, að sá hópur sem ekki mætti hefði hugsanlega verið staðsettur með eitthvað neikvæðari afstöðu eða lakari framvindu en þeir sem mættu og svöruðu. Svar við þessu er að vega (vigta) gögnin eins og rætt verður hér á eftir. Í úrvinnslu fá þannig allir hópar það vægi sem þýðið kallar á, miðað við þær upplýsingar sem til eru um þýðið. Að þessu verður vikið í kafla um bakgrunn nemenda, en að öðru leyti ekki klifað á þessum fyrirvara, sem á við um nánast alla úrvinnslu hér á

eftir. Fyrirleggjendur fylgdu stöðluðum leiðbeiningum um fyrirlögn. Útskýrt var fyrir nemendum að þeim bæri hvorki skylda til að svara listanum í heild sinni né einstökum spurningum hans.

Þar sem ætlunin var að tengja svör nemenda í spurningankönnuninni við upplýsingar um námsferil þeirra frá Hagstofu Íslands og einkunnir á samræmdum prófum í 10. bekk voru spurningalistar merktir með kennitölu nemenda og nafni. Gögnin voru dulkóðuð og varðveitir Hagstofa Íslands lykilinn, það er upplýsingar um kennitölur og dulkóða. Þessar upplýsingar eru ekki í höndum rannsakenda. Þar fyrir utan koma kennitölur ekki fram í neinum rannsóknargögnum.

Hagstofa Íslands samþykkti að veita upplýsingar um námsferil hópsins og var miðað við skráningu hjá Hagstofu frá því nemendur luku grunnskóla til ársloka 2013. Námsmatsstofnun samþykkti að veita upplýsingar um einkunnir nemendanna á samræmdum prófum í 10. bekk. Hagstofa Íslands sá um að keyra saman svör nemenda við spurningakönnuninni, einkunnir þeirra á samræmdum prófum í 10. bekk og upplýsingar um námsferil þeirra frá Hagstofu Íslands.

Mælitæki

Þessi rannsókn beindist að ýmsum þáttum varðandi afstöðu nemenda og foreldra þeirra til bóklegs náms og starfsnáms, vissu nemenda um námsval í framhaldsskóla, skuldbindingu þeirra gagnvart námi og skóla og líðan nemenda. Jafnframt voru nemendur spurðir um þátttöku foreldra í skólagöngu þeirra, eftirfylgni foreldra og stuðning kennara og skóla. Einnig var spurt um bakgrunn nemenda (kyn, aldur, hvaða tungumál þeir lærðu fyrst og menntun foreldra).

Framkvæmd var leitandi þáttagreining (*exploratory factor analysis*) á 52 atriðum sem endurspeglu skuldbindingu nemenda til náms og skóla (Appleton, Christenson og Furlong, 2008; Finn, 1989; Fredericks, Blumenfeld og Paris, 2004; Kristjana Stella Blöndal og Sigrún Aðalbjarnardóttir, 2012, 2014); andlega líðan þeirra (Anna Kristín Ragnarsdóttir, 2015), vissu um námsval og viðhorf til stuðnings foreldra og skóla (Fan og Chen, 2001; Kristjana Stella Blöndal og Bjarney Sif Ægisdóttir, 2013; Kristjana Stella Blöndal og Sigrún Aðalbjarnardóttir, 2009, 2014). Notuð var meginásagreining (*principal axis factoring*) og hornskakkur snúningur (*oblique rotation*). Niðurstöðurnar leiddu í ljós ellefu þætti og var hver þáttur notaður til að mynda samsetta mælingu.

Fimm þáttanna sem fram komu lutu að skuldbindingu nemenda til náms og skóla. Í samræmi við samantekt Fredericks og fleiri (2004) er gengið út frá því að skuldbinding nemenda sé margþætt og skiptist í tilfinningar nemenda gagnvart námi og skóla, hegðun og vitsmunalega skuldbindingu. Þættirnir voru námsleg skuldbinding, félagsleg skuldbinding, samsömun við skóla, neikvæð skólahegðun og metnaður varðandi framtíðina. Auk þess komu fram þættir sem meta vissu um námsval í framhaldsskóla, eftirfylgni foreldra og þátttöku þeirra í námi barns síns, stuðning kennara

og þörf ungmennanna fyrir stuðning frá skóla. Niðurstöður þáttagreiningar má sjá í viðauka bls. 102.

Gögnin hentuðu til þáttagreiningar þar sem Bartlett-prófið var marktækt ($p < 0,001$) og því var uppfyllt forsendan um fylgni á milli atriða (Field, 2013). Miðað var við að atriðin hefðu hleðslu yfir 0,3 við eigin þátt, sem er algeng viðmiðunarkrafa fyrir þáttahleðslu (Einar Guðmundsson og Árni Kristjánsson, 2005) og voru þau í langflestum tilvikum þáttalega hrein, það er hlóðu aðeins á einn þátt. Samanlagt skýrðu þættirnir 46% af dreifingu atriðanna. Niðurstöður atriðagreiningar leiddu í ljós viðunandi innri áreiðanleika fyrir þættina ellefu.

Námsleg skuldbinding er mæling á því hversu vel nemandanum líkar í náminu og viðhorf hans til mikilvægis þess. Hún var mæld með fjórum atriðum, til dæmis „Mér líkar vel námið sem ég er í nú” og „Mér finnst námið tilgangslaust”. Atriðin voru öll mæld á fimm punkta kvarða annaðhvort frá „mjög sammála” til „mjög ósammála” eða frá „aldrei” til „alltaf”. Alfa var 0,77.

Félagsleg skuldbinding er mæling á því hversu vel nemandinn tengist öðrum nemendum í skólanum og viðhorfum hans til félagslífs skólans. Hún var mæld með fjórum atriðum, til dæmis „Mér finnst ég vera hluti af tilteknum hóp í skólanum” og „Ég hlakka til að hitta félagi mína í skólanum”. Atriðin voru öll mæld á fimm punkta kvarða, annaðhvort frá „mjög sammála” til „mjög ósammála” eða frá „aldrei” til „alltaf”. Alfa var 0,74.

Samsömun við skóla vísar til líðan nemenda í skólanum sem þeir voru í og tengsla þeirra við hann og var hún mæld með fjórum atriðum. Dæmi um atriði eru: „Ég er ánægð/ur með skólann sem ég er í” og „Mig langar til að skipta um skóla”. Tvö atriðanna voru mæld á fimm punkta kvarða frá „mjög sammála” til „mjög ósammála” en hin tvö höfðu svarmöguleikana „já” og „nei”. Til að öll atriðin væru metin á sama kvarða voru breyturnar staðlaðar með tilliti til fjölda svarmöguleika. Kvarðinn nær frá einum til fimm. Alfa fyrir samsömun við skóla var 0,8.

Neikvæð skólahæðun vísar til lítillar þátttöku og virkni í námi. Hún var mæld með fimm atriðum. Dæmi um atriði eru „Ég fresta verkefnum fram á síðustu stundu” og „Ég sinni heimanáminu jafn óðum”. Atriðin voru öll mæld á fimm punkta kvarða frá „aldrei” til „alltaf”. Alfa var 0,8.

Metnaður í námi er mæling á metnaði og framtíðarsýn nemenda varðandi nám og var hún mæld með fimm atriðum. Dæmi um atriði eru „Mér finnst líklegt að ég haldi áfram í námi eftir framhaldsskóla” og „Ég ætla í háskólanám”. Þrjú atriðanna voru mæld á fimm punkta kvarða frá „mjög sammála” til „mjög ósammála” en hin tvö höfðu svarmöguleikana „já” og „nei”. Til að öll atriðin væru metin á sama kvarða voru breyturnar staðlaðar með tilliti til fjölda svarmöguleika. Notaður var fimm punkta kvarði. Alfa var 0,7.

Ofangreindar mælingar fyrir skuldbindingu voru kóðaðar á þá leið að því hærra gildi, því meiri námsleg og félagsleg skuldbinding, samsömun við skóla, neikvæðari skólahegðun og meiri metnaður í námi.

Vissa um námsval metur hversu vissir nemendur voru um að þeir væru á réttri námsbraut þegar rannsóknin fór fram. Hún samanstendur af fjórum atriðum. Dæmi um atriði eru „Ég hef velt því fyrir mér að skipta um námsbraut/deild” og „Ég er á þeirri námsbraut sem ég vildi helst vera á”. Þrjú atriðanna höfðu svarmöguleikana „já” „nei” og „veit ekki” en eitt atriði var mælt á fimm punkta kvarða frá „mjög sammála” til „mjög ósammála”. Til að öll atriðin væru metin á sama kvarða voru breytturnar staðlaðar með tilliti til fjölda svarmöguleika. Kvarðinn tekur gildi á bilinu einn til tveir, því hærra gildi því meiri vissa um námsval. Alfa var 0,78.

Stuðningur kennara var mældur með fimm atriðum. Dæmi um atriði eru „Kennararnir mínir taka því vel þegar nemendur spyrja um námsefnið” og „Kennarar mínir hvetja nemendur til þess að spyrja um námsefnið”. Atriðin voru mæld á fimm punkta kvarða frá „mjög sammála” til „mjög ósammála”. Kvarðinn tekur gildi á bilinu einn til fimm, því hærra gildi því meiri stuðningur. Alfa var 0,8

Andleg líðan vísar til kvíða- og depurðareinkenna og byggist á kvarðanum *Líðan unglinga* eftir Sigurgrím Skúlason hjá Menntamálastofnun (Anna Katrín Ragnarsdóttir, 2015). Kvarðinn metur væg einkenni depurðar, kvíða og félagslegrar einangrunar og hentar til almennra rannsókna þar sem hann nær til breiðari hóps en klínískir kvarðar á kvíða og þunglyndi. Notuð voru átta atriði af tólf samkvæmt niðurstöðum þáttagreiningar. Dæmi um atriði eru „Ég hef verið niðurdregin/n undanfarið” og „Ég hef nýlega sleppt einhverju skemmtilegu vegna þess að mér leið illa”. Atriðin voru öll mæld á fjögurra punkta kvarða frá „á mjög vel við” til „á mjög illa við”. Kvarðinn tekur gildi á bilinu einn til fjórir, því hærra gildi því betri líðan. Alfa var 0,85.

Þátttaka foreldra í námi barns síns var mæld með fimm atriðum. Þrjár víddir sem algengt er að notaðar séu í rannsóknum á þátttöku foreldra voru notaðar hér. Þær víddir eru hvort ungmennið geti fengið aðstoð við heimanámið, hvort þau ræði við foreldra um skólann og námið ásamt metnaði foreldra gagnvart námi ungmennisins (sjá samantekt Fan og Chen, 2001). Dæmi um atriði eru „Foreldrar mínir hvetja mig til að reyna betur ef ég fæ slakar einkunnir” og „Foreldrar mínir sýna því áhuga sem ég er að læra í skólanum”. Fjögur atriðanna voru mæld á fimm punkta kvarða frá „aldrei” til „alltaf” en eitt atriði var mælt á fimm punkta kvarða frá „mjög sammála” til „mjög ósammála”. Kvarðinn tekur gildið á bilinu einn til fimm, því hærra gildi því meiri þátttaka foreldra. Alfa var 0,77. Þátttaka foreldra var ekki metin fyrir þá sem voru á 21. aldursári eða eldri.

Eftirfylgni foreldra metur hve mikið aðhald og eftirlit foreldrar veita ungmennum sínum og er mæld með fjórum atriðum. Dæmi um atriði eru „Foreldrar mínir vita hvar ég er á kvöldin” og „Foreldrar

mínir vita með hvaða félögum ég er utan skóla”. Þrjú atriðanna voru mæld á fimm punkta kvarða frá „alltaf” til „aldrei” en eitt atriði var mælt á fimm punkta kvarða frá „mjög sammála” til „mjög ósammála”. Kvarðinn var því fimm punkta og því hærra gildi því meiri eftirfylgni. Alfa var 0,82. Eftirfylgni foreldra var ekki metin fyrir þá sem voru á 21. aldursári eða eldri.

Þörf fyrir ráðgjöf metur í hve miklum mæli nemendur telja sig þurfa stuðning við námið innan skólans og þurfa náms- og starfsráðgjöf. Kvarðinn samanstendur af fjórum atriðum, til dæmis „Ég þarf meiri stuðning við námið innan skólans” og „Ég þarf ráðgjöf um vinnubrögð”. Atriðin voru mæld á fjögurra punkta kvarða frá „Nei, þarf ekki stuðning/ráðgjöf” og „Já, mun meiri stuðning/ráðgjöf”. Kvarðinn snýr þannig að því hærra gildi því meiri þörf fyrir ráðgjöf. Alfa var 0,68.

Upplýsingar um námsferil

Hagstofa Íslands veitti upplýsingar um námsferil hópsins og var miðað við skráningu hjá Hagstofu frá því nemendur luku grunnskóla til loka ársins 2013. Annars vegar var um að ræða upplýsingar úr prófaskrá um útskriftir ungmennanna eftir að grunnskólaprófi lauk til ársloka 2013, það er (1) allar útskriftir nemenda á framhaldsskólastigi, (2) útskriftarár, (3) útskriftarskóla, (4) útskriftarbrautir og (5) tegundir prófa. Hins vegar voru fengnar upplýsingar úr nemendaskrá um námsferil á framhaldsskólastigi miðað við október ár hvert frá því að grunnskóla lauk til ársins 2013.

Í niðurstöðum eru kynntar tvær mælingar á námsferli. Annars vegar var **námsstaða** metin, það er hvort og þá hvaða prófi nemendur höfðu lokið á framhaldsskólastigi sex og hálfu ári eftir að könnunin fór fram með tilliti til forgangsroðunar lokaprófa (sjá nánari umfjöllun í kaflanum Námsstaða og námsframvinda nemenda). Hins vegar var **námsframvinda** metin út frá því hvaða prófi nemendur luku fyrst og hvort þeir luku því innan tilsetts tíma. Með því er átt við hvort þeir höfðu lokið einhverju framhaldsskólanámi fjórum árum eftir að þeir luku grunnskóla en hlutfallslega flestir luku námi sem skipulagt var sem fjögurra ára nám.

Til að teljast til útskrifta úr framhaldsskóla þurfti námið að vera að minnsta kosti tvö ár að lengd. Stuðst var við ÍSNÁM2008 - íslensku náms- og menntunarflokkun Hagstofu Íslands (e.d. a) og alþjóðlega ISCED 2011 flokkunarkerfið á menntun (International Standard Classification of Education) (OECD/Eurostat/UNESCO Institute for Statistics, 2015). Ef miðað er við fjögurra ára framhaldsskólanám ættu yngstu þátttakendurnir að hafa lokið prófi þremur og hálfu ári fyrr. Hér er fólk eingöngu flokkað eftir útskrift á framhaldsskólastigi en margir höfðu þar að auki lokið viðbótarmenntun og háskólamenntun. Útskriftir flokkast í 1) almennt stúdentspróf, 2) stúdentspróf starfsgreina, 3) sveinspróf úr iðn, 4) burtfararpróf úr iðn, 5) réttindapróf verkgreina og 6) hæfnispróf verkgreina. Almenn stúdentspróf er stúdentspróf að loknu bóknámi og var skipulagt sem átta anna nám þegar rannsóknin fór fram. Stúdentspróf starfsgreina er stúdentspróf að loknu list- eða

starfsnámi. Sveinspróf er próf í löggiltum iðngreinum og er oftast skipulagt sem átta anna nám sem á sér bæði stað í skóla og á vinnustað. Burtfararpróf úr iðn er próf frá skóla í löggiltum iðngreinum og er undanfari sveinsprófs. Réttindapróf verkgreina veitir réttindi til ákveðinna starfa. Sem dæmi má nefna útskriftir úr sjúkraliðanámi, vélstjórn 1. til 3. stigs og verslunarpróf. Undir hæfnispróf flokkast útskriftir úr starfsnámi sem ekki veitir réttindi til ákveðinna starfa, til dæmis úr listnámsbraut, ferðamálabraut, í hönnun og hljóðfæraleik (Hagstofa Íslands, e.d. b).

Námssvið og starfsnámsbrautir. Námsbrautir voru flokkaðar í almenna braut, bóknám, starfsnám og listnám. Almenn braut er skilgreind sem nám fyrir nemendur sem lokið hafa grunnskólaprófi en uppfylla ekki skilyrði til inngöngu á lengri námsbrautir framhaldsskólans (Aðalnámskrá framhaldsskóla, 1999). Undir bóknám flokkast bóklegt nám til stúdentsprófs af náttúrufræðibraut, félagsfræðibraut, málabraut, alþjóðabraut, viðskiptabraut, upplýsinga- og tækniabraut og auk þess viðbótarnám til stúdentsprófs. Undir starfsnám flokkast grunnnám í iðngreinum (bíliðn, bygginga- og mannvirkjagreinum, málmíðngreinum, matvælagreinum, rafiðn, og upplýsinga- og fjölmiðlagreina), fjölmiðlatækni, handiðabraut, hársnyrtiiðn, húsasmíði, húsgagnasmíði, íþróttabraut, klæðskurður karla, múraraíðn, nuddbraut, pípulagnir, rafvirkjun, sjúkraliðabraut, snyrtifræði, tölvufræði, tanntæknabraut, uppeldisbraut, útstillingarbraut, vélstjóranám, vélvirkjun og 2ja ára nám á viðskiptabraut (Hagstofa Íslands, e.d. a).

Í niðurstöðum var annars vegar greint eftir námssviðunum fjórum og hins vegar eftir einstaka starfsnámsbrautum. Við flokkun starfsnámsins var stuðst við flokkun mennta- og menningarmálaráðuneytisins (e.d.) og er hún eftirfarandi: Íþróttanám, véltækninám (grunnnám bíliðna og málmíðngreina, vélstjóranám og vélvirkjun), byggingatækninám (grunnnám bygginga- og mannvirkjagreina, húsgagnasmíði, húsasmíði, múriðn og pípulagnir), handverksnám (handiðabraut, hársnyrtiiðn, snyrtifræði, klæðskurður karla, útstillingarbraut og grunnnám matvælagreina), raftækninám (grunnnám rafiðna og rafvirkjun), upplýsingatækninám (grunnnám upplýsinga- og fjölmiðlagreina, fjölmiðlatækni og tölvufræðibraut) og viðskiptanám (tveggja ára viðskiptabraut). Miðað var við að lágmarki 20 svarendur í hverjum flokki. Þar sem færri en 20 voru í námi sem flokkaðist undir heilbrigðis- og uppeldisvið, það er voru í sjúkraliðanámi, á nuddbraut, tanntæknabraut eða uppeldisbraut reyndist ekki unnt að greina niðurstöður sérstaklega fyrir þennan hóp nemenda.

Fyrri námsárangur. Fengnar voru einkunnir á samræmdum prófum í 10. bekk í íslensku og stærðfræði hjá Námsmatsstofnun (nú Menntamálastofnun). Einkunnirnar voru teknar úr safni sem var normaldreift frá 0 til 60, þar sem meðaltal var 30 og staðalfrávik var 10. Fyrir greiningar eftir bakgrunni nemenda var einkunnum skipt í þrjá flokka og var stuðst við fyrirmynd frá Námsmatsstofnun. Þeir sem voru með einkunnir á bilinu 0 – 22 flokkuðust með lága einkunn, þeir

sem voru á bilinu 38 – 60 töldust með háa einkunn og þeir sem voru á bilinu 23 – 37 töldust með miðlungs frammistöðu (Sveinbjörn Gestsson og Sigurgrímur Skúlason, 2015).

Tölfræðileg úrvinnsla

Niðurstöður voru í fyrsta lagi greindar eftir bakgrunni nemenda, það er kyni, aldri, menntun foreldra, búsetu, einkunnum á samræmdum prófum í íslensku og stærðfræði og því hvort viðkomandi lærði fyrst íslensku, annað tungumál eða íslensku og annað mál. Í öðru lagi voru niðurstöður greindar eftir námssviði og afstöðu til náms, það er hvort nemandinn var á almennri braut, í bóklegu námi, starfsnámi eða í listnámi, afstöðu til bóklegra og verklegra greina í grunnskóla og hvort nemendur í bóknámi höfðu íhugað að skipta yfir í list- eða starfsnám. Einnig voru niðurstöður greindar fyrir einstakar greinar starfsnáms þar sem nægilegur fjöldi nemenda var til staðar til að það væri unnt. Í þriðja lagi voru forspárlíkön greind fyrir námsferil og námsframvindu nemenda.

Tölfræðileg úrvinnsla byggðist á leitandi þáttagreiningu, atriðagreiningu, lýsandi tölfræði og marktektarprófum. Í einhliða dreifigreiningu var eftir-á-prófið *Tukey* notað. Auk þess var notuð aðhvarfsgreining hlutfalla (*logistic regression*) í greiningu á forspá um námsferil og námsframvindu nemenda.

Tölfræðileg marktekt er sýnd með stjörnumerkjum. Ein stjarna þýðir að innan við 5% líkur séu á því að tengsl milli þátta eða munur milli hópa sé kominn til af tilviljun ($p < 0,05$). Með öðrum orðum getum við sagt með 95% vissu að sá munur eða þau tengsl sem birtist í úrtakinu sé einnig til staðar meðal allra framhaldsskólanemenda. Tvær stjörnur þýða að alhæfa megi niðurstöður yfir á framhaldsskólanemendur með 99% vissu ($p < 0,01$) og þrjár stjörnur miðað við 99,9% vissu ($p < 0,001$). Í nokkrum töflum er auk þess að finna skammstöfunina „óg“ sem táknar að marktektarprófið hafi verið ógilt vegna fámennis í hópum.

Allar niðurstöður í skýrslunni byggjast á vigtuðum gögnum þar sem vigtað var eftir framhaldsskólum, aldri og námssviðum. Í töflu 1 má sjá skiptingu svarenda eftir þessum breytum ásamt sömu upplýsingum fyrir þýðið, það er hvernig skiptingin var í þessum framhaldsskólum meðal allra nemenda í dagskóla sem voru á 17. til 24. aldursári.

Tafla 1. Skipting eftir framhaldsskólum, aldri og námssviðum meðal svarenda og í þýði

	Fjöldi svarenda	Hlutfall svarenda	Fjöldi í þýði	Hlutfall í þýði
Skóli				
Fjölbrotaskólinn í Breiðholti	143	5,2	1.051	6,3
Fjölbrotaskólinn við Ármúla	148	5,4	700	4,2
Borgarholtskóli	141	5,1	976	5,8
Fjölbrotaskólinn í Garðabæ	81	2,9	648	3,9
Flensborgarskóli	82	3,0	678	4,1
Fjölbrotaskóli Suðurnesja	115	4,2	817	4,9
Fjölbrotaskóli Vesturlands	135	4,9	490	2,9
Fjölbrotaskóli Snæfellinga	37	1,3	169	1,0
Fjölbrotaskóli Norðurlands vestra	66	2,4	362	2,2
Framhaldsskólinn á Laugum	50	1,8	106	0,6
Verkmenntaskólinn á Akureyri	80	2,9	1.007	6,0
Framhaldsskólinn á Húsavík	68	2,5	106	0,6
Verkmenntaskóli Austurlands	34	1,2	117	0,7
Framhaldsskólinn í Austur-Skaftafellssýslu	38	1,4	100	0,6
Framhaldsskólinn í Vestmannaeyjum	52	1,9	223	1,3
Fjölbrotaskóli Suðurlands	127	4,6	797	4,8
Menntaskólinn í Reykjavík	150	5,5	859	5,1
Menntaskólinn Hraðbraut	52	1,9	137	0,8
Menntaskólinn við Hamrahlíð	88	3,2	1.071	6,4
Menntaskólinn við Sund	43	1,6	744	4,4
Menntaskólinn í Kópavogi	179	6,5	915	5,5
Menntaskólinn á Ísafirði	51	1,9	257	1,5
Menntaskólinn á Akureyri	172	6,3	720	4,3
Menntaskólinn á Egilsstöðum	64	2,3	297	1,8
Menntaskólinn að Laugarvatni	76	2,8	127	0,8
Verzlunarskóli Íslands	169	6,1	1.198	7,2
Kvennaskólinn í Reykjavík	163	5,9	572	3,4
Iðnskólinn í Reykjavík	75	2,7	1.069	6,4
Iðnskólinn í Hafnarfirði	70	2,5	420	2,5
Aldur				
Á 17. ári	813	29,6	4.434	26,5
Á 18. ári	624	22,7	3.768	22,5
Á 19. ári	559	20,3	3.318	19,8
Á 20. ári	485	17,6	2.656	15,9
Á 21. ári	127	4,6	1.094	6,5
Á 22. ári	62	2,3	624	3,7
Á 23. ári	41	1,5	456	2,7
Á 24. ári	39	1,4	383	2,3
Námssvið				
Bóknám	2.090	76,0	10.616	63,4
Starfsnám	398	14,5	4.097	24,5
Almenn braut	260	9,5	2.020	12,1

Nokkur munur kom fram á dreifingu meðal svarenda könnunarinnar og framhaldsskólanemenda almennt. Til dæmis má sjá að hlutfallslega fleiri í svarendahópnum en í þýðinu voru í Framhaldsskólanum á Húsavík. Í mörgum tilvikum var þó hlutfallið svipað eftir skólum. Mestur munur á dreifingu meðal svarenda og í þýði var eftir námssviðum þar sem hlutfallslega mun fleiri svarendur voru í bóknámi en í þýðinu. Gögnin voru vigtuð til þess að niðurstöðurnar gefi sem réttasta mynd af þýðinu. Þegar gögn eru vigtuð þá eru hlutföllin í úrtakinu látin spegla hlutföllin í þýðinu á þeim breytum sem vigtað er eftir. Miðað er við allar bakgrunnsbreytur sem þekktar eru í þýðinu og tryggt að þau gögn sem unnið er úr spegli þennan bakgrunn. Gögnin sýna að í fæstum tilvikum breytir þetta nokkru sem nemur, sem sýnir að svarhópurinn speglar þýðið nokkuð vel. Þó eru hlutfallstölur stráka, eldri nemenda, nemenda frá höfuðborgarsvæðinu og nemenda með lágar einkunnir á samræmdum prófum, lægri í úrtakinu en í þýðinu, sem undirstrikar mikilvægi þess að vigta gögnin.

BAKGRUNNUR NEMENDA OG NÁMSSVIÐ

Hér eru kynntar upplýsingar um samsetningu þátttakenda í rannsókninni eftir bakgrunni nemenda og námssviðum og afstöðu þeirra til náms. Þetta eru þeir þættir sem notaðir voru til nánari greiningar á niðurstöðum og er meginmarkmið kaflans að sýna áhrif vigtunar gagnanna á þessa þætti en nánar er fjallað um sumt af því sem hér kemur fram í kaflanum um niðurstöður. Töflurnar sýna fjöldatölur og hlutföll bæði fyrir vigtuð gögn og án vigtar og eins og fram kemur var óverulegur munur á niðurstöðunum eftir því hvort gögnin voru vigtuð eða ekki fyrir utan dreifingu eftir námssviðum (sem vigtuð var eftir).

Tafla 2 sýnir kynjadreifingu nemenda í könnuninni, þar má sjá að kynjahlutfall var nokkuð jafnt.

Tafla 2. Kyn nemenda

	Vigtaður fjöldi	Vigtað hlutfall	Óvigtaður fjöldi	Óvigtað hlutfall
Karl	1426	52%	1315	48%
Kona	1324	48%	1435	52%
Samtals	2750	100%	2750	100%

Eins og gera mátti ráð fyrir voru flestir á 17. til 20. aldursári eins og sjá má í töflu 3. Yngsti hópurinn var fjölmennastur og því eldri sem nemendur voru þeim mun færri einstaklingar voru í hverjum aldurshóp.

Tafla 3. Aldur nemenda

	Vigtaður fjöldi	Vigtað hlutfall	Óvigtaður fjöldi	Óvigtað hlutfall
Á 17. ári	729	26%	813	30%
Á 18. ári	620	22%	624	23%
Á 19. ári	545	20%	559	20%
Á 20. ári	436	16%	485	18%
Á 21. ári	181	7%	127	5%
Á 22. ári	102	4%	62	2%
Á 23. ári	75	3%	41	2%
Á 24. ári	63	2%	39	1%
Samtals	2750	100%	2750	100%

Í töflu 4 má sjá upplýsingar um menntun foreldra nemendanna. Um þriðjungur mæðra og feðra hafði lokið háskólanámi. Mun hærra hlutfall feðra en mæðra hafði lokið iðnnámi eða öðru starfsnámi

en mæður voru líklegri til að hafa bóklegt próf úr framhaldsskóla. Þriðjungur mæðra og fimmtungur feðra hafði ekki lokið öðru formlegu námi en grunnskólaprófi.

Tafla 4. Menntun foreldra

	Vigtaður fjöldi	Vigtað hlutfall	Óvigtaður fjöldi	Óvigtað hlutfall
Menntun móður				
Grunnskólapróf eða annað skyldunám	782	31%	786	31%
Iðnnám eða annað starfsnám	442	17%	432	17%
Bóklegt framhaldsskólapróf	469	19%	498	19%
Háskólapróf	845	33%	848	33%
Samtals	2538	100%	2564	100%
Menntun föður				
Grunnskólapróf eða annað skyldunám	495	20%	488	19%
Iðnnám eða annað starfsnám	981	39%	1031	40%
Bóklegt framhaldsskólapróf	280	11%	272	11%
Háskólapróf	767	30%	760	30%
Samtals	2523	100%	2551	100%

Búsetu nemendanna þegar könnunin fór fram má sjá í töflu 5. Þar má sjá að um 61% nemenda áttu heima á höfuðborgarsvæðinu (Reykjavík, Álftanes, Garðabær, Hafnarfjörður, Kópavogur, Mosfellsbær og Seltjarnarnes) en 39% bjuggu utan höfuðborgarsvæðisins.

Tafla 5. Búseta

	Vigtaður fjöldi	Vigtað hlutfall	Óvigtaður fjöldi	Óvigtað hlutfall
Höfuðborgarsvæðið	1587	61%	1424	54%
Utan höfuðborgarsvæðis	1036	39%	1224	46%
Samtals	2623	100%	2648	100%

Í töflu 6 eru kynntar niðurstöður fyrir flokkaðar einkunnir nemenda á samræmdum prófum í bæði íslensku og stærðfræði í 10. bekk. Um fimmtungur nemenda var með lága eða háa einkunn í báðum greinum.

Tafla 6. Einkunnir á samræmdum prófum í íslensku og stærðfræði í 10. bekk

	Vigtaður fjöldi	Vigtað hlutfall	Óvigtaður fjöldi	Óvigtað hlutfall
Íslenska				
Lág einkunn	501	19%	400	15%
Einkunn í meðallagi	1581	60%	1603	60%
Há einkunn	569	22%	662	25%
Samtals	2652	100%	2665	100%
Stærðfræði				
Lág einkunn	472	20%	411	17%
Einkunn í meðallagi	1367	57%	1340	57%
Há einkunn	558	23%	621	26%
Samtals	2397	100%	2372	100%

Einn af hverjum 10 nemendum lærði fyrst annað tungumál á undan íslensku eða íslensku og annað tungumál eins og sjá má í töflu 7. Þó voru aðeins 3% framhaldsskólanemenda sem lærðu fyrst annað tungumál en íslensku.

Tafla 7. Hvaða tungumál lærðir þú fyrst?

	Vigtaður fjöldi	Vigtað hlutfall	Óvigtaður fjöldi	Óvigtað hlutfall
Íslensku	2380	90%	2420	91%
Annað tungumál	83	3%	75	3%
Íslensku og annað tungumál	184	7%	166	6%
Samtals	2647	100%	2661	100%

Í töflu 8 má sjá upplýsingar um dreifingu nemenda eftir námssviðum og hvernig nemendur í starfsnámi skiptust á einstaka brautir. Vegna fámennis nemenda í heilbrigðisgreinum reyndist ekki unnt að greina niðurstöður sérstaklega fyrir þá (sjá umfjöllun í kaflanum um mælitæki). Áberandi flestir voru í bóknámi. Í þessari töflu breytir vigtunin talsverðu og það bendir til þess að könnunin hafi ekki náð eins vel til nemenda í starfs- eða listnámi og hún náði til bóknámsnemenda.

Kynjamunur var á dreifingu nemenda í könnuninni eftir námssviðum. Strákar voru mikill meirihluti nemenda í starfsnámi eða um 80% hvort sem miðað var við óvigtuð (79%) eða vigtuð gögn (83%). Hlutfallslega fleiri stelpur voru í bóknámi (óvigtað 58%, vigtað 57%) og í listnámi (óvigtað og vigtað 61%). Jafnt kynjahlutfall var á almennri braut hvort sem miðað var við vigtuð eða óvigtuð gögn. Á handverkssviði voru einungis stelpur og þær voru tæplega 30% nemenda í íþróttanámi. Þar fyrir

utan voru strákar í miklum meirihluta á öllum hinum starfsnámsbrautum og engin stelpa í könnuninni var í raftækninámi.

Tafla 8. Námssvið og einstaka starfsnámsbrautir

	Vigtaður fjöldi	Vigtað hlutfall	Óvigtaður fjöldi	Óvigtað hlutfall
Námssvið				
Almenn braut	332	12%	260	10%
Bóknám	1744	64%	2090	76%
Starfsnám	560	20%	337	12%
Listnám	112	4%	61	2%
Samtals	2748	100%	2748	100%
Starfsnámsbrautir				
Íþróttanám	49	9%	38	12%
Véltækni nám	104	19%	58	18%
Byggingatækni nám	120	22%	80	25%
Handverksnám	39	7%	21	6%
Raftækni nám	66	12%	52	16%
Upplýsingatækni nám	125	23%	58	18%
Viðskiptanám	37	7%	20	6%
Samtals	541	100%	327	100%

Nemendur voru spurðir hvort þeim líkaði betur við bóklegar eða verklegar greinar í grunnskóla, eða álíka vel við bæði bóklegar og verklegar greinar. Niðurstöðurnar má sjá í töflu 9. Vegna þess hve stórt hlutverk þessi spurning leikur í framhaldinu er rétt að hafa hugfast að við erum að biðja nemendur að hugsa til baka, stundum nokkuð langt aftur. Jafnframt er ekki ótvírætt hvað það merkir að „líka betur við“, né vitum við hvort nemendur miða meira við starfshættina í greinunum eða inntakið, en auðvitað er þetta samofið. Þrátt fyrir þessa óvissu svöruðu flestir nemendur þessari spurningu og svörin og tengsl þeirra við aðrar breytur draga upp athyglisverða mynd að okkar mati sem nánar er fjallað um í næsta kafla um niðurstöður.

Tafla 9. Hvort líkaði þér betur verklegar eða bóklegar greinar í grunnskóla?

	Vigtaður fjöldi	Vigtað hlutfall	Óvigtaður fjöldi	Óvigtað hlutfall
Mér líkaði betur við bóklegar greinar	377	14%	403	15%
Mér líkaði álíka vel við bóklegt og verklegt	1097	42%	1169	44%
Mér líkaði betur við verklegar greinar	1154	44%	1075	41%
Samtals	2628	100%	2647	100%

Í töflu 10 má sjá hversu oft nemendur sem voru í bóknámi þar með talið á almennum brautum höfðu hugsað sér að skipta yfir í list- eða starfsnám.

Tafla 10. Hefur þú velt því fyrir þér að skipta yfir í iðn-, list- eða starfsnám?

	Vigtaður fjöldi	Vigtað hlutfall	Óvigtaður fjöldi	Óvigtað hlutfall
Mjög oft	121	6%	132	6%
Oft	108	6%	124	6%
Stundum	292	15%	311	14%
Sjaldan	374	19%	445	20%
Aldrei	1046	54%	1212	55%
Samtals	1942	100%	2224	100%

NIÐURSTÖÐUR

Niðurstöðum er skipt í fjóra kafla. Í þeim fyrsta eru kynntar niðurstöður um afstöðu nemenda til náms. Í öðrum kafla er fjallað um skuldbindingu nemenda til náms og skóla og andlega líðan þeirra. Þriðji kafli fjallar um stuðning foreldra og skóla og sá fjórði um námframvindu nemenda og brotthvarf frá námi. Mikilvægt er að hafa í huga þegar niðurstöður eru lesnar að kynjahlutfall nemenda í starfsnámi var afar ójafnt þar sem 80% nemenda voru karlkyns.

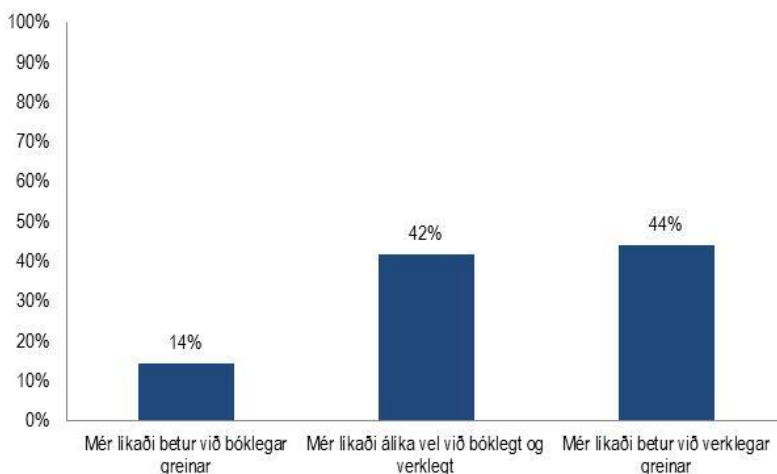
Merkt er með lóðréttri línu á vinstri spássíu við atriði sem við viljum vekja sérstaka athygli á.

Afstaða til náms

Hér er fjallað um afstöðu framhaldsskólanemenda til bóklegra og verklegra greina í grunnskóla, samræmis á milli þeirrar afstöðu og námsvals nemendanna. Að auki er fjallað um afstöðu foreldra til menntunar barna sinna ásamt samræmis á milli væntinga nemenda og foreldra þeirra varðandi námsval. Einnig eru kynntar niðurstöður um vissu nemenda um námsval sitt í framhaldsskóla.

Afstaða til bóklegra og verklegra greina í grunnskóla

Nemendur voru spurðir að því hvort þeim líkaði betur við verklegar eða bóklegar greinar þegar þeir voru í grunnskóla (sjá mynd 1). Tekið var fram að með verklegum greinum væri til dæmis átt við textílmenn, smíði, myndlist og heimilisfræði.

Mynd 1. *Hvort líkaði þér betur við verklegar eða bóklegar greinar í grunnskóla?*

Í töflu 11 er afstaða nemendanna greind eftir bakgrunni þeirra og kom fram marktækur munur eftir öllum þáttum að undanskildu fyrsta tungumáli, það er hvort nemendur lærðu fyrst íslensku, erlent tungumál eða bæði. Munurinn var þó ekki afgerandi milli hópa nema eftir námsárangri á samræmdum prófum í 10. bekk.

Tafla 11. Líkaði betur við verklegar eða bóklegar greinar í grunnskóla eftir bakgrunni nemenda

	Mér líkaði betur við bóklegt	Mér líkaði álíka vel við bæði	Mér líkaði betur við verklegt	Fjöldi	Mér líkaði betur við verklegt
Kyn***					
Strákur	15%	37%	48%	1363	48%
Stelpa	13%	47%	40%	1265	40%
Aldur***					
Á 17. og 18. ári	14%	41%	45%	1290	45%
Á 19. og 20. ári	17%	43%	39%	951	39%
Á 21. til 24. ári	8%	42%	50%	387	50%
Menntun móður**					
Grunnskólapróf	11%	41%	47%	775	47%
Iðnnám eða annað starfsnám	13%	40%	47%	437	47%
Bóklegt framhaldskólapróf	18%	44%	38%	464	38%
Háskólapróf	17%	43%	41%	840	41%
Menntun föður***					
Grunnskólapróf	10%	38%	52%	483	52%
Iðnnám eða annað starfsnám	12%	41%	47%	974	47%
Bóklegt framhaldskólapróf	15%	44%	41%	279	41%
Háskólapróf	21%	46%	33%	763	33%
Búseta**					
Höfuðborgarsvæðið	16%	42%	41%	1506	41%
Utan höfuðborgarsvæðis	12%	41%	47%	1008	47%
Íslenska- samræmt próf***					
Lág einkunn	4%	30%	67%	459	67%
Einkunn í meðallagi	13%	41%	46%	1521	46%
Há einkunn	26%	54%	20%	564	20%
Stærðfræði- samræmt próf***					
Lág einkunn	4%	33%	63%	434	63%
Einkunn í meðallagi	12%	38%	50%	1307	50%
Há einkunn	25%	50%	25%	554	25%
Fyrsta tungumál					
Lærði fyrst íslensku	14%	41%	45%	2362	45%
Lærði fyrst annað tungumál	12%	51%	37%	77	37%
Lærði íslensku og annað	15%	47%	38%	181	38%

Marktæk tengsl skv. Kí-kvadrát; * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

0% 25% 50% 75% 100%

Hærra hlutfall stráka en stelpna líkaði betur við verklegar greinar í grunnskóla og næstum helmingur stelpna sagði að þeim líkaði álíka vel við verklegar og bóklegar greinar. Ekki var mjög afgerandi

munur eftir aldri en elstu nemendurnir voru líklegastir til að telja sig hafa líkað betur við verklegar greinar en bóklegar. Þeir sem áttu menntaðri foreldra voru líklegri til þess að hafa líkað betur við bóklegar greinar en verklegar í grunnskóla. Meiri munur var á afstöðu nemenda eftir menntun föður en móður. Aðeins hærra hlutfall þeirra sem bjuggu utan höfuðborgarsvæðisins en á höfuðborgarsvæðinu þegar könnunin fór fram líkaði betur við verklegar greinar. Umtalsverður munur var á afstöðu til bóklegra og verklegra greina í grunnskóla eftir einkunnum á samræmdum prófum í íslensku og stærðfræði í 10. bekk. Því lægri sem einkunnir nemenda voru bæði í íslensku og stærðfræði því líklegra var að þeim líkaði betur við verklegar greinar en bóklegar í grunnskóla. Tæplega 70% nemenda með lága einkunn líkaði betur verklegar greinar en bóklegar en einungis á bilinu 20 til 25 prósent nemenda með háa einkunn.

Marktæk tengsl komu fram á afstöðu nemenda til verklegra og bóklegra greina í grunnskóla eftir námssviði þeirra í framhaldsskóla og eftir því í hvaða starfsnámi nemendur voru eins og sjá má í töflu 12.

Tafla 12. Líkaði betur við verklegar eða bóklegar greinar í grunnskóla eftir námssviði

	Mér líkaði betur við bóklegt	Mér líkaði álíka vel við bæði	Mér líkaði betur við verklegt	Fjöldi	Mér líkaði betur við verklegt
Námssvið***					
Almenn braut	7%	35%	58%	308	58%
Bóknám	19%	48%	33%	1695	33%
Starfsnám	5%	26%	68%	523	68%
Listnám	7%	40%	54%	102	54%
Starfsnámsbrautir***					
Íróttanám	0%	40%	60%	47	60%
Véltækninám	3%	25%	72%	96	72%
Byggingatækninám	5%	8%	87%	106	87%
Handverksnám	0%	20%	80%	37	80%
Raftækninám	3%	27%	70%	64	70%
Upplýsingatækninám	11%	30%	59%	117	59%
Viðskiptanám	14%	56%	30%	37	30%

Marktæk tengsl skv Kí-kvaðrat, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

0% 25% 50% 75% 100%

Miklum meirihluta framhaldsskólanema líkaði annaðhvort betur við verklegar greinar eða álíka vel við bæði bóklegar og verklegar greinar í grunnskóla á öllum námssviðum og átti það líka við um nemendur í bóknámi. Einungis á bilinu 5 til 19 prósent líkaði betur við bóklegar greinar. Fyrir utan nemendur í bóknámi líkaði meirihluta nemenda á öllum sviðum betur við verklegar en bóklegar greinar í grunnskóla. Ef skoðaðar eru einstakar greinar starfsnáms kemur í ljós að meirihluta nemenda í öllum greinum fyrir utan þá sem voru í viðskiptanámi líkaði betur við verklegar greinar.

Að okkar mati er flest sem kemur fram í ofangreindum niðurstöðum athyglisvert. Í fyrsta lagi hve margir svara því að þeim líki betur við verklegar greinar, nærri helmingur nemenda svarar því til. Í öðru lagi er athyglisvert hve fáir setja bóknámsgreinarnar afdráttarlaust í fyrsta sæti miðað við hve ríkur þáttur þær eru í skólastarfinu og ráðandi í því sem bíður nemenda eftir að grunnskóla lýkur. Þetta hlýtur að vera umhugsunarefni: höfðar skólastarfið ekki til þorra nemenda í þeim mæli sem hægt er að vonast til? Í þriðja lagi er afstaða nemenda umhugsunarefni í ljósi þess hve margir velja bóknámsbrautir. Það er eftirtektarverðast að jafnvel á bóknámsbrautunum þá er innan við fimmtungur nemenda, sem telur sig hafa líkað betur við bóknámsfögin og þriðjungur þeirra segir að þeim hafi ótvírætt líkað betur við verklegar greinar. Í fjórða lagi vekjum við athygli á því hve það mynstur sem hér kemur fram er í raun stöðugt, það er breytist lítið þótt bakgrunnsbreytur séu teknar með í greininguna. Þó að ýmiss konar marktækur munur komi fram þegar bakgrunnsbreytur eru teknar með, þá er hann almennt ekki mikill og umræða um hann ætti ekki að ráða miklu um þessa almennu niðurstöðu. Í fimmta lagi er mikilvægt að athuga að þrátt fyrir það sem hér var sagt um stöðugleika í grunnmynstrinu þá var munur verulega mikill í ljósi frammistöðu á samræmdum prófum í tveimur bóklegum greinum í 10. bekk, íslensku og stærðfræði og ekki skipti máli hvor greinin var lögð til grundvallar. Það er vitanlega ekki undrunarefni að áhugi á bóklegum greinum sé ekki mikill ef frammistaða þar er slök og jafnframt mikið gert úr þeirri frammistöðu bæði í almennri umræðu og í kerfinu. Það vekur líka upp áleitnar spurningar um hvað það sé í raun sem höfði til mjög stórs hóps nemenda, það er hvað það er í verklegum þáttum námsins sem hlýtur náð fyrir augum nemenda. Það er eins og það séu ekki þau verkefni – eða það upplegg - sem eru dálæti kerfisins (sbr. íslenska og stærðfræði). Í sjötta lagi bendum við á að þeir innflytjendur sem þó eru í framhaldsskóla sýna ekkert annað mynstur en þeir sem alist hafa upp með íslensku sem fyrsta mál.

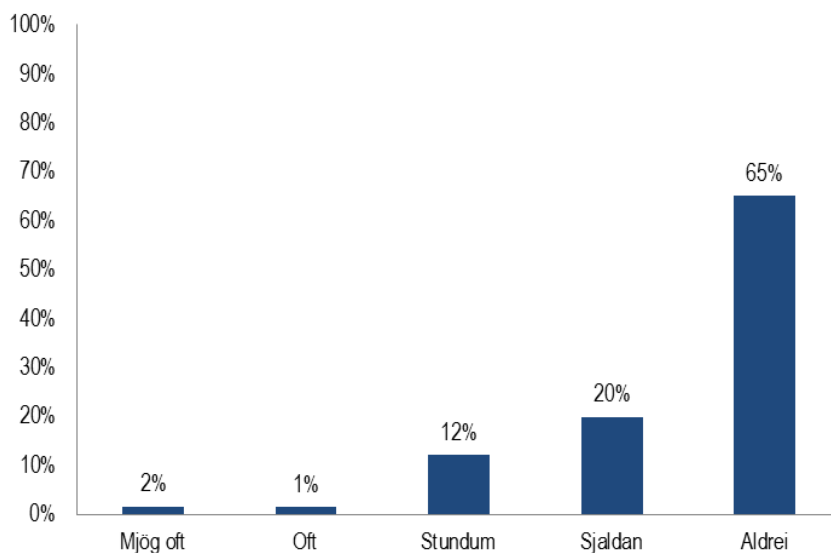
Vitanlega kann að skipta einhverju máli að spurt er um viðhorf sem vísar í sumum tilvikum nokkuð langt aftur í tímann en þorri nemenda hafði þó nýlega lokið grunnskóla. Einnig, að þrátt fyrir tilraun okkar til þess að skilgreina hvað átt er við í spurningunni, má vera að ekki hafi verið fyllilega sambærilegt í hugum allra til hvers þeir væru að vísa í svörum sínum. Það þarf einnig að vera ljóst hér að ekki var verið að spyrja um áhuga á formlegu starfsnámi heldur til tiltekinna greina í grunnskólanámi. Svörin segja því ekkert um það hvort hugur nemenda hafi stefnt til einhvers konar starfsmenntunar þótt þeir hafi látið í ljós meiri áhuga á verklegum greinum. Það kann þó auðvitað að vera. Þótt spurt sé um verklegar greinar í grunnskóla en ekki starfsnám þá hefði mátt búast við sterku sambandi þarna á milli, sem er í raun staðfest með töflu 12.

Vissa nemenda með námsval

Nemendur í bóknámi þar með talið á almennum brautum voru spurðir að því hvort þeir hefðu velt því fyrir sér að skipta yfir í list- eða starfsnám (1942 nemendur) og nemendur í list- eða starfsnámi voru spurðir að því hvort þeir hefðu velt því fyrir sér að skipta yfir í bóknám (525 nemendur).

Ríflega helmingur nemenda hafði aldrei velt því fyrir sér að skipta eða 56% óháð því hvort þeir voru í bóknámi eða í list- eða starfsnámi. Á hinn bóginn hafði fjórðungur nemenda velt þessu nokkuð eða mikið fyrir sér, sem undirstrikar hve mikilvægt það er að geta skipt um skoðun. Niðurstöður okkar sýna að þessi hópur skorar tiltölulega neikvætt á ýmsum breytum sem skipta máli. Það er því ríkulegt tilefni til þess að gefa þessum hópi sérstakan gaum.

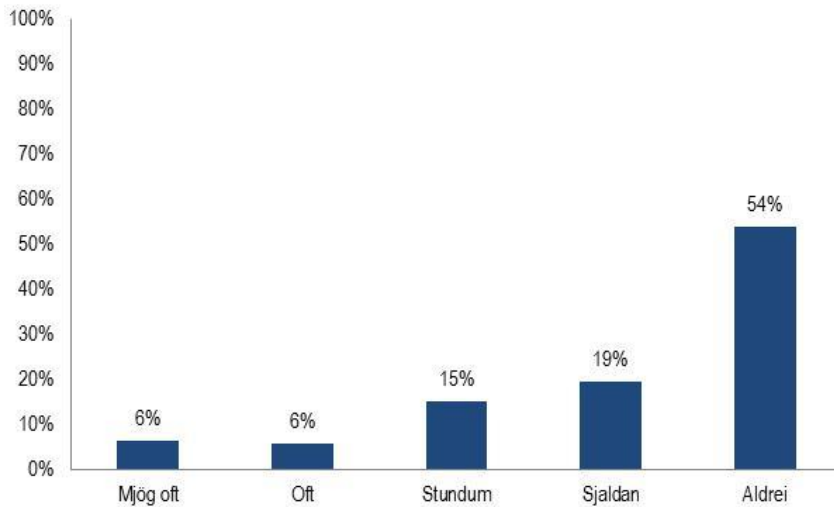
Um tveir af hverjum þremur nemendum í list- eða starfsnámi höfðu aldrei velt því fyrir sér að skipta yfir á bóknámsbraut eins og sjá má á mynd tvö. Þriðjungur hafði sjaldan eða stundum velt því fyrir sér að skipta og afgerandi fáir eða 3% höfðu oft eða mjög oft velt því fyrir sér að skipta.

Mynd 2. Nemendur í list- eða starfsnámi: Ég hef velt því fyrir mér að skipta yfir á bóknámsbraut

Samtals voru 525 nemendur í list- eða starfsnámi sem svöruðu fyrrnefndri spurningu. Því voru fáir nemendur að baki einstökum svarmöguleikum og af þeim sökum voru svör nemendanna ekki greind frekar eftir bakgrunni eða námsvali.

Tæpur helmingur nemenda í bóknámi, þar með talið á almennri braut, hafði velt því fyrir sér að skipta í list- eða starfsnám og rúmlega einn tíundi hafði oft eða mjög oft velt því fyrir sér (sjá mynd 3).

Mynd 3. *Nemendur í bóknámi (meðaltalin almenn braut): Ég hef velt því fyrir mér að skipta yfir í iðn-, list- eða starfsnám*

Í töflu 13 má sjá niðurstöður um hvort nemendur í bóknámi höfðu hugsað um að skipta yfir í list- eða starfsnám eftir bakgrunni þeirra. Marktæk tengsl komu fram eftir menntun föður, búsetu og fyrri námsárangri.

Um helmingur bóknámsnemenda (þar með talið á almennri braut) sem áttu föður með grunnskólapróf eða starfsmenntun hafði velt því fyrir sér að skipta yfir í list- eða starfsnám en um 40% þeirra sem áttu föður með bóklegt próf úr framhaldsskóla eða háskólapróf. Lítillega fleiri hlutfallslega sem bjuggu utan höfuðborgarsvæðisins höfðu velt því fyrir sér að skipta en þeir sem bjuggu á höfuðborgarsvæðinu.

Eina bakgrunnsbreytan sem skipti verulegu máli fyrir afstöðu nemendanna var frammistaða í námi, eins og hún var mæld með samræmdum prófum. Því betur sem nemendum gekk á samræmdum prófum í íslensku og stærðfræði því ólíklegri voru þeir til þess að hafa velt því fyrir sér að skipta yfir í list- eða starfsnám. Hins vegar var aðeins fimmtungur þess hóps sem þar stóð lakast, sem hafði velt þessu talsvert fyrir sér og það slagar upp í að helmingur þess hóps hafði aldrei gert það. Í því sambandi má gæta að því að þriðjungur þeirra sem höfðu bestu frammistöðumælinguna hafði einhvern tíma leitt hugann að slíkum flutningi.

Tafla 13. Nemendur í bóknámi (meðtalin almenn braut): Ég hef velt því fyrir mér að skipta yfir í iðn-, list- eða starfsnám eftir bakgrunni nemenda

	Aldrei	Sjaldan	Stundum	Oft	Mjög oft	Fjöldi	Mjög oft og oft
Kyn							
Strákur	54%	19%	15%	6%	5%	855	■ 11%
Stelpa	54%	19%	15%	5%	7%	1087	■ 12%
Aldur							
Á 17. og 18. ári	52%	19%	16%	6%	7%	1038	■ 13%
Á 19. og 20. ári	56%	20%	14%	4%	6%	735	■ 10%
Á 21. til 24. ári	54%	16%	17%	7%	4%	170	■ 12%
Menntun móður							
Grunnskólapróf	54%	17%	17%	7%	6%	530	■ 13%
Iðnnám eða annað starfsnám	50%	23%	14%	5%	8%	299	■ 13%
Bóklegt framhaldskólapróf	56%	17%	15%	5%	7%	354	■ 12%
Háskólapróf	54%	20%	15%	5%	5%	683	■ 11%
Menntun föður*							
Grunnskólapróf	50%	18%	18%	7%	7%	319	■ 14%
Iðnnám eða annað starfsnám	49%	20%	17%	6%	8%	684	■ 14%
Bóklegt framhaldskólapróf	60%	18%	11%	5%	6%	209	■ 10%
Háskólapróf	59%	19%	13%	4%	5%	644	■ 9%
Búseta**							
Höfuðborgarsvæðið	57%	19%	15%	5%	4%	1189	■ 9%
Utan höfuðborgarsvæðis	51%	19%	16%	6%	9%	689	■ 15%
Íslenska- samræmt próf***							
Lág einkunn	43%	17%	21%	8%	11%	220	■ 19%
Einkunn í meðallagi	51%	20%	16%	7%	7%	1149	■ 13%
Há einkunn	63%	20%	11%	3%	3%	514	■ 6%
Stærðfræði- samræmt próf***							
Lág einkunn	43%	15%	21%	6%	16%	257	■ 21%
Einkunn í meðallagi	50%	20%	17%	7%	6%	923	■ 13%
Há einkunn	64%	21%	8%	4%	3%	499	■ 7%
Fyrsta tungumál							
Lærði fyrst íslensku	54%	19%	15%	6%	6%	1756	■ 12%
Lærði fyrst annað tungumál	52%	22%	16%	1%	9%	48	■ 11%
Lærði íslensku og annað	56%	18%	15%	4%	7%	129	■ 11%

Marktæk tengsl skv. Kí-kvadrát; * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

0% 25% 50% 75% 100%

Marktækur munur var á svörum nemenda við spurningunni um hvort þeir hefðu velt því fyrir sér að skipta yfir í iðn-, list- eða starfsnám eftir því hvort þeir voru í bóknámi eða á almennri braut annars vegar og afstöðu til bóklegs og verklegs náms hins vegar (sjá töflu 14).

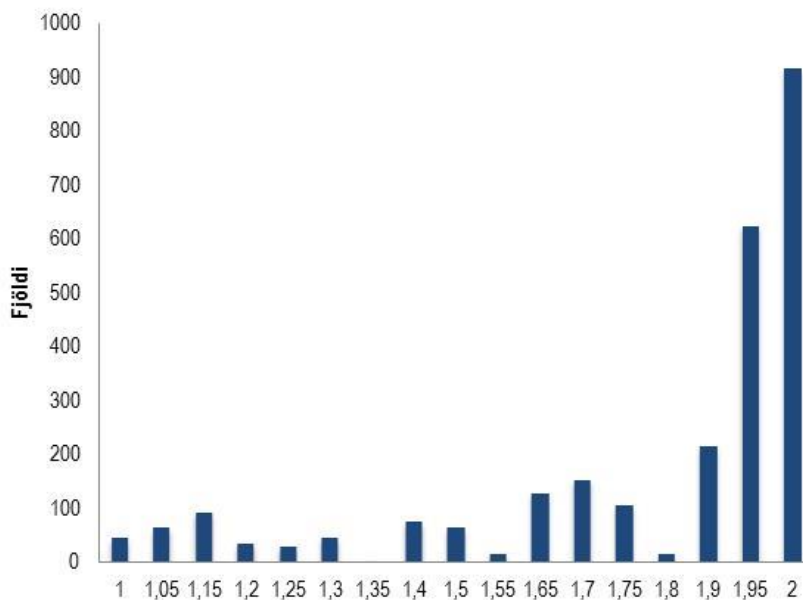
Mun hærra hlutfall nemenda á almennri braut en í bóknámi hafði velt því fyrir sér að skipta yfir í list- eða starfsnám eins og sjá má í töflu 14. Greining eftir afstöðu til náms í grunnskóla sýnir að um 60% nemenda á almennri braut eða í bóknámi sem líkaði betur við verklegar greinar í grunnskóla höfðu velt því fyrir sér að skipta yfir í list- eða starfsnám og voru þeir langlíklegastir til þess. Ólíklegastir voru þeir sem líkaði betur við bóklegar greinar í grunnskóla.

Tafla 14. Nemendur í bóknámi (meðtalin almenn braut): Ég hef velt því fyrir mér að skipta yfir í iðn-, list- eða starfsnám eftir námsvali og viðhorfi til náms

	Aldrei	Sjaldan	Stundum	Oft	Mjög oft	Fjöldi	Mjög oft eða oft
Námssvið***							
Almenn braut	39%	13%	21%	9%	18%	279	27%
Bóknám	56%	20%	14%	5%	4%	1662	9%
Afstaða til náms***							
Mér líkaði betur við bóklegar greinar	78%	13%	7%	2%	0%	340	2%
Mér líkaði álíka vel við bæði	57%	23%	12%	4%	4%	882	8%
Mér líkaði betur við verklegar greinar	38%	18%	23%	10%	12%	704	22%

Marktæk tengsl skv. Kí-kvaðrat, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Á mynd 4 má sjá hvernig svör nemenda dreifðust á mælingunni á vissu með námsval í framhaldsskóla. Þetta er samsett breyta sem mæld var á kvarðanum einn til tveir, því hærra gildi því meiri vissu. Nemendur skoruðu að meðaltali 1,79 á hugsmíðinni sem þýðir að þeir voru að jafnaði frekar vissir með námsval sitt. Vandinn við þennan kvarða er hve dreifingin er lítil. Flestir voru sammála því að þeir voru á þeirri braut sem þeir vildu helst vera á og að þeir hefðu valið rétta braut. Einnig voru hlutfallslega fáir að velta því fyrir sér að skipta um braut eða deild og hlutfallslega fáir voru sammála því að það vantaði námsbraut sem hentaði þeim.

Mynd 4. Vissa með námsval

Þrátt fyrir litla dreifingu kemur fram marktækur munur eftir aldri, menntun föður og fyrri námsárangri. Yngstu nemendurnir voru ekki eins vissir með sitt námsval eins og þeir sem eldri voru. Jafnframt kom fram að nemendur sem áttu föður með háskólamenntun eða bóklegt próf úr framhaldsskóla voru aðeins vissari um námsval sitt en þeir nemendur sem áttu föður með grunnskólapróf. Munurinn er ekki mikill. Auk þess kom fram að því hærri einkunnir sem nemendur fengu á samræmdum prófum í íslensku og stærðfræði því vissari voru þeir með námsval sitt. Enn og aftur er munurinn tiltölulega lítill, en sést þó betur í þessum breytum en öðrum í töflunni.

Tafla 15. Vissa nemenda um námsval eftir bakgrunni nemenda

	Meðaltal	Staðalfrávik	Fjöldi
Alls	1,79	0,29	2599
Kyn			
Strákur	1,79	0,28	1341
Stelpa	1,80	0,29	1258
Aldur***			
Á 17. og 18. ári	1,77	0,3	1271
Á 19. og 20. ári	1,82	0,27	942
Á 21. til 24. ári	1,83	0,25	385
Menntun móður			
Grunnskólapróf	1,79	0,29	762
Iðnnám eða annað starfsnám	1,79	0,29	433
Bóklegt framhaldsskólapróf	1,79	0,28	462
Háskólapróf	1,82	0,27	828
Menntun föður**			
Grunnskólapróf	1,76	0,3	483
Iðnnám eða annað starfsnám	1,79	0,28	963
Bóklegt framhaldsskólapróf	1,81	0,27	275
Háskólapróf	1,83	0,26	754
Búseta			
Höfuðborgarsvæðið	1,80	0,29	1481
Utan höfuðborgarsvæðis	1,79	0,28	1002
Íslenska- samræmt próf***			
Lág einkunn	1,72	0,33	457
Einkunn í meðallagi	1,79	0,28	1496
Há einkunn	1,85	0,25	554
Stærðfræði- samræmt próf***			
Lág einkunn	1,71	0,33	430
Einkunn í meðallagi	1,79	0,29	1288
Há einkunn	1,85	0,24	547
Fyrsta tungumál*			
Lærði fyrst íslensku	1,79	0,29	2335
Lærði fyrst annað tungumál	1,79	0,25	79
Lærði íslensku og annað	1,82	0,27	178

Marktækt skv. *t*-prófum eða *F*-prófum, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Marktækur munur kom fram á vissu nemenda um námsval sitt eftir námssviði, einstökum greinum starfsnáms, afstöðu til náms og hjá bóknámsnemendum eftir því hvort þeir höfðu velt því fyrir sér að skipta yfir í list- eða starfsnám (sjá töflu 16).

Þeir nemendur sem voru á almennri braut voru að jafnaði óvissari en nemendur á öðrum brautum og þeir sem voru í bóknámi voru að jafnaði óvissari en þeir sem voru í listnámi. Niðurstöður fyrir einstaka greinar sýndu að þeir sem voru í handverksnámi eða byggingartækni voru vissari en þeir sem voru í viðskipta- eða íþróttanámi. Jafnframt kom fram að þeir sem líkaði betur við bóklegar greinar í grunnskóla voru að jafnaði vissastir um námsval sitt en óvissastir voru þeir sem líkaði betur við verklegar greinar. Því oftast sem nemendur í bóknámi höfðu velt því fyrir sér að skipta yfir í starfsnám eða listnám því óvissari voru þeir með námsval sitt en ekki var munur á þeim sem höfðu sjaldan eða aldrei hugsað um að skipta.

Tafla 16. Vissa nemenda um námsval eftir námssviði og afstöðu til náms

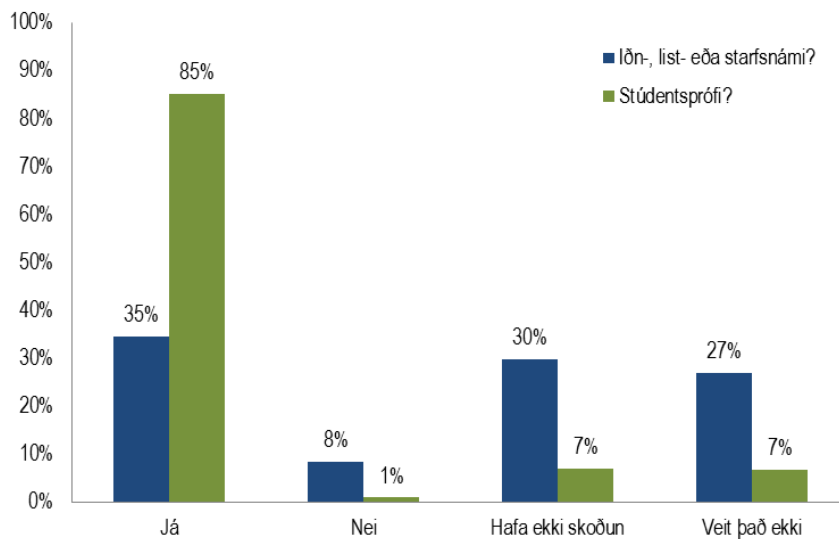
	Meðaltal	Staðalfrávik	Fjöldi
Alls	1,79	0,29	2599
Námssvið***			
Almenn braut	1,54	0,33	309
Bóknám	1,81	0,27	1668
Starfsnám	1,87	0,24	514
Listnám	1,88	0,19	106
Starfsnámsbrautir***			
Íþróttanám	1,78	0,3	47
Véltækninám	1,87	0,22	96
Byggingatækninám	1,91	0,19	106
Handverksnám	1,95	0,09	37
Raftækninám	1,88	0,2	65
Upplýsingatækninám	1,87	0,26	111
Viðskiptanám	1,76	0,3	37
Afstaða til náms***			
Mér líkaði betur við bóklegar greinar	1,86	0,23	371
Mér líkaði álíka vel við bæði	1,82	0,27	1081
Mér líkaði betur við verklegar greinar	1,75	0,31	1124
Ég hef velt því fyrir mér að skipta yfir í iðn-, list- eða starfsnám***			
Mjög oft	1,37	0,28	114
Oft	1,54	0,33	107
Stundum	1,68	0,33	282
Sjaldan	1,79	0,27	365
Aldrei	1,86	0,23	1034

Marktækt skv. t-prófum eða F-prófum, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Það er athyglisvert að sjá að þeir sem voru í bóknámi voru að jafnaði óvissari með námsval sitt en þeir sem voru í starfsnámi eða listnámi hvort sem miðað er við spurningu um hvort þeir höfðu velt því fyrir sér að skipta um námssvið eða samsettu mælinguna á vissu um námsval. Einnig er það svo að þeir sem líkaði betur við verklegar greinar voru óvissastir með námsval sitt. Þetta má að einhverju leyti skýra með því að stór hluti þeirra sem líkaði betur við verklegt nám en bóklegt fór í bóklegt nám (49%). Sá minnihluti nemenda sem líkaði betur við bóklegar greinar fór nánast allur í bóklegt nám (85%) og var vissari um námsval sitt. Þessi tengsl á milli þess hvort nemendum líkaði betur bóklegar eða verklegar greinar í grunnskóla og þess í hvaða námi þeir voru í framhaldsskóla þegar könnunin fór fram voru marktæk ($\chi^2(6, N = 2627) = 249,2, p < 0,001$).

Væntingar nemenda og foreldra

Spurt var annars vegar hvort foreldrar vildu að nemendur lykju iðn-, list- eða starfsnámi og hins vegar hvort foreldrar vildu að þeir lykju stúdentsprófi og eru niðurstöðurnar sýndar á mynd 5.

Mynd 5. Hvers konar námi telur þú að foreldrar þínir vilji að þú ljúkir?

Hér má sjá að mikill munur var á því hvers konar námi nemendur töldu að foreldrar þeirra vildu að þeir lykju. Mikill meirihluti eða 85% sögðu foreldra sína vilja að þau lykju stúdentsprófi. Einungis þriðjungur taldi að foreldrar þeirra vildu að þau lykju iðn-, list- eða starfsnámi og er athyglisvert að tæplega 60% nemenda taldi foreldra sína ekki hafa skoðun á því eða að þeir vissu ekki skoðun foreldra sinna.

Þar sem mikill meirihluti sagði foreldra sína vilja að þeir lykju stúdentsprófi og því lítil dreifing í svörum nemenda voru þau ekki greind eftir bakgrunnsbreytum, námssviði eða afstöðu til náms.

Í töflu 17 má sjá niðurstöður fyrir það hvort nemendur töldu foreldra sína vilja að þeir lykju list- eða starfsnámi eftir bakgrunni nemenda. Marktæk tengsl komu fram eftir öllum þáttum að undanskildu því hvaða tungumál nemendur lærðu fyrst.

Tafla 17. Foreldrar mínir vilja að ég ljúki iðn-, list- eða starfsnámi eftir bakgrunni nemenda

	Já	Nei	Hafa ekki skoðun	Veit það ekki	Fjöldi	Já
Kyn***						
Strákur	42%	9%	26%	23%	1270	42%
Stelpa	27%	7%	34%	32%	1196	27%
Aldur***						
Á 17. og 18. ári	32%	9%	29%	31%	1207	32%
Á 19. og 20. ári	32%	9%	34%	26%	903	32%
Á 21. til 24.	51%	7%	24%	17%	357	51%
Menntun móður**						
Grunnskólapróf	38%	8%	27%	27%	733	38%
Iðnnám eða annað starfsnám	36%	6%	30%	28%	405	36%
Bóklegt framhaldskólapróf	34%	10%	28%	29%	438	34%
Háskólapróf	30%	10%	35%	25%	777	30%
Menntun föður***						
Grunnskólapróf	41%	7%	28%	24%	462	41%
Iðnnám eða annað starfsnám	38%	7%	28%	27%	917	38%
Bóklegt framhaldskólapróf	33%	12%	30%	25%	256	33%
Háskólapróf	26%	10%	35%	28%	706	26%
Búseta*						
Höfuðborgarsvæðið	32%	9%	32%	26%	1406	32%
Utan höfuðborgarsvæðis	37%	7%	28%	29%	957	37%
Íslenska- samræmt próf***						
Lág einkunn	53%	4%	21%	22%	431	53%
Einkunn í meðallagi	35%	9%	28%	28%	1414	35%
Há einkunn	18%	11%	41%	30%	537	18%
Stærðfræði- samræmt próf***						
Lág einkunn	51%	5%	20%	23%	406	51%
Einkunn í meðallagi	37%	8%	29%	27%	1210	37%
Há einkunn	19%	13%	36%	32%	531	19%
Fyrsta tungumál						
Lærði fyrst íslensku	35%	8%	30%	27%	2212	35%
Lærði fyrst annað tungumál	39%	4%	25%	31%	75	39%
Lærði íslensku og annað	33%	11%	30%	25%	169	33%

Marktæk tengsl skv. Kí-kvaðrat, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

0% 25% 50% 75% 100%

Strákar voru mun líklegri en stelpur til þess að telja foreldra sína vilja að þeir lykju list- eða starfsnámi. Sama átti við um elsta aldurshópinn samanborið við yngri hópana. Nemendur sem áttu menntaðri foreldra og bjuggu á höfuðborgarsvæðinu voru ólíklegri en aðrir til að telja foreldra sína vilja að þeir lykju list- eða starfsnámi en munurinn var ekki afgerandi. Aftur á móti var mikill munur

eftir einkunnum á samræmdum prófum í íslensku og stærðfræði. Því lægri einkunnir sem ungmennin fengu á samræmdum prófum í íslensku og stærðfræði í 10. bekk, því líklegri voru þau til að telja foreldra sína vilja að þau lykju list- eða starfsnámi.

Marktækur munur var á svörum nemenda um afstöðu foreldra þeirra til að þeir lykju list- eða starfsnámi eftir námssviði, afstöðu til náms og hversu oft nemendur í bóknámi höfðu velt því fyrir sér að skipta yfir í starfs- eða listnám. Mikill meirihluti nemenda sem var í list- eða starfsnámi taldi foreldra sína vilja að þeir lykju námi sínu á þeim sviðum eins og sjá má í töflu 18. Aftur á móti sagði stór hluti nemenda í bóknámi að foreldrar þeirra hefðu ekki skoðun á því eða að þeir þekktu ekki skoðun foreldra sinna.

Tafla 18. Foreldrar mínir vilja að ég ljúki iðn-, list- eða starfsnámi eftir námssviði og afstöðu til náms

	Já	Nei	Hafa ekki skoðun	Veit það ekki	Fjöldi	Já
Námssvið***						
Almenn braut	44%	7%	21%	28%	296	44%
Bóknám	19%	11%	38%	32%	1564	19%
Starfsnám	70%	2%	14%	14%	504	70%
Listnám	72%	5%	15%	8%	101	72%
Starfsnámsbrautir						
Íþróttanám	26%	4%	46%	24%	39	26%
Véltækninám	81%	0%	7%	12%	99	81%
Byggingatækninám	85%	0%	9%	6%	104	85%
Handverksnám	88%	0%	0%	12%	33	88%
Raftækninám	77%	0%	10%	13%	64	77%
Upplysingatækninám	62%	8%	15%	15%	114	62%
Viðskiptanám	35%	0%	28%	37%	33	35%
Afstaða til náms***						
Mér líkaði betur við bóklegar greinar	21%	15%	36%	28%	346	21%
Mér líkaði álíka vel við bæði	27%	9%	35%	29%	1013	27%
Mér líkaði betur við verklegar greinar	46%	6%	24%	24%	1075	46%
Ég hef velt því fyrir mér að skipta yfir í iðn-, list- eða starfsnám***						
Mjög oft	47%	7%	22%	24%	115	47%
Oft	41%	9%	24%	26%	98	41%
Stundum	27%	9%	36%	28%	273	27%
Sjaldan	20%	6%	39%	35%	340	20%
Aldrei	16%	13%	37%	34%	961	16%

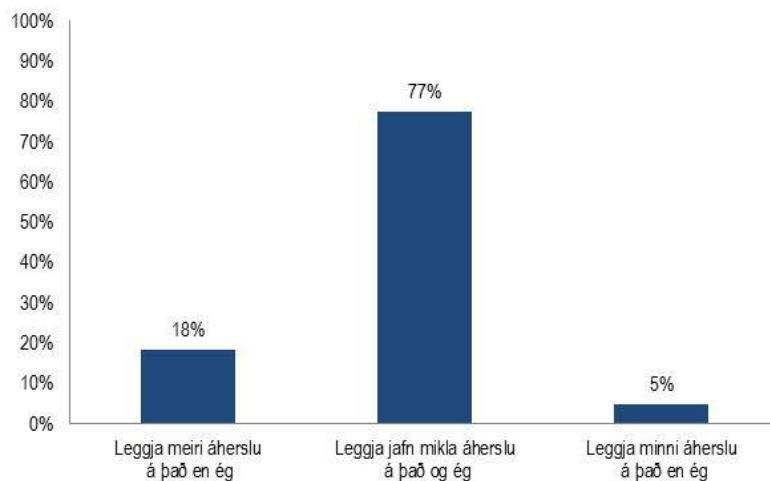
Marktæk tengsl skv. Kí-kvaðrat, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

0% 25% 50% 75% 100%

Þeir sem líkaði betur við verklegar greinar í grunnskóla voru mun líklegri til að telja foreldra sína vilja að þeir lykju list- eða starfsnámi en aðrir nemendur. Það átti þó einungis við um tæplega helming nemenda. Því oftast sem nemendur í bóknámi höfðu velt því fyrir sér að skipta í list- eða starfsnám því líklegri voru þeir til að telja foreldra sína vilja að þeir lykju námi í þeim greinum og voru tengslin mjög skýr.

Auk þess að spyrja hvort nemendur teldu foreldra sína vilja að þeir tækju stúdentspróf var kannað hvort samræmi væri í væntingum nemenda og foreldra þeirra varðandi stúdentsprófið. Nemendur voru spurðir að því hvort þeim fyndist foreldrar eða forráðamenn sínir leggja meiri, jafnmikla eða minni áherslu en þeir sjálfir á að þeir tækju stúdentspróf. Niðurstöðurnar má sjá á mynd 6.

Tæplega 80% nemenda töldu foreldra sína leggja jafnmikla áherslu og þeir sjálfir á að þeir tækju stúdentspróf. Samræmi var því í væntingum nemenda og foreldra til stúdentsprófs hjá miklum meirihluta. Hjá þeim nemendum þar sem var ekki samræmi í áherslu þeirra og foreldra til stúdentsprófs fólst það mun frekar í því að foreldrarnir leggðu meiri áherslu frekar en minni á að þeir tækju stúdentspróf en þeir sjálfir.

Mynd 6. Finnst þér að foreldrar/forráðamenn þínir leggji meiri, jafn mikla eða minni áherslu en þú á að þú takir stúdentspróf?

Þótt minnihluti nemenda teldi misræmi í eigin áherslu og foreldra sinna á stúdentsprófið þá eru þessar tölur áhugaverðar þar sem stuðningur og þrýstingur foreldra getur skipt miklu máli um námsframvindu nemenda (Jón Torfi Jónasson og Kristjana Stella Blöndal, 2002; Kristjana Stella Blöndal og Sigrún Aðalbjarnardóttir, 2009, 2014). Í töflu 19 má sjá nánari greiningu eftir bakgrunni nemenda og reyndust tengsl marktæk fyrir allar breytur fyrir utan fyrsta tungumál. Varðandi menntun foreldra þá virtist ekki vera mikill munur en þó virtist tilhneiging í þá átt að minna samræmi væri á milli áherslu nemenda og foreldra á stúdentspróf hjá þeim sem áttu mæður með grunnskólamenntun. Að auki má sjá að nemendur í yngsta hópnum voru líklegastir til að telja foreldra sína leggja meiri áherslu á að þeir tækju stúdentspróf heldur en þeir sjálfir og af þeim sem töldu foreldra sína leggja minni áherslu en þeir sjálfir á að þeir tækju stúdentspróf voru hlutfallslega flestir í elsta hópnum. Munur á áherslum nemenda og foreldra eftir búsetu var óverulegur þótt hann væri marktækur. Helst var munur eftir kyni og frammistöðu á samræmdum prófum í 10. bekk.

Tafla 19. Finnst þér að foreldrar/forráðamenn þínir leggi meiri, jafn mikla eða minni áherslu en þú á að þú takir stúdentspróf eftir bakgrunni nemenda

	Meiri áhersla	Jafn mikil áhersla	Minni áhersla	Fjöldi	Meiri áhersla
Kyn***					
Strákur	21%	72%	6%	1352	21%
Stelpa	15%	83%	2%	1264	15%
Aldur***					
Á 17. og 18. ári	21%	75%	3%	1290	21%
Á 19. og 20. ári	16%	80%	4%	950	16%
Á 21. til 24. ári	13%	78%	10%	376	13%
Menntun móður***					
Grunnskólapróf	19%	72%	8%	767	19%
Iðnnám eða annað starfsnám	14%	81%	4%	434	14%
Bóklegt framhaldskólapróf	17%	82%	2%	463	17%
Háskólapróf	18%	79%	3%	837	18%
Menntun föður*					
Grunnskólapróf	18%	77%	5%	479	18%
Iðnnám eða annað starfsnám	16%	78%	6%	967	16%
Bóklegt framhaldskólapróf	19%	76%	4%	275	19%
Háskólapróf	18%	79%	3%	766	18%
Búseta*					
Höfuðborgarsvæðið	20%	76%	4%	1506	20%
Utan höfuðborgarsvæðis	16%	78%	6%	999	16%
Íslenska- samræmt próf***					
Lág einkunn	19%	72%	8%	447	19%
Einkunn í meðallagi	20%	75%	4%	1518	20%
Há einkunn	10%	89%	2%	565	10%
Stærðfræði- samræmt próf***					
Lág einkunn	22%	71%	7%	427	22%
Einkunn í meðallagi	20%	75%	5%	1297	20%
Há einkunn	11%	87%	2%	557	11%
Fyrsta tungumál					
Lærði fyrst íslensku	18%	77%	5%	2346	18%
Lærði fyrst annað tungumál	26%	68%	6%	78	26%
Lærði íslensku og annað	19%	80%	1%	184	19%

Marktæk tengsl skv. Ki-kvaðrat; * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

0% 25% 50% 75% 100%

Niðurstöður um ósamræmi í áherslum nemanda og foreldra þeirra eftir kyni eru áhugaverðar. Fimmti hver (21%) piltur taldi að það væri meiri þrýstingur á sig að ljúka stúdentsprófi heiman að frá sér en hann upplifði hjá sjálfum sér. Svipuðu máli gegndi um sjöttu hverja (15%) stúlku. Á hinn bóginn töldu 6% pilta að þeir fengju ekki fullan stuðning heiman að frá sér við áhuga sinn á að ljúka stúdentsprófi, en afar lítill hluti (2%) stúlkna var í þessari stöðu. Mynstrið eftir einkunnum á samræmdum prófum er einni áhugavert. Um fimmtungur (20%) nemenda sem fékk einkunn í meðallagi á samræmdum prófum hafði minni áhuga á stúdentsprófinu en foreldrar hans. Áhugavert er að þetta á líka við ámóta stóran hóp þeirra sem fengu slaka einkunn og um 10% þeirra sem fengu góða einkunn höfðu minni áhuga á stúdentsprófinu en foreldrar þeirra. Athugun af þessu tagi er ekki síður áhugaverð þegar við skoðum töflu 20 (sjá hér að neðan).

Marktækur munur var á samræmi á milli áherslu foreldra og nemenda á stúdentspróf eftir námssviði og afstöðu til náms eins og sjá má í töflu 20. Þeir nemendur sem voru á almennri braut voru langlíklegastir til að telja foreldra sína leggja meiri áherslu en þeir sjálfir á að þeir lykju stúdentsprófi en þriðjungur þeirra var í þeirri stöðu. Mesta samræmi í væntingum nemenda og foreldra til stúdentsprófs var meðal þeirra sem voru í bóknámi eða í listnámi. Það er þó álitlegur hópur nemenda á þeim brautum sem virðist vera á annarri skoðun en foreldrar þeirra um mikilvægi stúdentsprófs. Nemendur í upplýsingatækni og viðskiptanámi voru langlíklegastir til að telja að foreldrar þeirra leggðu meiri áherslu á að þeir klári stúdentspróf en þeir sjálfir. Minna samræmi var á væntingum nemenda og foreldra þeirra til stúdentsprófs hjá þeim sem líkaði betur við verklegar greinar en bóklegar en hjá öðrum nemendum. Þessi hópur var jafnframt líklegri til að telja foreldra sína leggja meiri áherslu á stúdentspróf en þeir sjálfir.

Mjög skýrar og athyglisverðar niðurstöður komu fram þegar samræmi á milli áherslu bóknámsnemenda og foreldra þeirra var skoðað í tengslum við hvort og hve oft þeir hefðu velt því fyrir sér að skipta yfir í starfs- eða listnám. Því oftast sem þeir höfðu velt því fyrir sér því líklegri var að þeir teldu foreldra sína leggja meiri áherslu á að þeir klári stúdentspróf en þeir gerðu sjálfir.

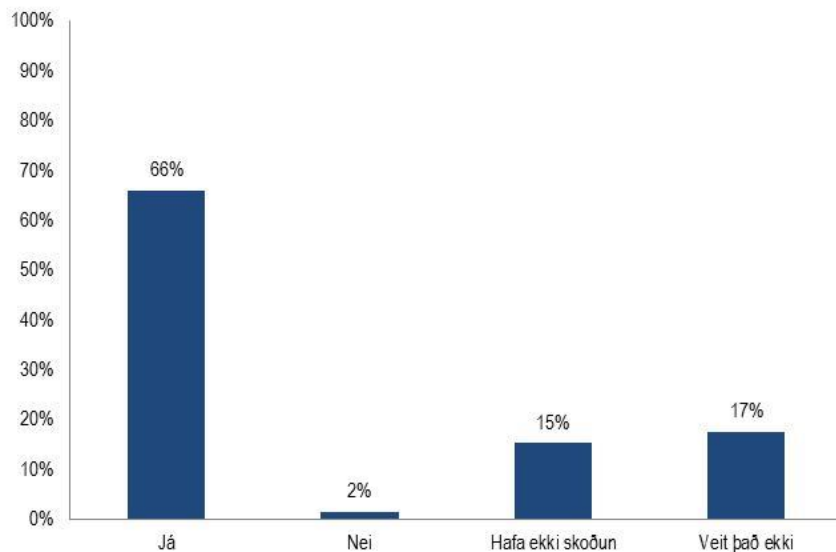
Tafla 20. Finnst þér að foreldrar/forráðamenn þínir leggi meiri, jafn mikla eða minni áherslu en þú á að þú takir stúdentspróf eftir námssviði og afstöðu til náms

	Meiri áhersla	Jafn mikil áhersla	Minni áhersla	Fjöldi	Meiri áhersla
Námssvið***					
Almenn braut	33%	62%	5%	302	33%
Bóknám	16%	82%	3%	1700	16%
Starfsnám	19%	71%	10%	507	19%
Listnám	13%	84%	4%	106	13%
Starfsnámsbrautir***					
Ípróttanám	19%	80%	1%	47	19%
Véltækninám	14%	66%	20%	90	14%
Byggingatækninám	10%	73%	17%	100	10%
Handverksnám	10%	82%	7%	34	10%
Raftækninám	11%	82%	7%	64	11%
Upplýsingatækninám	32%	62%	6%	117	32%
Viðskiptanám	28%	67%	5%	37	28%
Afstæða til náms***					
Mér líkaði betur við bóklegar greinar	14%	82%	4%	377	14%
Mér líkaði álíka vel við bæði	15%	82%	2%	1082	15%
Mér líkaði betur við verklegar greinar	22%	71%	7%	1132	22%
Ég hef velt því fyrir mér að skipta yfir í iðn-, list- eða starfsnám***					
Mjög oft	41%	52%	6%	120	41%
Oft	37%	59%	4%	107	37%
Stundum	23%	74%	3%	289	23%
Sjaldan	17%	81%	2%	370	17%
Aldrei	13%	84%	3%	1039	13%

Marktæk tengsl skv. Kí-kvaðrat; * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

0% 25% 50% 75% 100%

Á mynd 7 má sjá niðurstöður fyrir það hvort nemendur töldu að foreldrar þeirra vildu að þeir færu í háskóla. Mikill meirihluti eða tveir af hverjum þremur nemendum sagði foreldra sína vilja að þeir færu í háskóla. Örfáir töldu foreldra sína ekki vilja það. Nokkur hluti sagði foreldra sína ekki hafa skoðun á því hvort þeir færu í háskóla eða að þeir vissu ekki skoðun þeirra, eða rúmlega 30%.

Mynd 7. Foreldrar mínir vilja að ég fari í háskóla.

Marktækur munur var á því hvort nemendur töldu forelda sína vilji að þeir færu í háskóla eftir öllum bakgrunnsbreytum eins og sjá má í töflu 21. Stelpur voru aðeins líklegri en strákar til að telja foreldra sína vilja að þær fari í háskóla en tvisvar sinnum fleiri strákar en stelpur sögðu foreldra sína ekki hafa skoðun á því. Hærra hlutfall nemenda á aldrinum 19 til 20 ára töldu foreldra sína vilja að þeir fari í háskóla en í öðrum aldurshópum Jafnframt má sjá að því menntaðri sem foreldrar voru því líklegri voru nemendurnir til að telja að foreldrar sínir vildu að þeir færu í háskóla. Auk þess kom fram að þeir sem bjuggu á höfuðborgarsvæðinu voru líklegri en þeir sem bjuggu utan þess til að segja að foreldrar sínir vilji að þeir fari í háskóla.

Því betri einkunnir sem nemendur fengu í samræmdum prófum í íslensku og stærðfræði í 10. bekk því meiri líkur voru á því að þeir teldu foreldra sína vilja að þeir fari í háskóla. Þeir sem lærðu fyrst annað tungumál en íslensku voru líklegri til þess að telja foreldra sína vilja að þeir færu í háskóla heldur en bæði þeir sem lærðu fyrst íslensku og þeir sem lærðu fyrst annað tungumál en íslensku.

Tafla 21. Foreldrar mínir vilja að ég fari í háskóla eftir bakgrunni nemenda

	Já	Nei	Hafa ekki skoðun	Veit það ekki	Fjöldi	Já
Kyn***						
Strákur	60%	2%	20%	18%	1299	60%
Stelpa	72%	1%	10%	17%	1236	72%
Aldur***						
Á 17. og 18. ári	62%	2%	15%	21%	1241	62%
Á 19. og 20. ári	73%	1%	13%	13%	931	73%
Á 21. til 24. ári	59%	2%	21%	18%	363	59%
Menntun móður***						
Grunnskólapróf	58%	2%	18%	22%	724	58%
Iðnnám eða annað starfsnám	59%	1%	21%	20%	415	59%
Bóklegt framhaldskólapróf	68%	1%	15%	16%	455	68%
Háskólapróf	78%	1%	10%	11%	823	78%
Menntun föður***						
Grunnskólapróf	56%	2%	20%	22%	462	56%
Iðnnám eða annað starfsnám	63%	1%	17%	19%	932	63%
Bóklegt framhaldskólapróf	61%	0%	19%	20%	261	61%
Háskólapróf	80%	1%	8%	11%	751	80%
Búseta***						
Höfuðborgarsvæðið	71%	1%	13%	15%	1461	71%
Utan höfuðborgarsvæðis	59%	2%	19%	20%	972	59%
Íslenska- samræmt próf***						
Lág einkunn	41%	4%	26%	30%	412	41%
Einkunn í meðallagi	66%	1%	15%	18%	1472	66%
Há einkunn	84%	0%	7%	9%	562	84%
Stærðfræði- samræmt próf***						
Lág einkunn	44%	5%	26%	26%	399	44%
Einkunn í meðallagi	63%	1%	17%	19%	1249	63%
Há einkunn	84%	0%	7%	9%	554	84%
Fyrsta tungumál**						
Lærði fyrst íslensku	65%	1%	16%	18%	2275	65%
Lærði fyrst annað tungumál	62%	5%	16%	17%	78	62%
Lærði íslensku og annað	77%	1%	10%	12%	174	77%

Marktæk tengsl skv. Kí-kvaðrat; * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

0% 25% 50% 75% 100%

Munur var marktækur á svörum nemenda við spurningunni um hvort foreldrar vildu að þeir færu í háskóla eftir námssviði og afstöðu til náms (sjá töflu 22). Aftur á móti reyndist ekki unnt að kanna marktækt vegna fámennis í sumum hópum fyrir einstakar greinar starfsnáms og hvort nemendur í bóknámi höfðu velt því fyrir sér að skipta yfir í starfs- eða listnáms.

Tafla 22. Foreldrar mínir vilja að ég fari í háskóla eftir námssviði og afstöðu til náms

	Já	Nei	Hafa ekki skoðun	Veit það ekki	Fjöldi	Já
Námssvið***						
Almenn braut	43%	6%	24%	27%	296	43%
Bóknám	78%	0%	9%	12%	1666	78%
Starfsnám	40%	3%	29%	29%	477	40%
Listnám	54%	3%	20%	23%	94	54%
Starfsnámsbrautir^{ög}						
Íþróttanám	55%	0%	26%	19%	45	55%
Véltækninám	12%	3%	37%	47%	90	12%
Byggingatækninám	18%	9%	47%	27%	87	18%
Handverksnám	41%	0%	34%	25%	31	41%
Raftækninám	26%	3%	34%	36%	62	26%
Upplýsingatækninám	61%	0%	15%	24%	114	61%
Viðskiptanám	94%	0%	0%	6%	33	94%
Afstaða til náms***						
Mér líkaði betur við bóklegar greinar	85%	0%	9%	7%	366	85%
Mér líkaði álika vel við bæði	72%	1%	12%	14%	1050	72%
Mér líkaði betur við verklegar greinar	54%	2%	20%	23%	1088	54%
Ég hef velt því fyrir mér að skipta yfir í iðn-, list- eða starfsnám^{ög}						
Mjög oft	49%	2%	25%	24%	116	49%
Oft	58%	0%	20%	22%	101	58%
Stundum	67%	3%	15%	15%	283	67%
Sjaldan	76%	0%	10%	13%	365	76%
Aldrei	79%	1%	8%	12%	1026	79%

Marktæk tengsl skv. Kí-kvaðrat, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

ög - gögnin uppfylltu ekki forsendur marktektarprófs.

0% 25% 50% 75% 100%

Nemendur í bóknámi voru áberandi líklegastir til að telja foreldra sína vilja að þeir færu í háskólanám. Enginn svaraði spurningunni neitandi en um fimmtungur vissi ekki afstöðu foreldra sinna eða taldi þá ekki hafa skoðun á því. Næst líklegastir til að telja foreldra sína vilja að þeir færu í háskóla voru nemendur í listnámi.

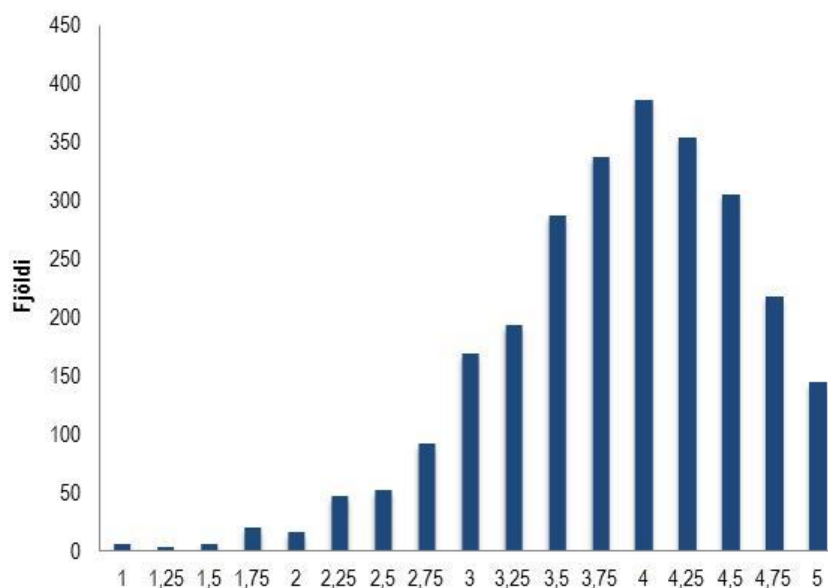
Nemendur sem líkaði betur við bóklegar greinar en verklegar í grunnskóla voru langlíklegastir til þess að segja foreldra sína vilja að þeir fari í háskóla, ólíklegastir til þess voru þeir nemendur sem líkaði betur verklegar greinar í grunnskóla.

Skuldbinding nemenda og andleg líðan

Í þessum kafla er fjallað um skuldbindingu nemenda til náms og skóla. Notaðar eru fimm samsettar mælingar, það er skuldbinding nemenda gagnvart náminu, félagslífinu og skólanum sjálfum, neikvæð skólahegðun og metnaður í námi. Að auki kynnum við niðurstöður fyrir andlega líðan sem einnig byggist á samsettri mælingu.

Námsleg skuldbinding

Námsleg skuldbinding nemenda snýr að því hversu vel þeim líkaði við námið sem þeir voru í og viðhorfum þeirra til mikilvægis námsins. Mælingin er á kvarðanum einn til fimm og því hærra gildi því meiri skuldbinding. Nemendur með mikla skuldbindingu til náms líkaði vel námið sem þeir voru í, fannst þeir læra mikilvæga hluti í skólanum, fannst flestar námsgreinar sem þeir voru í skemmtilegar og voru ósammála því að námið væri tilgangslaust. Að jafnaði voru nemendur frekar skuldbundnir námi sínu og var meðaltalið 3,85 sem er nokkuð fyrir ofan miðju kvarðans. Á mynd 8 má sjá hvernig svör nemenda dreifðust.

Mynd 8. Námsleg skuldbinding

Marktækur munur var á námslegri skuldbindingu eftir kyni, aldri og einkunn í íslensku á samræmdu prófi í 10. bekk eins og sjá má í töflu 23. Stelpur voru að jafnaði skuldbundnari náminu en strákar og elsti nemendahópurinn hafði meiri námslega skuldbindingu heldur en yngri tveir hóparnir. Þeir sem fengu háa einkunn í samræmdu prófi í íslensku voru að jafnaði skuldbundnari náminu en þeir sem voru með einkunn í meðallagi.

Það er einkum tvennt sem vekur athygli í þessum niðurstöðum. Í fyrsta lagi, þá vekur það athygli að ekki kemur fram munur á námslegri skuldbindingu eftir menntun foreldra þar sem ótal margar rannsóknir hafa sýnt fram á tengsl á milli menntunar foreldra og afstöðu barna þeirra til náms (Jón Torfi Jónasson og Kristjana Stella Blöndal, 2002). Í öðru lagi vekur það athygli okkar að ekki skuli koma fram sterkara samband eftir frammistöðu á samræmdum prófum í grunnskóla. Miðað við hvað sá þáttur vegur oft þungt í þessari rannsókn, þá er veikt samband hér eftirtektarvert.

Tafla 23. Námsleg skuldbinding eftir bakgrunni nemenda

	Meðaltal	Staðalfrávik	Fjöldi
Alls	3,85	0,72	2633
Kyn***			
Strákur	3,8	0,71	1361
Stelpa	3,91	0,72	1271
Aldur***			
Á 17. og 18. ári	3,78	0,73	1290
Á 19. og 20. ári	3,85	0,69	954
Á 21. til 24. ári	4,1	0,67	389
Menntun móður			
Grunnskólapróf	3,83	0,72	779
Iðnnám eða annað starfsnám	3,93	0,72	437
Bóklegt framhaldsskólapróf	3,85	0,69	461
Háskólapróf	3,85	0,72	842
Menntun föður			
Grunnskólapróf	3,82	0,76	490
Iðnnám eða annað starfsnám	3,9	0,7	969
Bóklegt framhaldsskólapróf	3,85	0,72	277
Háskólapróf	3,85	0,7	766
Búseta			
Höfuðborgarsvæðið	3,86	0,73	1503
Utan höfuðborgarsvæðis	3,83	0,69	1016
Íslenska- samræmt próf*			
Lág einkunn	3,89	0,71	460
Einkunn í meðallagi	3,82	0,72	1520
Há einkunn	3,91	0,73	561
Stærðfræði- samræmt próf			
Lág einkunn	3,86	0,71	433
Einkunn í meðallagi	3,83	0,71	1305
Há einkunn	3,89	0,74	557
Fyrsta tungumál			
Lærði fyrst íslensku	3,85	0,72	2359
Lærði fyrst annað tungumál	3,95	0,65	80
Lærði íslensku og annað	3,81	0,74	184

Marktækt skv. *t*-prófum eða *F*-prófum, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Marktækur munur var á námslegri skuldbindingu eftir námssviði, einstökum greinum starfsnáms, afstöðu til náms og hvort nemendur í bóknámi höfðu velt því fyrir sér að skipta yfir í list- eða starfsnám (sjá töflu 24). Þeir nemendur sem voru í starfsnámi og listnámi voru að jafnaði með meiri skuldbindingu til náms en þeir sem voru í bóknámi eða á almennri braut. Einnig sýndi samanburður eftir einstökum brautum starfsnáms að þeir sem voru í byggingatækni, handverksnámi og raftækni voru skuldbundnari námi en nemendur í íþróttá- og viðskiptanámi. Nemendur í véltækninámi og upplýsingatækninámi voru skuldbundnari en nemendur í íþróttanámi.

Þeir sem líkaði betur við verklegar greinar í grunnskóla voru með minni námslega skuldbindingu en bæði þeir sem líkaði betur við bóklegar greinar eða álíka vel við bæði. Ein ástæðan gæti verið sú að minnihluti þeirra fór í starfs- eða listnám (36%) þrátt fyrir að líka betur við verklegar greinar. Að auki sýndu niðurstöðurnar að þeir bóknámsnemendur sem höfðu oft eða mjög oft hugsað um að skipta um námssvið voru með minni námslega skuldbindingu en þeir sem sjaldnar höfðu velt því fyrir sér.

Tafla 24. Námsleg skuldbinding eftir námssviði og afstöðu til náms

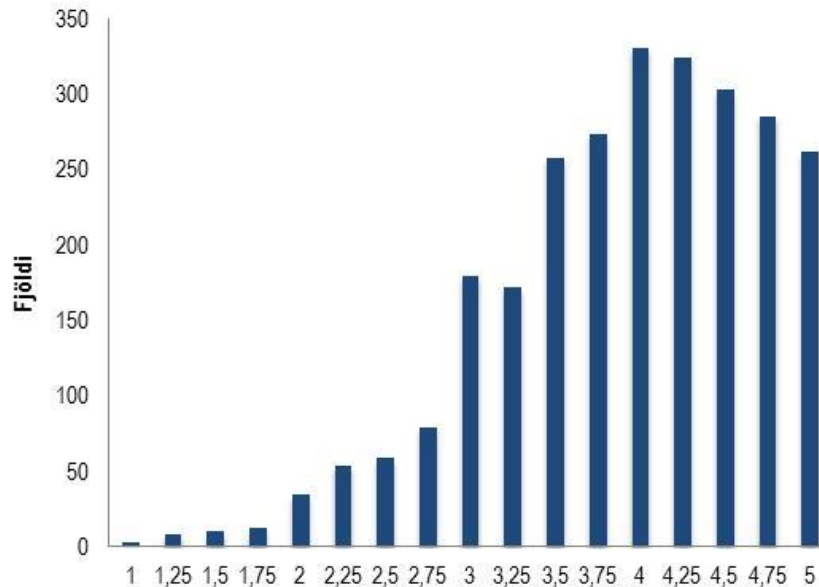
	Meðaltal	Staðalfrávik	Fjöldi
Alls	3,85	0,72	2633
Námssvið***			
Almenn braut	3,68	0,73	308
Bóknám	3,81	0,71	1696
Starfsnám	4,04	0,68	521
Listnám	4,13	0,65	106
Starfsnámsbrautir***			
Íþróttanám	3,58	0,71	47
Véltækninám	3,96	0,61	99
Byggingatækninám	4,19	0,53	106
Handverksnám	4,18	0,49	37
Raftækninám	4,2	0,6	65
Upplýsingatækninám	4,09	0,81	114
Viðskiptanám	3,82	0,69	34
Afstæða til náms***			
Mér líkaði betur við bóklegar greinar	3,96	0,68	376
Mér líkaði álíka vel við bæði	3,95	0,67	1083
Mér líkaði betur við verklegar greinar	3,74	0,75	1149
Ég hef velt því fyrir mér að skipta yfir í iðn-, list- eða starfsnám***			
Mjög oft	3,21	0,87	118
Oft	3,44	0,82	108
Stundum	3,75	0,67	292
Sjaldan	3,8	0,66	370
Aldrei	3,91	0,67	1038

Marktækt skv. *t*-prófum eða *F*-prófum, **p* < 0,05, ***p* < 0,01, ****p* < 0,001.

Félagsleg skuldbinding

Félagsleg skuldbinding metur hvort nemendur tengjast öðrum samnemendum og viðhorf þeirra til félagslífs skólans. Mælingin er á kvarðanum einn til fimm og því hærra gildi því meiri skuldbinding. Nemendur með mikla félagslega skuldbindingu hlökkðu til að hitta félagana sína í skólanum, fannst þeir vera hluti af tilteknum hóp, fannst góður andi í skólanum og voru ánægðir með félagslífið. Á

mynd 9 má sjá hvernig svör nemenda dreifðust. Félagsleg skuldbinding var að jafnaði frekar mikil og var meðaltalið 3,91.

Mynd 9. Félagsleg skuldbinding

Þegar þessi þáttur er skoðaður er sérstaklega áhugavert að hafa í huga samanburðinn við skuldbindinguna gagnvart náminu og hvernig þessum tveimur þáttum ber eða ber ekki saman. Marktækur munur var á félagslegri skuldbindingu nemenda eftir öllum bakgrunnspáttum fyrir utan búsetu og fyrsta tungumál eins og sjá má í töflu 25. Stelpur voru almennt skuldbundnari félagslega en strákar en munurinn er að vísu ekki mikill. Því yngri sem nemendurnir voru því meiri var félagsleg skuldbinding meðal þeirra, öfugt við námslegu skuldbindinguna. Þeir sem áttu móður með háskólapróf höfðu mestu félagslegu skuldbindinguna, þar á eftir þeir sem áttu móður með próf úr framhaldsskóla (hvort sem það var bóklegt eða í starfsnámi) og minnst var skuldbinding þeirra sem áttu móður með grunnskólapróf. Svipað mynstur kom fram varðandi menntun föður en þeir sem áttu föður með háskólapróf eða bóklegt próf úr framhaldsskóla höfðu mesta félagslega skuldbindingu, næstmest var hún meðal þeirra sem áttu föður með starfsmenntun og minnst hjá þeim sem áttu föður með grunnskólapróf. Að auki var félagslega skuldbindingin meiri því hærri einkunnir sem nemendur fengu í samræmdum prófum í íslensku og stærðfræði í 10. bekk.

Við þetta ætti að staldra sérstaklega því munurinn eftir bakgrunni nemenda var mjög skýr og mikill. Hann kom ekki fram í námslegu skuldbindingunni, sem er athyglisvert og þess vegna enn áleitnara að velta því fyrir sér hvers vegna hann var svo mikill hér. Gæti verið að þegar horft er til

áhættupátta, svo sem varðandi brottþvarf úr skóla ætti ekki síður að horfa til félagslegu þáttanna en námslegu þáttanna?

Tafla 25. Félagsleg skuldbinding eftir bakgrunni nemenda

	Meðaltal	Staðalfrávik	Fjöldi
Alls	3,91	0,78	2612
Kyn***			
Strákur	3,83	0,78	1366
Stelpa	4,00	0,77	1273
Aldur***			
Á 17. og 18. ári	4,03	0,73	1295
Á 19. og 20. ári	3,9	0,78	953
Á 21. til 24. ári	3,56	0,82	391
Menntun móður***			
Grunnskólapróf	3,8	0,75	779
Iðnnám eða annað starfsnám	3,94	0,78	439
Bóklegt framhaldsskólapróf	3,93	0,76	459
Háskólapróf	4,06	0,76	844
Menntun föður***			
Grunnskólapróf	3,73	0,79	488
Iðnnám eða annað starfsnám	3,91	0,77	977
Bóklegt framhaldsskólapróf	3,95	0,8	279
Háskólapróf	4,08	0,74	765
Búseta			
Höfuðborgarsvæðið	3,96	0,79	1506
Utan höfuðborgarsvæðis	3,91	0,73	1016
Íslenska- samræmt próf***			
Lág einkunn	3,64	0,77	463
Einkunn í meðallagi	3,9	0,77	1519
Há einkunn	4,19	0,73	564
Stærðfræði- samræmt próf***			
Lág einkunn	3,7	0,79	438
Einkunn í meðallagi	3,86	0,76	1302
Há einkunn	4,14	0,74	556
Fyrsta tungumál			
Lærði fyrst íslensku	3,91	0,78	2367
Lærði fyrst annað tungumál	3,77	0,78	81
Lærði íslensku og annað	4,00	0,75	183

Marktækt skv. *t*-prófum eða *F*-prófum, **p* < 0,05, ***p* < 0,01, ****p* < 0,001.

Marktækur munur var á félagslegri skuldbindingu eftir námssviði, afstöðu til náms og því hvort nemendur í bóknámi höfðu velt því fyrir sér að skipta yfir í list- eða starfsnám. Niðurstöðurnar má sjá í töflu 26. Félagsleg skuldbinding var meiri meðal nemenda í bóknámi í samanburði við nemendur á öðrum námssviðum. Þeir sem líkaði betur við verklegar greinar í grunnskóla voru

minna skuldbundnir félagslega en þeir sem líkaði betur bóklegar greinar eða líkaði álíka vel við þessar greinar. Þeir bóknámsnemendur sem höfðu oft eða mjög oft íhugað að skipta um námssvið voru minna félagslega skuldbundnir en aðrir nemendur og þeir sem höfðu mjög oft hugsað um að skipta höfðu minni skuldbindingu en þeir sem höfðu oft hugsað um það.

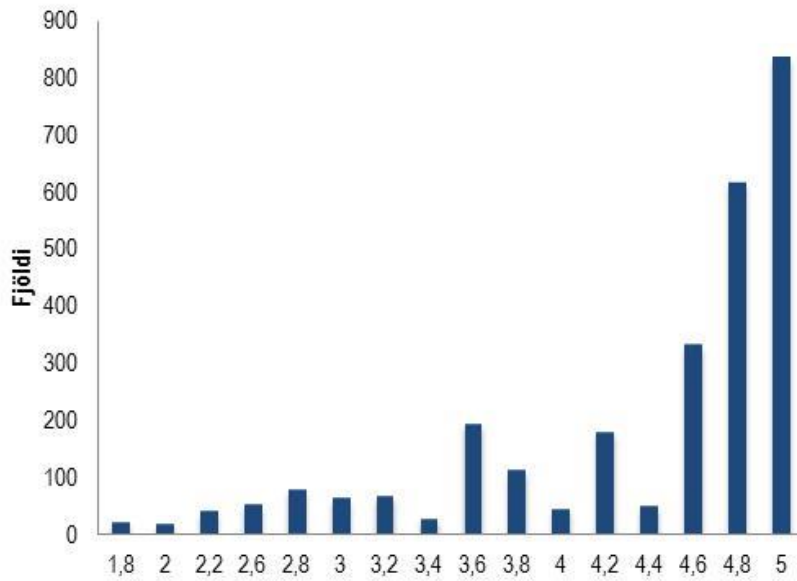
Tafla 26. Félagssleg skuldbinding eftir námssviði og afstöðu til náms

	Meðaltal	Staðalfrávik	Fjöldi
Alls	3,91	0,78	2639
Námssvið***			
Almenn braut	3,74	0,81	317
Bóknám	4,05	0,75	1697
Starfsnám	3,63	0,73	520
Listnám	3,6	0,86	104
Starfsnámsbrautir			
Íþróttanám	3,7	0,62	47
Véltækninám	3,63	0,68	99
Byggingatækninám	3,65	0,66	106
Handverksnám	3,52	0,68	37
Raftækninám	3,63	0,67	64
Upplýsingatækninám	3,58	0,87	114
Viðskiptanám	3,45	0,74	34
Afstæða til náms***			
Mér líkaði betur við bóklegar greinar	4,05	0,8	377
Mér líkaði álíka vel við bæði	4,02	0,75	1088
Mér líkaði betur við verklegar greinar	3,79	0,77	1150
Ég hef velt því fyrir mér að skipta yfir í iðn-, list- eða starfsnám***			
Mjög oft	3,67	0,8	121
Oft	3,72	0,73	108
Stundum	3,9	0,73	292
Sjaldan	4,05	0,74	373
Aldrei	4,11	0,76	1041

Marktækt skv. *t*-prófum eða *F*-prófum, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Samsömun við skóla

Samsömun við skóla metur hversu vel nemendur tengdust skólanum sínum. Hún var metin á kvarðanum einn til fimm og því hærra gildi því betur samsama nemendur sig skólanum. Nemendur með mikla samsömun voru ánægðir með skólann sem þeir voru í, sögðust vera í þeim skóla sem þeir vildu helst vera, fannst líklegt að þeir útskrifuðust frá skólanum og voru mjög ósammála því að þá langaði til að skipta um skóla. Svarendur samsömuðu sig að jafnaði vel skólanum sínum, meðaltalið var 4,39 og má sjá dreifingu svaranna á mynd 10.

Mynd 10. Samsömun við skóla

Í töflu 27 má sjá niðurstöður fyrir mælinguna samsömun við skóla og kom fram marktækur munur eftir aldri, menntun föður, búsetu og einkunnum á samræmdum prófum í íslensku og stærðfræði í 10. bekk. Yngsti hópurinn samsamaði sig minna við skólann en þeir sem eldri voru. Auk þess kom í ljós að þeir sem áttu föður með háskólapróf samsömuðu sig betur við skólann en þeir nemendur sem áttu föður með grunnskólapróf. Nemendur sem bjuggu á höfuðborgarsvæðinu voru með meiri samsömun við skóla en þeir sem bjuggu utan höfuðborgarsvæðisins og því hærri sem einkunnir nemenda voru á samræmdum prófum í íslensku og stærðfræði í 10. bekk því meiri var samsömun þeirra við skólann.

Tafla 27. Samsömun við skóla eftir bakgrunni nemenda

	Meðaltal	Staðalfrávik	Fjöldi
Alls	4,39	0,76	2607
Kyn			
Strákur	4,4	0,74	1340
Stelpa	4,39	0,78	1267
Aldur***			
Á 17. og 18. ári	4,29	0,83	1277
Á 19. og 20. ári	4,47	0,7	943
Á 21. til 24. ári	4,54	0,6	386
Menntun móður			
Grunnskólapróf	4,37	0,77	763
Iðnnám eða annað starfsnám	4,42	0,7	432
Bóklegt framhaldsskólapróf	4,38	0,76	462
Háskólapróf	4,45	0,74	836
Menntun föður*			
Grunnskólapróf	4,32	0,8	489
Iðnnám eða annað starfsnám	4,4	0,74	957
Bóklegt framhaldsskólapróf	4,43	0,74	273
Háskólapróf	4,46	0,71	759
Búseta***			
Höfuðborgarsvæðið	4,45	0,72	1491
Utan höfuðborgarsvæðis	4,33	0,78	1003
Íslenska- samræmt próf***			
Lág einkunn	4,22	0,8	450
Einkunn í meðallagi	4,37	0,77	1509
Há einkunn	4,57	0,69	561
Stærðfræði- samræmt próf***			
Lág einkunn	4,19	0,82	428
Einkunn í meðallagi	4,38	0,75	1297
Há einkunn	4,57	0,68	547
Fyrsta tungumál			
Lærði fyrst íslensku	4,39	0,77	2340
Lærði fyrst annað tungumál	4,33	0,69	78
Lærði íslensku og annað	4,44	0,68	181

Marktækt skv. *t*-prófum eða *F*-prófum, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Í töflu 28 má sjá að samsömun við skóla var marktæk eftir námssviði, einstökum starfsnámsbrautum, afstöðu nemenda til náms og hvort nemendur í bóknámi höfðu velt því fyrir sér að skipta um námssvið.

Nemendur á almennri braut reyndust vera með minni samsömun við skóla heldur en nemendur á öllum hinum brautum. Nemendur í raftækni, byggingatækni og upplýsingatækni samsömuðu sig betur skólanum en þeir sem voru í viðskipta- og véltækninámi. Þeim sem líkaði betur við bóklegar greinar eða jafn vel við bóklegar og verklegar greinar í grunnskóla voru með meiri samsömun við

skóla í samanburði við þá sem líkaði betur við verklegar greinar. Þeir sem höfðu aldrei eða sjaldan velt því fyrir sér að skipta yfir í starfs- eða listnám höfðu mestu samsömun við skólann sinn, þar á eftir þeir sem höfðu stundum hugsað um það og minnstu samsömun við skólann höfðu þeir sem höfðu oft eða mjög oft hugsað um að skipta í list- eða starfsnám.

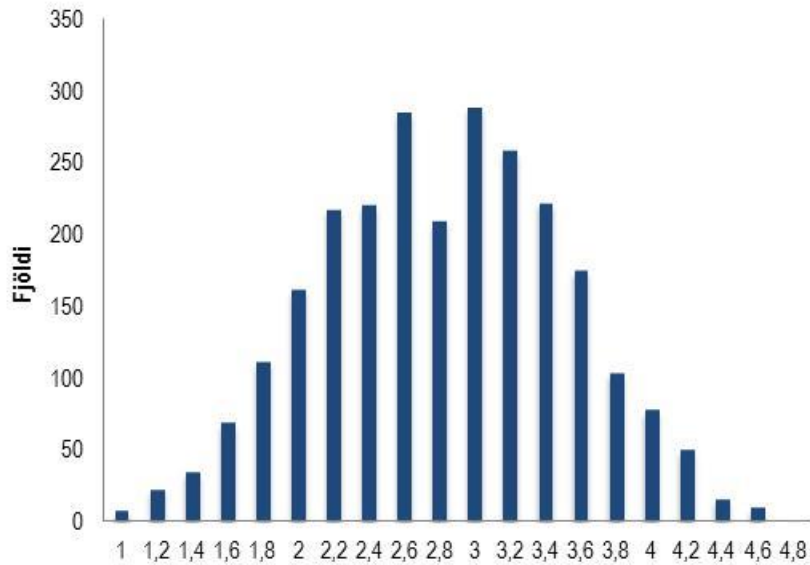
Tafla 28. Samsömun við skóla eftir námssviði og afstöðu til náms

	Meðaltal	Staðalfrávik	Fjöldi
Alls	4,39	0,76	2607
Námssvið***			
Almenn braut	3,97	0,88	302
Bóknám	4,44	0,76	1682
Starfsnám	4,48	0,64	515
Listnám	4,52	0,54	106
Starfsnámsbrautir**			
Íþróttanám	4,49	0,69	47
Véltækninám	4,29	0,77	99
Byggingatækninám	4,56	0,54	101
Handverksnám	4,52	0,45	37
Raftækninám	4,58	0,54	65
Upplýsingatækninám	4,55	0,56	111
Viðskiptanám	4,25	0,9	37
Afstæða til náms***			
Mér líkaði betur við bóklegar greinar	4,52	0,71	376
Mér líkaði álíka vel við bæði	4,46	0,72	1078
Mér líkaði betur við verklegar greinar	4,3	0,79	1130
Ég hef velt því fyrir mér að skipta yfir í iðn-, list- eða starfsnám***			
Mjög oft	3,68	0,93	116
Oft	3,77	0,92	108
Stundum	4,16	0,86	287
Sjaldan	4,46	0,69	365
Aldrei	4,54	0,69	1034

Marktækt skv. *t*-prófum eða *F*-prófum, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Neikvæð skólahegðun

Neikvæð skólahegðun vísar til lítillar þátttöku og virkni í námi. Nemendur sem mældust hátt á þessum þætti frestuðu oft verkefnum fram á síðustu stundu, voru oft illa undibúnir fyrir kennslustundir, komu oft of seint í kennslustundir, skröpuðu oft og sinntu heimanámi ekki jafn óðum. Skólahegðun var metin á kvarðanum einn til fimm, því hærra gildi því neikvæðari hegðun. Heildarmeðaltaið var 2,82 sem er rétt undir miðju kvarðans. Á mynd 11 má sjá hvernig svör nemenda dreifðust. Dreifingin er mikil sem gerir breytuna áhugaverða til frekari skoðunar.

Mynd 11. Neikvæð skólahegðun

Í töflu 29 má sjá meðaltöl á neikvæðri skólahegðun eftir bakgrunni nemenda og var munurinn marktækur eftir öllum breytunum. Strákar sýndu oftast neikvæða skólahegðun heldur en stelpur og neikvæð skólahegðun var mest meðal nemenda á 19. og 20. aldursári. Munur eftir menntun foreldra, búsetu og einkunn á samræmdum prófum var ekki mikill. Hann lýsti sér þannig að þeir sýndu oftast neikvæða skólahegðun sem áttu foreldra með háskólapróf, sem áttu heima á höfuðborgarsvæðinu og sem fengu einkunn í meðallagi í íslensku og stærðfræði á samræmdum prófum.

Að auki kom fram að þeir nemendur sem lærðu fyrst íslensku eða íslensku og annað tungumál sýndu meiri neikvæða skólahegðun en þeir sem lærðu fyrst annað tungumál. Það er athyglisvert að þessi hópur sker sig talsvert úr.

Tafla 29. Neikvæð skólahegðun eftir bakgrunni nemenda

	Meðaltal	Staðalfrávik	Fjöldi
Alls	2,82	0,68	2631
Kyn***			
Strákur	2,95	0,65	1359
Stelpa	2,68	0,68	1272
Aldur***			
Á 17. og 18. ári	2,75	0,69	1288
Á 19. og 20. ári	2,92	0,66	952
Á 21. til 24. ári	2,8	0,65	391
Menntun móður*			
Grunnskólapróf	2,77	0,63	779
Iðnnám eða annað starfsnám	2,79	0,69	438
Bóklegt framhaldsskólapróf	2,81	0,68	461
Háskólapróf	2,88	0,7	841
Menntun föður**			
Grunnskólapróf	2,8	0,65	493
Iðnnám eða annað starfsnám	2,78	0,67	968
Bóklegt framhaldsskólapróf	2,76	0,67	278
Háskólapróf	2,89	0,7	762
Búseta***			
Höfuðborgarsvæðið	2,85	0,68	1501
Utan höfuðborgarsvæðis	2,76	0,67	1015
Íslenska- samræmt próf***			
Lág einkunn	2,75	0,67	455
Einkunn í meðallagi	2,86	0,67	1522
Há einkunn	2,81	0,71	564
Stærðfræði- samræmt próf**			
Lág einkunn	2,76	0,71	433
Einkunn í meðallagi	2,86	0,66	1303
Há einkunn	2,8	0,7	557
Fyrsta tungumál***			
Lærði fyrst íslensku	2,83	0,68	2363
Lærði fyrst annað tungumál	2,42	0,59	78
Lærði íslensku og annað	2,86	0,65	181

Marktækt skv. *t*-prófum eða *F*-prófum, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Hvorki var marktækur munur eftir námssviði né einstökum greinum starfsnáms í töflu 30. Munur var marktækur á neikvæðri skólahegðun eftir afstöðu til náms og hvort nemendur í bóknámi höfðu velt því fyrir sér að skipta yfir í list- eða starfsnám. Nemendur sem líkaði álíka vel við verklegar og bóklegar greinar sýndu minni neikvæðu skólahegðunina en aðrir nemendur.

Tengslin á milli neikvæðrar skólahegðunar og hugmynda um að skipta um nám eru mjög skýr og því sérstakt umhugsunarefni, þótt mynstrið komi ekki á óvart. Þeir bóknámsnemendur sem höfðu oft eða mjög oft velt því fyrir sér að skipta yfir í starfs- eða listnám sýndu meiri neikvæða

skólahegðun en þeir sem höfðu aldrei eða sjaldan hugsað um það. Auk þess sýndu þeir meiri neikvæða hegðun sem höfðu sjaldan hugsað um að skipta en þeir sem höfðu aldrei hugsað um það.

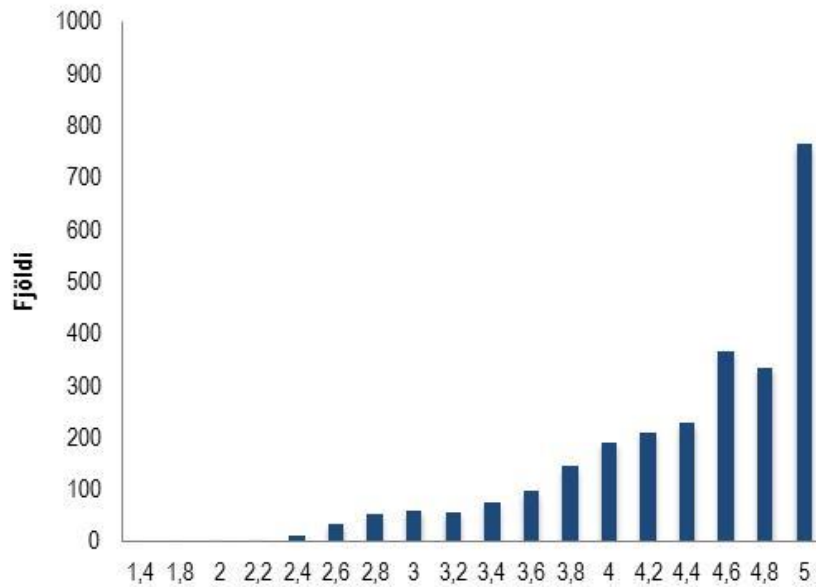
Tafla 30. Neikvæð skólahegðun eftir námssviði og afstöðu til náms

	Meðaltal	Staðalfrávik	Fjöldi
Alls	2,82	0,68	2631
Námssvið			
Almenn braut	2,8	0,69	307
Bóknám	2,84	0,69	1696
Starfsnám	2,76	0,64	520
Listnám	2,81	0,66	106
Starfsnámsbrautir			
Íþróttanám	2,77	0,8	47
Véltækninám	2,83	0,73	99
Byggingatækninám	2,72	0,66	102
Handverksnám	2,51	0,38	37
Raftækninám	2,69	0,57	65
Upplýsingatækninám	2,84	0,62	114
Viðskiptanám	2,86	0,49	37
Afstæða til náms***			
Mér líkaði betur við bóklegar greinar	2,83	0,73	377
Mér líkaði álíka vel við bæði	2,74	0,66	1089
Mér líkaði betur við verklegar greinar	2,89	0,67	1143
Ég hef velt því fyrir mér að skipta yfir í iðn-, list- eða starfsnám***			
Mjög oft	3,11	0,76	121
Oft	3,06	0,63	108
Stundum	2,95	0,64	292
Sjaldan	2,83	0,65	370
Aldrei	2,75	0,69	1040

Marktækt skv. *t*-prófum eða *F*-prófum, **p* < 0,05, ***p* < 0,01, ****p* < 0,001.

Metnaður í námi

Kannaður var metnaður nemenda í námi sem var samsett mæling á kvarðanum einn til fimm, því hærra gildi því meiri metnaður. Eins og sjá má á mynd 12 hafði stór hluti nemenda mikinn metnað þar sem meðaltalið var 4,36. Dreifing niðurstaðna er athyglisverð. Í fyrsta lagi hve margir raðast efst í kvarðann og í öðru lagi að hópurinn dreifist nokkuð vel en samt aðeins á efsta hluta kvarðans. Nemendur með mikinn metnað voru ekki að velta því fyrir sér að hætta í skóla, þeir ætluðu ekki að hætta þótt gott starf byðist, þeim fannst mikilvægt að ljúka einhverju námi, líklegt að þeir héldu áfram námi eftir framhaldsskóla og ætluðu í háskólanám.

Mynd 12. Metnaður í námi

Eins og sjá má í töflu 31 kom fram marktækur munur á metnaði nemenda í námi eftir öllum bakgrunnsbreytum, þrátt fyrir að niðurstöðurnar hefðu dreifst svo þröngt sem raun ber vitni.

Stelpur höfðu mun meiri metnað í námi heldur en strákar. Mynstrið í aldursbreytunni er ekki eins skýrt, en þeir sem voru á 19. og 20. aldursári höfðu meiri metnað en hinir aldurshóparnir. Menntun foreldra spáði vel fyrir um metnað í námi. Þeir sem áttu móður með háskólapróf voru með mestan metnað, þar á eftir komu þeir sem áttu móður með bóklegt framhaldsskólapróf eða starfsmenntun og minnstan metnað höfðu þeir nemendur sem áttu móður með grunnskólapróf. Sömuleiðis höfðu þeir sem áttu föður með háskólapróf mestan metnað og þeir sem áttu föður með bóklegt framhaldsskólapróf höfðu meiri metnað en þeir sem áttu föður með grunnskólapróf. Auk þess kom fram að þeir sem bjuggu á höfuðborgarsvæðinu höfðu meiri metnað heldur en þeir sem bjuggu utan þess.

Mikill munur var á metnaði nemenda eftir einkunnum á samræmdum prófum í 10. bekk. Því hærrí sem einkunnir nemenda voru því meiri var metnaður þeirra í námi. Miðað við hve dreifingin er þröng á mynd 12, er munurinn á hópunum nokkuð sláandi. Að auki voru þeir nemendur sem lærðu fyrst íslensku og annað tungumál að jafnaði metnaðarfyllri en þeir sem lærðu fyrst annað tungumál en íslensku.

Tafla 31. Metnaður í námi eftir bakgrunnsbreytum

	Meðaltal	Staðalfrávik	Fjöldi
Alls	4,36	0,66	2612
Kyn***			
Strákur	4,22	0,7	1346
Stelpa	4,51	0,59	1266
Aldur***			
Á 17. og 18. ári	4,34	0,7	1280
Á 19. og 20. ári	4,44	0,63	946
Á 21. til 24. ári	4,26	0,6	387
Menntun móður***			
Grunnskólapróf	4,23	0,7	764
Iönnám eða annað starfsnám	4,34	0,65	434
Bóklegt framhaldsskólapróf	4,39	0,63	461
Háskólapróf	4,52	0,59	840
Menntun föður***			
Grunnskólapróf	4,23	0,67	487
Iönnám eða annað starfsnám	4,33	0,67	964
Bóklegt framhaldsskólapróf	4,35	0,65	275
Háskólapróf	4,54	0,57	762
Búseta***			
Höfuðborgarsvæðið	4,44	0,62	1493
Utan höfuðborgarsvæðis	4,28	0,71	1005
Íslenska- samræmt próf***			
Lág einkunn	3,95	0,7	452
Einkunn í meðallagi	4,36	0,64	1511
Há einkunn	4,69	0,49	561
Stærðfræði- samræmt próf***			
Lág einkunn	3,98	0,71	431
Einkunn í meðallagi	4,33	0,65	1293
Há einkunn	4,66	0,51	554
Fyrsta tungumál*			
Lærði fyrst íslensku	4,36	0,67	2346
Lærði fyrst annað tungumál	4,21	0,66	80
Lærði íslensku og annað	4,43	0,65	178

Marktækt skv. *t*-prófum eða *F*-prófum, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Í töflu 32 má sjá metnað í námi eftir námssviði og afstöðu til náms og reyndust marktæk tengsl eftir öllum breytum. Mikill munur var á metnaði eftir námssviði. Þeir sem voru í bóknámi höfðu mestan metnað og næst á eftir þeir sem voru í listnámi. Minnstur var metnaður í námi meðal þeirra sem voru í starfsnámi eða á almennri braut. Auk þess kom fram að nemendur í upplýsingatækni voru með meiri metnað heldur en þeir sem voru í véltækninámi.

Nemendur sem líkaði betur við bóklegar greinar í grunnskóla höfðu mestan metnað í námi og minnstan metnað höfðu þeir sem líkaði betur við verklegar greinar. Því oftast sem nemendur í bóknámi höfðu velt því fyrir sér að skipta yfir í starfs- eða listnám því minni metnað höfðu þeir. Ekki var þó munur á þeim sem höfðu aldrei eða sjaldan velt því fyrir sér.

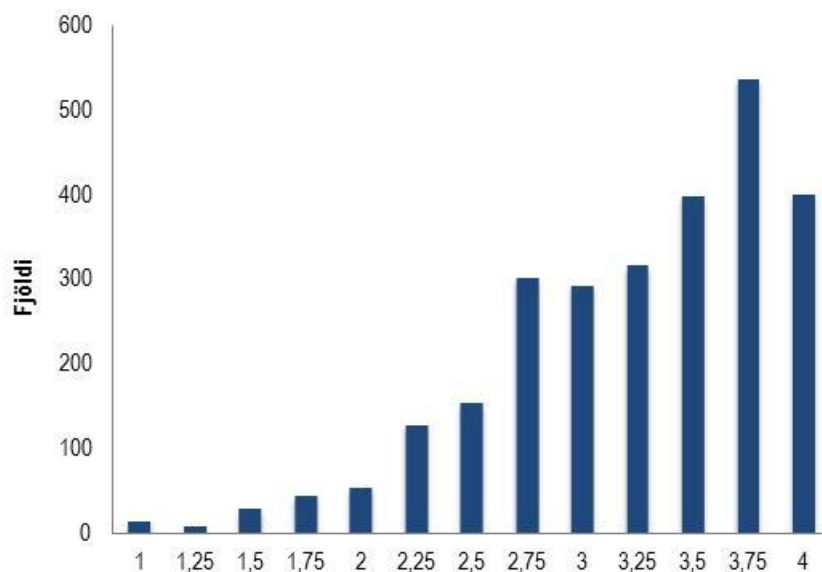
Tafla 32. Metnaður í námi eftir námssviði og afstöðu til náms

	Meðaltal	Staðalfrávik	Fjöldi
Alls	4,36	0,66	2612
Námssvið***			
Almenn braut	3,98	0,74	307
Bóknám	4,55	0,57	1684
Starfsnám	3,99	0,66	515
Listnám	4,28	0,65	105
Starfsnámsbrautir**			
Íþróttanám	4,07	0,71	47
Véltækninám	3,74	0,66	97
Byggingatækninám	4,02	0,66	102
Handverksnám	4,09	0,48	37
Raftækninám	3,94	0,72	65
Upplýsingatækninám	4,12	0,59	112
Viðskiptanám	3,98	0,65	37
Afstæða til náms***			
Mér líkaði betur við bóklegar greinar	4,61	0,53	375
Mér líkaði álíka vel við bæði	4,50	0,57	1075
Mér líkaði betur við verklegar greinar	4,15	0,72	1136
Ég hef velt því fyrir mér að skipta yfir í iðn-, list- eða starfsnám***			
Mjög oft	3,88	0,81	116
Oft	4,07	0,63	108
Stundum	4,25	0,66	289
Sjaldan	4,50	0,55	371
Aldrei	4,63	0,53	1032

Marktækt skv. *t*-prófum eða *F*-prófum, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Andleg líðan

Hér á eftir er greind andleg líðan nemenda sem er samsett breyta sem metur kvíða- og depurðareinkenni. Kvarðinn er á bilinu einn til fjórir, því lægra gildi því verri líðan. Nemendur, sem skoruðu lágt á þessum þætti, voru niðurdregnir, kviðu því oft að fara í skólann, fannst þeir vera skildir útundan, kviðu því að rekast á suma krakka í skólanum, langaði að breyta mörgu í lífi sínu, rifust oft við einhvern, fannst þeir vera einstæðingar og höfðu nýlega sleppt einhverju vegna þess að þeim leið illa. Á mynd 13 má sjá að flestum leið vel andlega, hlutfallslega voru tiltölulega fáir sem töldu sig glíma við kvíða- og depurðareinkenni. Heildarmeðaltalið var 3,19.

Mynd 13. Andleg líðan

Í töflu 33 má sjá andlega líðan nemenda eftir bakgrunni þeirra og var munurinn marktækur eftir kyni, menntun föður, einkunnum á samræmdum prófum í 10. bekk og fyrsta tungumáli. Samt sem áður vekur það athygli miðað við þá dreifingu sem var á niðurstöðum hve lítill munur var almennt á hópum, jafnvel á breytum sem oft sýna skýran tölfræðilegan mun. Líðan stráka var að jafnaði aðeins betri en stúlkna en munurinn var lítill. Þeir sem áttu föður með háskólapróf eða bóklegt próf úr framhaldsskóla höfðu betri líðan en þeir sem áttu föður með grunnskólapróf, en slíkur munur kom ekki fram þegar horft er til menntunar móður. Nemendur sem fengu háa einkunn í íslensku og í stærðfræði á samræmdum prófum leið almennt betur en þeim sem fengu lága einkunn, munurinn var tölfræðilega skýr en ekki mikill.

Nemendum sem lærðu fyrst annað tungumál en íslensku leið almennt verr en öðrum nemendum. Enn og aftur er umhugsunarefni á hvaða kvörðum þessi hópur kemur illa út, en útkoma hans er lægst í töflu 33.

Tafla 33. Andleg líðan eftir bakgrunni nemenda

	Meðaltal	Staðalfrávik	Fjöldi
Alls	3,19	0,63	2617
Kyn*			
Strákur	3,22	0,6	1353
Stelpa	3,16	0,66	1264
Aldur			
Á 17. og 18. ári	3,18	0,64	1283
Á 19. og 20. ári	3,21	0,61	945
Á 21. til 24. ári	3,21	0,61	389
Menntun móður			
Grunnskólapróf	3,16	0,64	777
Iðnnám eða annað starfsnám	3,22	0,6	437
Bóklegt framhaldsskólapróf	3,2	0,6	460
Háskólapróf	3,23	0,61	834
Menntun föður**			
Grunnskólapróf	3,12	0,67	488
Iðnnám eða annað starfsnám	3,2	0,61	972
Bóklegt framhaldsskólapróf	3,28	0,55	275
Háskólapróf	3,22	0,61	758
Búseta			
Höfuðborgarsvæðið	3,2	0,61	1494
Utan höfuðborgarsvæðis	3,19	0,64	1009
Íslenska- samræmt próf**			
Lág einkunn	3,12	0,66	454
Einkunn í meðallagi	3,2	0,62	1513
Há einkunn	3,27	0,58	562
Stærðfræði- samræmt próf**			
Lág einkunn	3,13	0,67	430
Einkunn í meðallagi	3,21	0,61	1297
Há einkunn	3,27	0,58	556
Fyrsta tungumál*			
Lærði fyrst íslensku	3,2	0,62	2352
Lærði fyrst annað tungumál	2,99	0,68	78
Lærði íslensku og annað	3,17	0,66	181

Marktækt skv. *t*-prófum eða *F*-prófum, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Í töflu 34 má sjá andlega líðan eftir námssviði og afstöðu til náms. Þar kemur fram að marktækur munur var á andlegri líðan nemenda eftir námssviði, einstökum brautum starfsnáms og hvort nemendur í bóknámi höfðu velt því fyrir sér að skipta yfir í list- eða starfsnám. Andleg líðan var betri hjá þeim sem voru í bóknámi en þeim sem voru á almennri braut og nemendur sem voru í viðskiptafræði leið almennt verr í samanburði við nemendur á öllum hinum brautum. Þeir bóknámsnemendur sem aldrei höfðu hugsað sér að skipta yfir í list- eða starfsnám voru með betri

líðan en þeir sem höfðu stundum, oft eða mjög oft hugsað um það. Að auki voru þeir sem höfðu stundum eða oft hugsað um að skipta með betri líðan en þeir sem höfðu mjög oft hugsað um það.

Þessar niðurstöður eru sérstaklega áhugaverðar í tengslum við samanburð á tölfræði- og orsakatengslum. Við höfum ekkert tilefni til að ætla að námsbraut eða námssvið hafi áhrif á andlega líðan. En samt eru þessi tengsl fyrir hendi, að vísu ekki dramatísk en eru þó til staðar. Það eru kannski ekki miklar fréttir, en gefur þó til kynna að skólar þurfi að gefa meiri gaum að andlegri heilsu á sumum brautum frekar en öðrum.

Tafla 34. Andleg líðan eftir námssviði og afstöðu til náms

	Meðaltal	Staðalfrávik	Fjöldi
Alls	3,19	0,63	2617
Námssvið***			
Almenn braut	3,08	0,73	306
Bóknám	3,22	0,61	1687
Starfsnám	3,18	0,61	519
Listnám	3,17	0,69	104
Starfsnámsbrautir**			
Íþróttanám	3,3	0,6	47
Véltækninám	3,13	0,57	97
Byggingatækninám	3,28	0,61	106
Handverksnám	3,13	0,64	37
Raftækninám	3,37	0,46	65
Upplýsingatækninám	3,17	0,59	112
Viðskiptanám	2,65	0,67	37
Afstaða til náms			
Mér líkaði betur við bóklegar greinar	3,18	0,65	375
Mér líkaði álíka vel við bæði	3,23	0,62	1079
Mér líkaði betur við verklegar greinar	3,18	0,62	1143
Ég hef velt því fyrir mér að skipta yfir í iðn-, list- eða starfsnám***			
Mjög oft	2,74	0,74	119
Oft	3,1	0,65	108
Stundum	3,08	0,62	288
Sjaldan	3,17	0,6	369
Aldrei	3,31	0,58	1038

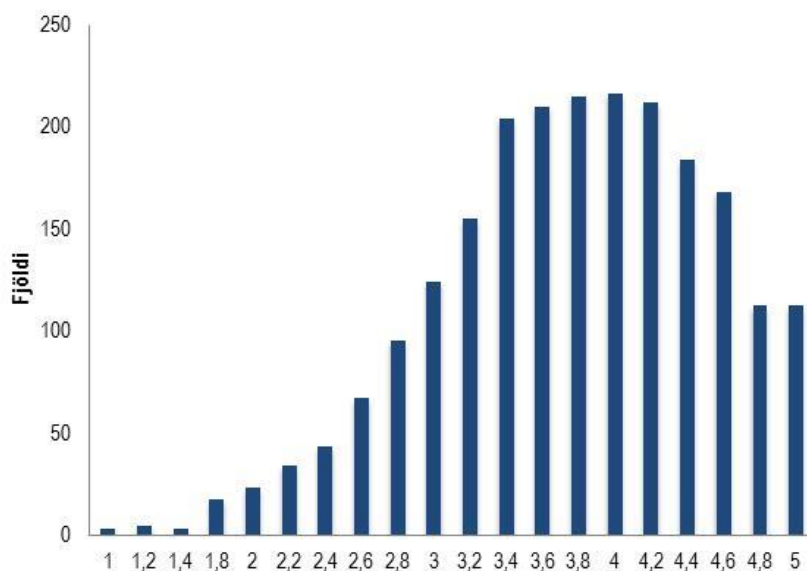
Marktækt skv. *t*-prófum eða *F*-prófum, **p* < 0,05, ***p* < 0,01, ****p* < 0,001.

Stuðningur foreldra, kennara og skóla

Stuðningur foreldra

Í þessum kafla eru kynntar niðurstöður um stuðning foreldra. Matið byggist á tveimur samsettum mælingum, annars vegar á þátttöku foreldra í námi barna sinna og hins vegar á eftirfylgni foreldra. Niðurstöðurnar eiga við um nemendur sem voru á 17. til 20. aldursári þegar könnunin fór fram. Eldri nemendunum var sleppt úr þessari greiningu.

Þeir nemendur sem töldu foreldra sína taka virkan þátt í námi þeirra, ræddu oft um skólann og nám sitt við foreldrana, gátu fengið aðstoð við heimanám ef þeir leituðu til þeirra, sögðu foreldrana oft sýna því áhuga sem þeir lærðu í skólanum, töldu foreldra sína leggja mikla áherslu á að þeir stæðu sig vel í námi og hvetja þá til að reyna betur ef þeir fengu slakar einkunnir. Mælingin var á bilinu einn til fimm og því hærra gildi því meiri var þátttaka foreldranna að mati nemendanna. Að jafnaði var þátttaka foreldra nokkuð mikil eða að meðaltali 3,75 og má sjá á mynd 14 hvernig svör nemenda dreifðust. Dreifingin er tiltölulega mikil og ýtir því undir að niðurstöðunum sé gefinn góður gaumur.

Mynd 14. Þátttaka foreldra í námi

Marktækur munur var á þátttöku foreldra í námi barns síns eftir öllum bakgrunnspáttum fyrir utan búsetu, eins og sjá má í töflu 35. Strákar töldu foreldra sína að jafnaði taka minni þátt en stelpur og þeir sem voru á 19. og 20. aldursári töldu foreldra sína taka minni þátt heldur en þeir sem voru á 17. og 18. ári. Eins og fyrr sagði náði þessi mæling ekki til þeirra sem voru í elsta aldurshópnum (á 21. til 24. aldursári).

Tafla 35. Þátttaka foreldra í námi eftir bakgrunni nemenda

	Meðaltal	Staðalfrávik	Fjöldi
Alls	3,75	0,76	2214
Kyn***			
Strákur	3,62	0,71	1096
Stelpa	3,88	0,79	1118
Aldur*			
Á 17. og 18. ári	3,78	0,75	1277
Á 19. og 20. ári	3,71	0,78	937
Menntun móður***			
Grunnskólapróf	3,58	0,8	635
Iðnnám eða annað starfsnám	3,74	0,74	368
Bóklegt framhaldsskólapróf	3,73	0,76	402
Háskólapróf	3,93	0,69	731
Menntun föður***			
Grunnskólapróf	3,62	0,73	388
Iðnnám eða annað starfsnám	3,69	0,76	819
Bóklegt framhaldsskólapróf	3,72	0,76	231
Háskólapróf	3,95	0,7	682
Búseta			
Höfuðborgarsvæðið	3,77	0,77	1287
Utan höfuðborgarsvæðis	3,73	0,75	862
Íslenska- samræmt próf***			
Lág einkunn	3,62	0,74	329
Einkunn í meðallagi	3,74	0,77	1286
Há einkunn	3,84	0,72	530
Stærðfræði- samræmt próf*			
Lág einkunn	3,72	0,76	325
Einkunn í meðallagi	3,71	0,77	1080
Há einkunn	3,83	0,72	512
Fyrsta tungumál*			
Lærði fyrst íslensku	3,74	0,76	1993
Lærði fyrst annað tungumál	3,72	0,88	60
Lærði íslensku og annað	3,91	0,75	154

Marktækt skv. *t*-prófum eða *F*-prófum, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Það er áhugavert hve mikill munur er á þátttöku foreldra eftir menntun þeirra. Mæður með háskólapróf tóku mestan þátt í námi barna sinna, næst mest var þátttaka mæðra með bóklegt framhaldsskólapróf eða starfsnám og minnst meðal mæðra með grunnskólapróf. Sömuleiðis tóku feður með háskólapróf mestan þátt í námi barns síns.

Auk þess má sjá að foreldrar nemenda sem fengu háa einkunn eða einkunn í meðallagi á samræmdu prófi í íslensku í 10. bekk tóku meiri þátt í námi þeirra en foreldrar nemenda sem fengu lága einkunn. Þeir sem fengu háa einkunn í stærðfræði töldu þátttöku foreldra sinna meiri en þeir sem fengu einkunn í meðallagi eða lága einkunn. Þarna verður að hafa í huga að um er að ræða fjölþættan áhuga foreldra á námi barna sinna en ekki sérstaklega aðstoð við námið.

Almenna ályktunin er sú að þegar á heildina er litið eru þeir nemendur sem kannski þyrftu mest á stuðningi foreldra sinna að halda að fá ívið minni beinan stuðning foreldra sinna en þau sem betur standa í náminu. Þetta er þó aðeins skýrt mynstur þegar einkunnir í íslensku eru skoðaðar, en síður skýrt þegar frammistaða í stærðfræði er skoðuð.

Þeir sem lærðu fyrst íslensku töldu þátttöku foreldra minni í námi sínu en þeir sem lærðu fyrst íslensku og annað tungumál. Þarna vaknar enn einu sinni spurningin um tengsl menntunar foreldra og þessara hópa; áttu síðarnefndi hópurinn betur menntaða foreldra?

Í töflu 36 má sjá þátttöku foreldra í námi barns síns eftir námssviði og afstöðu til náms og var munurinn marktækur eftir öllum breytunum. Þátttaka foreldra í námi var töluvert meiri meðal nemenda í listnámi en í starfsnámi og á almennri braut.

Tafla 36. Þátttaka foreldra í námi eftir námssviði og afstöðu til náms

	Meðaltal	Staðalfrávik	Fjöldi
Alls	3,75	0,76	2214
Námssvið**			
Almenn braut	3,68	0,78	288
Bóknám	3,77	0,77	1514
Starfsnám	3,69	0,72	344
Listnám	3,95	0,69	67
Starfsnámsbrautir**			
Íþróttanám	3,71	0,71	37
Véltækninám	3,5	0,65	69
Byggingatækninám	3,79	0,63	64
Handverksnám	4,07	0,79	25
Raftækninám	3,86	0,8	46
Upplýsingatækninám	3,55	0,7	72
Viðskiptanám	3,7	0,77	21
Afstaða til náms***			
Mér líkaði betur við bóklegar greinar	3,76	0,82	342
Mér líkaði álíka vel við bæði	3,84	0,75	916
Mér líkaði betur við verklegar greinar	3,66	0,74	939
Ég hef velt því fyrir mér að skipta yfir í iðn-, list- eða starfsnám***			
Mjög oft	3,56	0,78	112
Oft	3,47	0,83	96
Stundum	3,7	0,77	261
Sjaldan	3,73	0,72	337
Aldrei	3,85	0,77	933

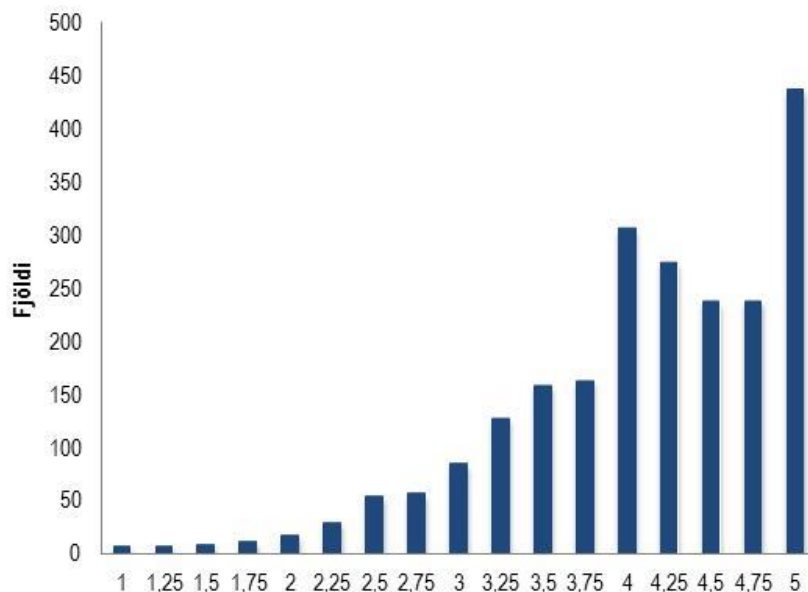
Marktækt skv. *t*-prófum eða *F*-prófum, **p* < 0,05, ***p* < 0,01, ****p* < 0,001.

Nokkur munur var á mati nemenda á þátttöku foreldra í námi þeirra eftir einstökum brautum starfsnáms. Þeir nemendur sem voru í handverksnámi töldu foreldra taka meiri þátt en nemendur í upplýsingatækni og véltækni. Að auki töldu þeir sem líkaði álíka vel við verklegar og bóklegar greinar þátttöku foreldra meiri en þeir sem líkaði betur við verklegar greinar.

Það sem vekur sérstaka athygli og skiptir að okkar mati mestu eru þau skýru tengsl sem við sjáum á milli þátttöku foreldranna og hve óráðið fólk var um námsval sitt. Þeir hópar sem veltu því oft fyrir sér að skipta virtust njóta minnst beins stuðnings foreldra. Fram kom að nemendur í bóknámi sem höfðu aldrei velt því fyrir sér að skipta yfir í starfs- eða listnám töldu þátttöku foreldra sinna meiri í námi þeirra en þeir sem höfðu oft eða mjög oft velt því fyrir sér.

Eftirfylgni foreldra vísar til þess hve mikið foreldrar fylgjast með börnum sínum og veita þeim aðhald. Munurinn á þessari breytni og þeirri fyrri er að nú er vísað til almenns utanumhalds frekar en beins stuðnings. Þeir nemendur sem töldu eftirfylgni foreldra mikla töldu þá vita hvar þeir voru á kvöldin, hvar þeir væru um helgar, þekkja bestu vini sína og vita með hvaða félögum þeir væru

utan skóla. Kvarðinn er á bilinu einn til fimm og því hærra gildi því meiri eftirfylgni. Flestir töldu eftirfylgni foreldra sinna mikla eins og sjá má á mynd 15 og var heildarmeðaltalið 4,08. Það er enn einu sinni áhugavert hve margir setja svar sitt efst á skalann en dreifingin er talsverð.

Mynd 15. Eftirfylgni foreldra

Marktækur munur var á eftirfylgni foreldra eftir kyni og einkunnum á samræmdum prófum í íslensku og stærðfræði í 10. bekk, sjá töflu 37.

Stelpur töldu foreldra að jafnaði fylgja þeim töluvert meira eftir en strákar; það er ekki oft sem kynjamunurinn er jafn skýr og í þessu tilviki og almennt virðist þessi eftirfylgni ekki ráðast nákvæmlega af aldri. Menntun foreldra skiptir þarna engu máli og þótt ekki sé marktækur munur eftir fyrsta máli, þá stendur ungt fólk með annað fyrsta mál en íslensku engu ver í þessu tilviki en aðrir. Auk þess töldu nemendur sem fengu háa einkunn eða einkunn í meðallagi í íslensku foreldra sína fylgja sér meira eftir en þeir sem fengu lága einkunn. Þeir sem fengu háa einkunn í stærðfræði töldu eftirfylgni foreldra meiri en þeir sem fengu lága einkunn.

Tafla 37. Eftirfylgni foreldra eftir bakgrunni nemenda

	Meðaltal	Staðalfrávik	Fjöldi
Alls	4,08	0,8	2211
Kyn***			
Strákur	3,89	0,79	1093
Stelpa	4,27	0,76	1118
Aldur			
A 17. og 18. ári	4,1	0,77	1277
A 19. og 20. ári	4,06	0,83	934
Menntun móður			
Grunnskólapróf	4,06	0,82	632
Iðnnám eða annað starfsnám	4,11	0,79	368
Bóklegt framhaldsskólapróf	4,08	0,74	400
Háskólapróf	4,11	0,79	733
Menntun föður			
Grunnskólapróf	4,12	0,77	387
Iðnnám eða annað starfsnám	4,05	0,81	819
Bóklegt framhaldsskólapróf	4,15	0,78	232
Háskólapróf	4,1	0,78	681
Búseta			
Höfuðborgarsvæðið	4,11	0,78	1286
Utan höfuðborgarsvæðis	4,07	0,82	860
Íslenska- samræmt próf***			
Lág einkunn	3,96	0,8	327
Einkunn í meðallagi	4,08	0,8	1288
Há einkunn	4,18	0,76	529
Stærðfræði- samræmt próf*			
Lág einkunn	4,02	0,83	325
Einkunn í meðallagi	4,06	0,79	1079
Há einkunn	4,16	0,75	513
Fyrsta tungumál			
Lærði fyrst íslensku	4,08	0,79	1992
Lærði fyrst annað tungumál	4,14	0,98	61
Lærði íslensku og annað	4,07	0,84	151

Marktækt skv. *t*-prófum eða *F*-prófum, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Í töflu 38 má sjá eftirfylgni foreldra eftir námssviði og afstöðu til náms og var munurinn marktækur í öllum tilvikum. Þeir sem voru í bóknámi töldu foreldra sína að jafnaði fylgja sér meira eftir en þeir sem voru í starfsnámi. Nemendur í handverksnámi töldu eftirfylgni foreldra meiri en þeir sem voru í véltækninámi. Eftirfylgni foreldra var mest meðal þeirra sem líkaði álíka vel við bóklegar og verklegar greinar í grunnskóla, næstmest hjá þeim sem líkaði betur við bóklegar greinar og minnst hjá þeim sem líkaði betur við verklegar greinar. Nemendur í bóknámi sem aldrei höfðu velt því fyrir sér að skipta í starfs- eða listnám töldu eftirfylgni foreldra sinna meiri en þeir sem höfðu mjög oft hugsað um það. Munurinn hér er ekki eins skýr og þegar um var að ræða beina þátttöku foreldra.

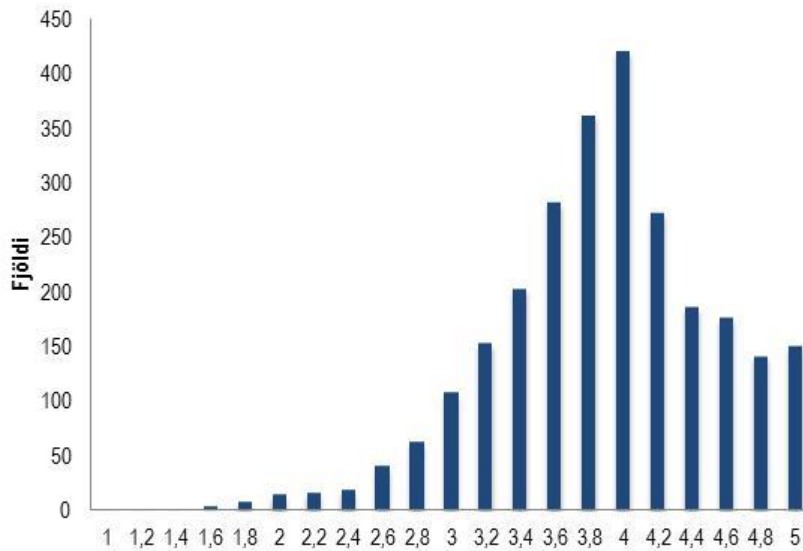
Tafla 38. Eftirfylgni foreldra eftir námssviði og afstöðu til náms

	Meðaltal	Staðalfrávik	Fjöldi
Alls	4,08	0,8	2211
Námssvið***			
Almenn braut	4,03	0,82	287
Bóknám	4,15	0,76	1513
Starfsnám	3,84	0,87	344
Listnám	3,97	0,85	67
Starfsnámsbrautir***			
Íþróttanám	4,09	0,79	37
Véltækninám	3,52	0,84	69
Byggingatækninám	3,89	0,75	66
Handverksnám	4,24	1,08	25
Raftækninám	3,75	0,96	46
Upplýsingatækninám	3,92	0,83	70
Viðskiptanám	3,8	0,88	21
Afstæða til náms**			
Mér líkaði betur við bóklegar greinar	4,09	0,85	339
Mér líkaði álíka vel við bæði	4,2	0,73	918
Mér líkaði betur við verklegar greinar	3,97	0,82	938
Ég hef velt því fyrir mér að skipta yfir í iðn-, list- eða starfsnám***			
Mjög oft	3,99	0,86	111
Oft	4,06	0,8	96
Stundum	4,01	0,8	261
Sjaldan	4,07	0,77	337
Aldrei	4,23	0,74	932

Marktækt skv. *t*-prófum eða *F*-prófum, **p* < 0,05, ***p* < 0,01, ****p* < 0,001.

Stuðningur kennara

Til að meta stuðning kennara var notuð samsett mæling þar sem spurt var um ánægju nemenda með kennara sína, hvort þeir teldu þá hrósa nemendum og hvetja til spurninga. Hann var mældur á kvarðanum einn til fimm, því hærra gildi því meiri stuðningur. Á mynd 16 má sjá hvernig svör nemenda dreifðust, hlutfallslega fáir upplifðu lítinn stuðning en flestir töldu sig fá frekar mikinn stuðning. Heildarmeðaltalið var 3,89 og dreifingin talsverð.

Mynd 16. Stuðningur kennara

Marktækur munur var á mati nemenda á stuðningi kennara sinna eftir aldri þeirra, einkunnunum í samræmdum prófum í íslensku og stærðfræði og því hvort þeir lærðu fyrst íslensku eða ekki. Nemendur í elsta aldurshópnum töldu sig fá aðeins meiri stuðning frá kennurum sínum en þeir sem yngri voru. Þeir sem fengu lága einkunn í íslensku og stærðfræði á samræmdum prófum töldu sig fá lítillega meiri stuðning kennara en aðrir nemendur. Að auki töldu þeir sem lærðu fyrst annað tungumál en íslensku stuðning kennara meiri en þeir sem lærðu fyrst íslensku og annað tungumál.

Tafla 39. Stuðningur kennara eftir bakgrunni nemenda

	Meðaltal	Staðalfrávik	Fjöldi
Alls	3,89	0,63	2618
Kyn			
Strákur	3,91	0,61	1353
Stelpa	3,87	0,66	1265
Aldur***			
Á 17. og 18. ári	3,84	0,65	1283
Á 19. og 20. ári	3,88	0,6	947
Á 21. til 24. ári	4,07	0,61	388
Menntun móður			
Grunnskólapróf	3,92	0,62	769
Iðnnám eða annað starfsnám	3,91	0,65	437
Bóklegt framhaldsskólapróf	3,89	0,65	461
Háskólapróf	3,87	0,62	837
Menntun föður			
Grunnskólapróf	3,93	0,64	486
Iðnnám eða annað starfsnám	3,88	0,64	969
Bóklegt framhaldsskólapróf	3,92	0,64	275
Háskólapróf	3,88	0,61	761
Búseta			
Höfuðborgarsvæðið	3,89	0,63	1497
Utan höfuðborgarsvæðis	3,89	0,63	1008
Íslenska- samræmt próf**			
Lág einkunn	3,97	0,66	455
Einkunn í meðallagi	3,86	0,63	1510
Há einkunn	3,89	0,61	563
Stærðfræði- samræmt próf*			
Lág einkunn	3,96	0,64	428
Einkunn í meðallagi	3,87	0,63	1300
Há einkunn	3,88	0,61	553
Fyrsta tungumál*			
Lærði fyrst íslensku	3,89	0,63	2347
Lærði fyrst annað tungumál	4,04	0,62	80
Lærði íslensku og annað	3,82	0,66	182

Marktækt skv. *t*-prófum eða *F*-prófum, **p* < 0,05, ***p* < 0,01, ****p* < 0,001.

Mat nemenda á stuðningi kennara eftir námssviði og afstöðu til náms má sjá í töflu 40 og var hann marktækur í öllum tilvikum þótt hann væri ekki afgerandi eftir neinum þætti. Nemendur í listnámi töldu sig að jafnaði fá meiri stuðning kennara en nemendur í bóknámi og á almennri braut. Þeir

sem voru í handverksnámi töldu stuðning kennara meiri en þeir sem voru í íþróttanámi og véltækni og þeir sem voru í raftækni töldu stuðninginn meiri en þeir sem voru í véltækni.

Nemendur sem líkaði álíka vel við verklegar og bóklegar greinar í grunnskóla töldu stuðning kennara meiri en þeir sem líkaði betur við verklegar greinar. Að auki töldu nemendur í bóknámi, sem höfðu aldrei velt því fyrir sér að skipta í list- eða starfsnám, sig fá meiri stuðning frá kennurum sínum samanborðið við þá sem höfðu oft eða mjög oft hugsað um það.

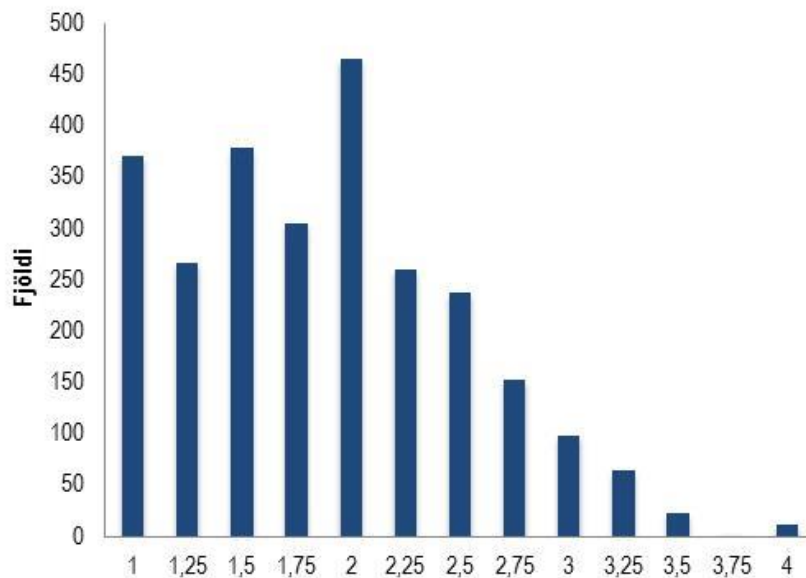
Tafla 40. Stuðningur kennara eftir námssviði og afstöðu til náms

	Meðaltal	Staðalfrávik	Fjöldi
Alls	3,89	0,63	2618
Námssvið***			
Almenn braut	3,88	0,7	309
Bóknám	3,86	0,61	1685
Starfsnám	3,98	0,65	520
Listnám	4,02	0,65	104
Starfsnámsbrautir**			
Íþróttanám	3,82	0,82	47
Véltækninám	3,8	0,56	99
Byggingatækninám	4,05	0,63	104
Handverksnám	4,21	0,57	37
Raftækninám	4,14	0,65	65
Upplýsingatækninám	3,98	0,58	112
Viðskiptanám	3,95	0,63	37
Afstæða til náms*			
Mér líkaði betur við bóklegar greinar	3,9	0,64	373
Mér líkaði álíka vel við bæði	3,93	0,62	1083
Mér líkaði betur við verklegar greinar	3,85	0,65	1140
Ég hef velt því fyrir mér að skipta yfir í iðn-, list- eða starfsnám***			
Mjög oft	3,75	0,69	117
Oft	3,61	0,67	107
Stundum	3,8	0,58	290
Sjaldan	3,87	0,61	369
Aldrei	3,92	0,62	1035

Marktækt skv. t-prófum eða F-prófum, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Þörf fyrir ráðgjöf

Til að mæla þörf fyrir ráðgjöf var notuð samsett mæling á hvort nemendur töldu sig þurfa meiri stuðning við námið og ráðgjöf varðandi námsval, vinnubrögð og persónuleg málefni. Svörin voru metin á bilinu einn til fjórir, því hærra gildi því meiri var þörf fyrir ráðgjöf. Dreifingu svaranna má sjá á mynd 17. Meðaltalið var 1,88. Meirihluti nemenda taldi sig fá nægan stuðning og ráðgjöf eða ekki hafa þörf fyrir slíkt. Aftur á móti taldi um þriðjungur sig þurfa aðeins eða mun meiri stuðning og ráðgjöf.

Mynd 17. Þörf fyrir ráðgjöf

Marktækur munur var á þörf nemenda fyrir ráðgjöf eftir kyni, aldri og einkunnum á samræmdum prófum í íslensku og stærðfræði í 10. bekk, eins og sjá má í töflu 41. Stelpur voru líklegri en strákar til að telja að þær þyrftu meiri ráðgjöf en þær fengu nú þegar. Að auki töldu yngstu nemendurnir sig hafa meiri þörf fyrir ráðgjöf en aðrir nemendur. Þeir nemendur sem fengu lága einkunn eða einkunn í meðallagi á samræmdum prófum í íslensku og stærðfræði í 10. bekk töldu sig þurfa meira á ráðgjöf að halda en þeir sem fengu háa einkunn.

Tafla 41. Þörf fyrir ráðgjöf eftir bakgrunni nemenda

	Meðaltal	Staðalfrávik	Fjöldi
Alls	1,88	0,63	2628
Kyn***			
Strákur	1,83	0,61	1353
Stelpa	1,95	0,65	1274
Aldur**			
Á 17. og 18. ári	1,92	0,64	1291
Á 19. og 20. ári	1,84	0,61	950
Á 21. til 24. ári	1,86	0,65	386
Menntun móður			
Grunnskólapróf	1,91	0,65	774
Iönnám eða annað starfsnám	1,91	0,63	439
Bóklegt framhaldsskólapróf	1,87	0,6	464
Háskólapróf	1,85	0,63	835
Menntun föður			
Grunnskólapróf	1,94	0,63	485
Iönnám eða annað starfsnám	1,85	0,63	974
Bóklegt framhaldsskólapróf	1,85	0,6	278
Háskólapróf	1,89	0,63	759
Búseta			
Höfuðborgarsvæðið	1,89	0,64	1499
Utan höfuðborgarsvæðis	1,86	0,61	1015
Íslenska- samræmt próf***			
Lág einkunn	1,96	0,62	461
Einkunn í meðallagi	1,91	0,64	1512
Há einkunn	1,76	0,61	565
Stærðfræði- samræmt próf***			
Lág einkunn	1,97	0,64	435
Einkunn í meðallagi	1,91	0,63	1297
Há einkunn	1,75	0,61	555
Fyrsta tungumál			
Lærði fyrst íslensku	1,88	0,64	2357
Lærði fyrst annað tungumál	2,02	0,61	80
Lærði íslensku og annað	1,86	0,57	181

Marktækt skv. *t*-prófum eða *F*-prófum, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Marktækur munur var á þörf fyrir ráðgjöf eftir námssviðum og afstöðu til náms eins og sjá má í töflu 42. Nemendur á almennri braut töldu sig þurfa á meiri ráðgjöf að halda en aðrir nemendur. Sama átti við um nemendur sem líkaði betur við verklegar greinar í grunnskóla. Þeir nemendur í bóknámi sem höfðu mjög oft velt því fyrir sér að skipta yfir í starfs- eða listnám töldu alla jafna að þeir þyrftu á meiri ráðgjöf að halda en þeir sem höfðu aldrei eða sjaldan velt því fyrir sér. Þeir sem höfðu sjaldan hugsað um að skipta höfðu meiri þörf fyrir ráðgjöf en þeir sem höfðu aldrei hugsað um að skipta.

Tafla 42. Þörf fyrir ráðgjöf eftir námssviði og afstöðu til náms

	Meðaltal	Staðalfrávik	Fjöldi
Alls	1,88	0,63	2628
Námssvið***			
Almenn braut	2,05	0,67	312
Bóknám	1,88	0,63	1698
Starfsnám	1,82	0,6	512
Listnám	1,84	0,58	105
Starfsnámsbrautir**			
Íþróttanám	1,87	0,58	47
Véltækninám	1,76	0,6	95
Byggingatækninám	1,67	0,53	101
Handverksnám	2,04	0,68	37
Raftækninám	1,77	0,51	65
Upplýsingatækninám	1,75	0,6	111
Viðskiptanám	2,18	0,76	37
Afstæða til náms***			
Mér líkaði betur við bóklegar greinar	1,8	0,63	377
Mér líkaði álíka vel við bæði	1,84	0,61	1088
Mér líkaði betur við verklegar greinar	1,95	0,65	1142
Ég hef velt því fyrir mér að skipta yfir í iðn-, list- eða starfsnám***			
Mjög oft	2,17	0,73	121
Oft	2,06	0,63	108
Stundum	2,09	0,61	292
Sjaldan	1,98	0,6	371
Aldrei	1,77	0,62	1040

Marktækt skv. *t*-prófum eða *F*-prófum, **p* < 0,05, ***p* < 0,01, ****p* < 0,001.

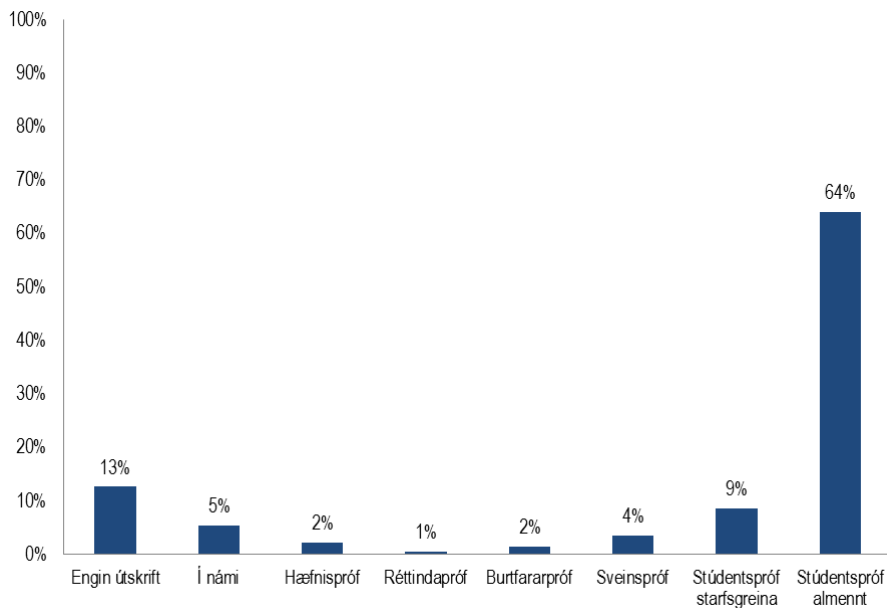
Námsstaða og námsframvinda nemenda

Hér verða kynntar niðurstöður um námsstöðu og námsframvindu þeirra nemenda sem voru 20 ára og yngri þegar könnunin fór fram árið 2007. Nemendum í elsta hópnum (21 til 24 ára) var sleppt hér þar sem svo fáir voru í þeim hópi. Miðað er við árslok 2013 en þá voru yngstu þátttakendurnir orðnir 23 ára en þeir elstu 26 ára.

Í kaflanum verða kynntar niðurstöður fyrir tvær mælingar. Annars vegar var námsstaða metin, það er hvort og þá hvaða prófi nemendur höfðu lokið á framhaldsskólastigi sex og hálfu ári eftir að könnunin fór fram með tilliti til forgangsröðunar lokaprófa (sjá umfjöllun hér á eftir). Ef miðað er við hefðbundið fjögurra ára framhaldsskólanám hefði yngsti hópurinn átt að útskrifast vorið 2010 eða þremur og hálfu ári fyrr en sú námsstaða sem hér er kynnt miðast við. Hins vegar var námsframvindan metin út frá því hvaða prófi nemendur luku fyrst og hvort þeir luku því innan tilsetts tíma.

Á mynd 18 má sjá hvort og hvaða prófi ungmennin höfðu lokið þegar þau voru 23 til 26 ára (í árslok 2013). Hér er einungis miðað við útskriftir úr framhaldsskóla en margir höfðu þar að auki lokið viðbótarmenntun og háskólamenntun. Útskriftir úr framhaldsskóla eru hér miðaðar við einstaklinga og er þá hver einstaklingur talinn einu sinni þótt hann hafi útskrifast oftar. Í greiningu á útskriftum er lokaprófum forgangsráðað eftir réttindum og lengd náms. Forgangsröðunin er eftirfarandi: 1) stúdentspróf (starfsgreina eða almennt), 2) sveinspróf, 3) burtfararpróf úr iðn, 4) réttindapróf verkgreina, og 5) hæfnispróf verkgreina. Til dæmis flokkast þeir nemendur undir stúdentspróf sem bæði höfðu lokið stúdentsprófi og öðru prófi á framhaldsskólastigi. Nemendur sem höfðu sveinspróf og annað próf en stúdentspróf voru flokkaðir undir sveinspróf.

Þegar ungmennin voru 23 til 26 ára höfðu 18% þeirra ekki útskrifast úr framhaldsskóla en tæpur þriðjungur þess hóps var í framhaldsskólanámi (5% heildarhópsins) eins og sjá má á mynd 18. Miðað við ofangreinda forgangsröðun höfðu áberandi flestir útskrifast með almennt stúdentspróf eða tveir af hverjum þremur og er það í samræmi við hlutfall nemenda sem var í bóknámi þegar könnunin fór fram árið 2007. Tæplega fimmti hver hafði lokið starfsnámi. Það skal tekið fram að þar sem hver einstaklingur er talinn einu sinni hér þótt hann hafi útskrifast oftar þýðir það að hluti þeirra sem luku almennu stúdentsprófi hafði einnig lokið starfsnámi eins og sjá má í töflu 45.

Mynd 18. Námsstaða ungmennanna þegar þau voru 23 til 26 ára – próf úr framhaldsskóla

Í töflu 43 má sjá útskriftir miðað við forgangsröðun eftir bakgrunni nemenda. Marktækur munur var á útskriftum eftir öllum bakgrunnsbreytum.

Mikill munur var á námsstöðu eftir kyni. Þegar ungmennin voru 23 til 26 ára hafði mun hærra hlutfall stráka en stelpna ekki lokið neinu prófi úr framhaldsskóla, eða 23% stráka en 14% stelpna. Mikill meirihluti stelpna var með almennt stúdentspróf, eða þrjár af hverjum fjórum samanborið við rúmlega helming stráka. Strákar voru næstum tvisvar sinnum líklegri en stelpur til að hafa lokapróf í starfsgreinum (stúdentspróf starfsgreina eða aðra starfsmenntun). Niðurstöðurnar koma ekki á óvart miðað við fyrri rannsóknir og opinberar upplýsingar. Við viljum þó vekja athygli á tvennu. Í fyrsta lagi þá sýna þær að kynjamunurinn virðist lítið breytast þrátt fyrir almenna umfjöllun um mikilvægi þess. Í öðru lagi að umræðan um mikilvægi starfsmenntunar virðist ekki skila sér í breyttu námsvali ungmenna (Forsætisráðuneyti, 2012).

Yngsti hópurinn var langlíklegastur til að hafa ekki lokið námi eða þriðjungur hans, en hann var 23 ára í árslok 2013. Ef miðað er við hefðbundið fjögurra ára framhaldsskólanám hefði þessi aldurshópur átt að útskrifast vorið 2010. Það kemur ekki á óvart þar sem yngsti hópurinn endurspeglar breiðari hóp en eldri árgangarnir og brotthvarf er mest meðal nýnema. Nánast allir fara í framhaldsskóla að loknum grunnskóla en fer fækkandi eftir því sem líður á námstímann. Haustið 2006 þegar yngsti hópurinn hóf nám fóru 93% 16 ára nemenda í framhaldsskóla, hlutfall 17 ára nemenda var 82%, 74% meðal 18 ára og 66% meðal 19 ára (Hagstofa Íslands, e.d. c).

Tafla 43. Námsstaða ungmennanna í árslok 2013 þegar þau voru 23 til 26 ára eftir bakgrunni þeirra

	Engin útskrift meðtaldir þeir í námi	Almennt stúdentspóf	Stúdentspróf starfsgreina	Önnur starfsmenntun	Fjöldi	Engin útskrift
Kyn***						
Strákur	23%	56%	10%	12%	1153	23%
Stelpa	14%	73%	7%	6%	1165	14%
Aldur***						
Á 17. ári	30%	55%	7%	8%	725	30%
Á 18. ári	17%	65%	8%	10%	614	17%
Á 19. ári	12%	68%	10%	9%	543	12%
Á 20. ári	7%	73%	12%	7%	436	7%
Menntun móður***						
Grunnskólapróf	19%	55%	14%	12%	638	19%
Iðnnám eða annað starfsnám	21%	58%	12%	9%	376	21%
Bóklegt framhaldskólapróf	17%	68%	7%	8%	403	17%
Háskólapróf	11%	78%	5%	5%	740	11%
Menntun föður***						
Grunnskólapróf	20%	55%	12%	12%	388	20%
Iðnnám eða annað starfsnám	18%	60%	10%	12%	828	18%
Bóklegt framhaldskólapróf	22%	64%	8%	5%	236	22%
Háskólapróf	10%	79%	7%	4%	689	10%
Búseta***						
Höfuðborgarsvæðið	16%	71%	7%	6%	1364	16%
Utan höfuðborgarsvæðis	20%	57%	12%	11%	885	20%
Íslenska- samræmt próf***						
Lág einkunn	49%	19%	9%	23%	356	49%
Einkunn í meðallagi	15%	66%	11%	7%	1343	15%
Há einkunn	3%	92%	4%	2%	538	3%
Stærðfræði- samræmt próf***						
Lág einkunn	46%	28%	7%	18%	354	46%
Einkunn í meðallagi	17%	60%	13%	9%	1132	17%
Há einkunn	4%	91%	4%	2%	518	4%
Fyrsta tungumál***						
Lærði fyrst íslensku	17%	65%	9%	9%	2016	17%
Lærði fyrst annað tungumál	41%	43%	6%	10%	68	41%
Lærði íslensku og annað	15%	71%	7%	6%	157	15%

Marktæk tengsl skv. Kí-kvaðrat, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

0% 25% 50% 75% 100%

Sterkt samband kom fram á milli menntunar foreldra og námsstöðu ungmennanna þegar þau voru 23 til 26 ára. Þau sem áttu foreldra með háskólapróf voru mun líklegri til þess að hafa útskrifast heldur en þau sem áttu foreldra með minni menntun og luku langflestir almennu stúdentsprófi eða fjórir af hverjum fimm. Þau sem áttu foreldra með grunnskólapróf eða starfsmenntun voru mun líklegri til að útskrifast með starfsmenntun en aðrir nemendur.

Lítill munur kom fram á því hvort 23 til 26 ára ungmenni höfðu útskrifast eða ekki eftir búsetu. Aftur á móti var töluverður munur á námsvali. Þótt almennt stúdentspróf væri algengasta prófið hjá báðum hópum, var það töluvert algengara meðal nemenda á höfuðborgarsvæðinu og þeir sem bjuggu utan höfuðborgarsvæðisins voru næstum tvisvar sinnum líklegri til að hafa lokið starfsnámi en þeir sem bjuggu á höfuðborgarsvæðinu.

Niðurstöður voru mjög afgerandi eftir einkunnum á samræmdum prófum í íslensku og stærðfræði í 10. bekk. Hlutfall þeirra sem ekki höfðu útskrifast 23 til 26 ára var langhæst meðal þeirra sem voru með lága einkunn í íslensku eða stærðfræði (tæp 50%). Nánast allir í hæsta einkunnarhópnum höfðu lokið framhaldsskólanámi og langflestir þeirra luku almennu stúdentsprófi.

Mikill munur var á útskriftarhlutfalli eftir fyrsta tungumáli nemenda: Þeir sem fyrst lærðu annað tungumál en íslensku voru mun ólíklegri til að hafa lokið framhaldsskólanámi 23 til 26 ára en aðrir nemendur.

Í töflu 44 má sjá námsstöðu ungmennanna þegar þau voru 23 til 26 ára eftir því námssviði sem nemendur voru á þegar könnunin fór fram (vor 2007) og afstöðu þeirra til náms.

Marktækur munur var á námsstöðu eftir öllum fjórum þáttunum. Langalgengast var að nemendur sem voru á almennri braut þegar könnunin fór fram hefðu ekki lokið framhaldsskólanámi 23 til 26 ára gömul eða rúmur helmingur þeirra. Að auki hafði stór hópur nemenda sem var í starfsnámi ekki lokið námi eða þriðjungur þeirra. Hlutfallslega mun færri í listnámi höfðu ekki útskrifast (14%) og átti það við um enn færri nemendur sem voru í bóknámi þegar könnun fór fram (8%).

Greining eftir einstökum starfsnámsbrautum leiddi í ljós að hlutfall þeirra sem höfðu ekki útskrifast var langhæst meðal nemenda í viðskiptanámi en þar höfðu þrír af hverjum fjórum ekki lokið framhaldsskóla og næsthæst meðal nemenda í upplýsingatækni (42%). Í þessum samanburði verður þó að gæta þess hve fáir nemendur voru í einstaka hópum.

Flestir höfðu útskrifast af því námssviði sem þeir voru á vorið 2007 en einhverjar tilfæringar urðu þó og má sem dæmi nefna að 8% þeirra sem voru í starfsnámi árið 2007 höfðu útskrifast með almennt stúdentspróf árið 2013 (vert er að taka fram að hluti þeirra getur einnig hafa lokið starfsnámi, sjá næstu töflu). Einnig viljum við vekja athygli á því að rúmur fjórðungur nemenda sem var í starfsnámi þegar könnunin fór fram hafði lokið stúdentsprófi starfsgreina árið 2013. Athyglisvert var hvað það átti við um hátt hlutfall nemenda sem voru í véltækninámi.

Næstum þrisvar sinnum meiri líkur voru á að ungmenni sem líkaði betur verklegar greinar í grunnskóla hefðu ekki lokið námi 23 til 26 ára samanborið við þau sem líkaði betur við bóklegar

greinar. Mikill meirihluti þeirra sem líkaði betur við bóklegar greinar útskrifaðist með almennt stúdentspróf og sama átti við um þá sem líkaði jafn vel við bóklegar og verklegar greinar.

Athyglisvert er að helmingur þeirra sem líkaði betur við verklegar greinar hafði lokið almennu stúdentsprófi.

Því oftast sem nemendur í bóknámi höfðu hugsað um að skipta yfir í list- eða starfsnám árið 2007 því meiri líkur voru á því að þeir hefðu ekki útskrifast þegar þeir voru 23 til 26 ára. Átti það við um þriðjung þeirra sem höfðu oft eða mjög oft hugsað um að skipta um námssvið. Jafnframt má sjá að nokkur hluti þessa hóps lét verða af því að skipta, því fimmtungur hans lauk starfsnámi.

Tafla 44. Námsstaða ungmennanna þegar þau voru 23 til 26 ára eftir námssviði (þegar könnunin fór fram) og afstöðu til náms

	Engin útskrift				Fjöldi	Engin útskrift
	meðtaldir þeir í námi	Almennt Stúdentspóf	Stúdentspróf starfsgreina	Önnur starfsmenntun		
Námssvið***						
Almenn braut	54%	29%	6%	11%	312	54%
Bóknám	8%	87%	3%	2%	1560	8%
Starfsnám	31%	8%	28%	33%	372	31%
Listnám	14%	22%	56%	8%	71	14%
Starfsnámsbrautir***						
Íþróttanám	31%	28%	31%	10%	40	31%
Véltækninám	17%	7%	43%	33%	79	17%
Byggingatækninám	28%	4%	15%	53%	71	28%
Handverksnám	25%	0%	19%	56%	26	25%
Raftækninám	26%	2%	26%	46%	48	26%
Upplýsingatækninám	42%	10%	25%	23%	77	42%
Viðskiptanám	75%	6%	19%	0%	21	75%
Afstæða til náms***						
Mér líkaði betur við bóklegar greinar	8%	84%	5%	3%	342	8%
Mér líkaði álíka vel við bæði	15%	75%	5%	5%	933	15%
Mér líkaði betur við verklegar greinar	22%	49%	15%	14%	954	22%
Ég hef velt því fyrir mér að skipta yfir í iðn-, list- eða starfsnám***						
Mjög oft og oft	32%	48%	8%	12%	208	32%
Stundum	21%	72%	4%	4%	262	21%
Sjaldan	13%	82%	3%	3%	344	13%
Aldrei	10%	86%	1%	2%	952	10%

Marktæk tengsl skv. Kí-kvaðrat; * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

0% 25% 50% 75% 100%

Nokkuð var um að nemendur hefðu lokið fleiri en einu prófi en það átti við um fjórðung nemenda. Í töflu 45 má sjá hvaða lokaprófum á framhaldsskólastigi nemendur sem voru á 17. til 20. aldursári

2007 höfðu lokið 23 til 26 ára. Dæmi um algeng hæfnispróf voru próf úr list-, tölvu- og íþróttanámi. Verslunarpróf var langalgengasta réttindaprófið.

Tafla 45. Yfirlit yfir þau próf á framhaldsskólastigi sem ungmennin höfðu lokið 23 til 26 ára

	Fjöldi	Hlutfall
Hæfnispróf	52	3%
Réttindapróf	13	1%
Burtfararpróf	33	2%
Sveinspróf	81	4%
Stúdentspróf starfsgreina	40	2%
Stúdentspróf almennt	1190	63%
Hæfnispróf og burtfararpróf	1	0%
Hæfnispróf og sveinspróf	1	0%
Hæfnispróf og stúdentspróf starfsgreina	64	3%
Hæfnispróf og stúdentspróf almennt	95	5%
Réttindapróf og stúdentspróf starfsgreina	30	2%
Réttindapróf og stúdentspróf almennt	155	8%
Burtfararpróf og stúdentspróf starfsgreina	6	0%
Burtfararpróf og stúdentspróf almennt	13	1%
Sveinspróf og stúdentspróf starfsgreina	29	2%
Sveinspróf og stúdentspróf almennt	15	1%
Hæfnispróf, réttindapróf og stúdentspróf almennt	13	1%
Hæfnispróf, burtfararpróf og stúdentspróf starfsgreina	3	0%
Hæfnispróf, sveinspróf og stúdentspróf starfsgreina	3	0%
Hæfnispróf, sveinspróf og stúdentspróf almennt	1	0%
Hæfnispróf, stúdentspróf starfsgreina og stúdentspróf almennt	4	0%
Réttindapróf, burtfararpróf og stúdentspróf starfsgreina	2	0%
Réttindapróf, burtfararpróf og stúdentspróf almennt	1	0%
Réttindapróf, sveinspróf og stúdentspróf starfsgreina	27	2%
Réttindapróf, burtfararpróf, stúdentspróf starfsgreina og stúdentspróf almennt	3	0%
Samtals	1876	100%

Eins og sjá má var algengast að nemendur hefðu lokið almennu stúdentsprófi. Tveir af hverjum þremur útskrifuðum nemendum höfðu lokið því einu og sér en ef einnig voru teknir með þeir sem luku því ásamt öðru prófi eða prófum átti það við um 80% útskrifaðra nemenda.

Um 87% nemenda sem lokið höfðu réttindaprófi og almennu stúdentsprófi voru með verslunarpróf úr Verzlunarskóla Íslands. Þeir luku því verslunarprófinu sem hluta af stúdentsmenntun í bóknaði frekar en sem starfsmámi. Þar sem 63% ungmennanna höfðu lokið almennu stúdentsprófi einu og

sér og segja mætti að langflestir sem luku bæði því og réttindaprófi (8%) voru í raun í bóknámi til stúdentsprófs, má draga þá ályktun að 30% ungmennanna sem lokið höfðu framhaldsskóla hafi lokið einhvers konar starfs- og/eða listnámi á námsferlinum.

Námsframvinda í ljósi afstöðu og skuldbindingar til náms, líðan og stuðnings foreldra og skóla

Í þessum kafla eru kynntar niðurstöður um hvernig afstaða nemenda til náms, skuldbinding þeirra og líðan og stuðningur foreldra og skóla þegar þeir svöruðu könnuninni (á 17. til 20. ári) tengdist námsframvindu þeirra. Þá er átt við hvort þeir höfðu útskrifast úr framhaldsskóla sex og hálfu ári eftir að könnunin fór fram og hvort þeir luku fyrsta prófinu (ef þeir höfðu lokið fleiru en einu prófi úr framhaldsskóla) innan tilsetts tíma.

Í töflu 46 má sjá hvaða lokaprófi nemendur luku fyrst. Þeir sem luku verslunarprófi sem hluta af stúdentsmenntun, til dæmis nemendur í Verzlunarskóla Íslands eru hér flokkaðir með almennt stúdentspróf.

Langalgengast var að þeir sem voru á 17. til 20. aldursári þegar könnunin fór fram vorið 2007 og útskrifuðust lykju fyrst almennu stúdentsprófi.

Tafla 46. Fyrsta lokapróf á framhaldsskólastigi

	Fjöldi	Hlutfall
Hæfnispróf	124	7%
Réttindapróf	63	3%
Burtfararpróf	107	6%
Sveinspróf	52	3%
Stúdentspróf starfsgreina	64	3%
Stúdentspróf almennt	1468	78%
Samtals	1876	100%

Eins og sjá má í töflu 47 luku tveir af hverjum þremur nemendum námi innan tilsetts tíma. Með því er átt við hvort þeir höfðu lokið einhverju framhaldsskólanámi fjórum árum eftir að þeir luku grunnskóla, hlutfallslega flestir luku námi sem skipulagt var sem fjögurra ára nám. Um fjórðungur lauk allt að einu og hálfu ári of seint og um 14% tveimur árum eða meira of seint. Stelpur voru líklegri til að ljúka innan tilsetts tíma (68%) en strákar (60%).

Tafla 47. Námstími fyrsta lokaprófs

	Fjöldi	Hlutfall
Brautskráning innan tilsetts tíma	1205	64%
Allt að einu og hálfu ári of seint	418	22%
Allt að tveimur og hálfu ári of seint	125	7%
Þremur árum of seint eða meira	128	7%
Samtals	1876	100%

Tafla 48 sýnir annars vegar hvernig viðhorf nemendanna þegar þeir voru á 17. til 20 aldursári og hins vegar hvort þeir voru í bók- eða starfsnámi tengdist því hvort þeir komu til með að ljúka námi innan tilskilins tíma.

Hér er horft til svara nemenda um afstöðu þeirra til náms, skuldbindingar þeirra og líðan, og stuðnings foreldra og skóla.

Þeir nemendur sem luku fyrst bóknámi voru mun líklegri en þeir sem luku starfsnámi (þar með talið listnámi) til að útskrifast innan tilsetts tíma. Þar að auki voru þeir mun ólíklegri til að ljúka meira en tveimur árum of seint.

Þeir nemendur sem komu til með að ljúka innan tilsetts tíma voru vissari um námsval sitt í framhaldsskóla en aðrir nemendur þegar könnunin fór fram árið 2007. Einnig voru þeir ólíklegri til að hafa velt því fyrir sér að skipta um námssvið, sérstaklega í samanburði við þá sem höfðu oft velt því fyrir sér. Þeir voru jafnframt mun ólíklegri til að hafa líkað betur við verklegar en bóklegar greinar í grunnskóla. Þar að auki voru þeir líklegri til að telja foreldra sína leggja jafn mikla áherslu á að ljúka stúdentsprófi og þeir gerðu sjálfir.

Meginniðurstaðan fyrir skuldbindingu almennt var að þegar könnunin fór fram var hún mest meðal þeirra nemenda sem komu til með að ljúka námi innan tilsetts tíma. Skuldbinding til náms var að jafnaði meiri hjá nemendum sem luku innan tilsetts tíma en hinna tveggja hópanna. Félagsleg skuldbinding, metnaður í námi og samsömun við skóla var mest meðal þeirra sem luku innan tilsetts tíma, næst mest meðal þeirra sem luku allt að tveimur árum of seint og minnst meðal þeirra sem luku meira en tveimur árum of seint. Þeir sem luku innan tilsetts tíma sýndu að jafnaði minni neikvæða skólahegðun en aðrir nemendur. Einnig leið þeim að jafnaði best andlega en síst var líðanin hjá þeim sem luku meira en tveimur árum of seint.

Nemendur sem töldu sig hafa mestan stuðning þegar könnunin fór fram voru líklegastir til að útskrifast innan tilsetts tíma. Bæði þátttaka foreldra í námi barna sinna og eftirfylgni var að jafnaði meiri meðal þeirra en annarra nemenda. Jafnframt töldu þeir sig alla jafna hafa minnsta þörf fyrir

ráðgjöf en mest var þörfin hjá þeim sem luku meira en tveimur árum of seint. Að auki kom fram tilhneiging í þá átt að nemendur sem luku innan tilsetts tíma töldu sig fá meiri stuðning kennara en þeir sem luku meira en tveimur árum of seint.

Tafla 48. Tengsl námstíma við aðrar rannsóknarbreytur

Útskrift:	Innan tilsetts tíma			Allt að tveimur árum of seint			Meira en tveimur árum of seint		
	Meðaltal	Staðalfrávik	Fjöldi	Meðaltal	Staðalfrávik	Fjöldi	Meðaltal	Staðalfrávik	Fjöldi
Vissa með námsval***	1,85	0,25	1170	1,76	0,30	469	1,72	0,33	167
Námsleg skuldbinding***	3,92	0,66	1183	3,72	0,78	476	3,64	0,75	170
Félagsleg skuldbinding***	4,14	0,68	1185	3,83	0,79	473	3,66	0,84	170
Samsömun við skóla***	4,57	0,64	1175	4,25	0,84	470	4,06	0,84	168
Neikvæð skólahæðun***	2,71	0,68	1183	2,93	0,65	475	3,01	0,68	170
Metnaður í námi***	4,64	0,48	1178	4,26	0,66	469	3,97	0,74	169
Andleg líðan***	3,30	0,56	1179	3,14	0,66	470	3,01	0,67	167
Þátttaka foreldra***	3,86	0,73	1176	3,67	0,79	468	3,68	0,73	168
Eftirfylgni foreldra***	4,19	0,74	1175	4,01	0,84	467	4,05	0,83	168
Stuðningur kennara +	3,89	0,60	1178	3,87	0,65	470	3,77	0,69	170
Þörf fyrir ráðgjöf***	1,78	0,58	1184	1,95	0,65	474	2,10	0,66	170
		Hlutfall	Fjöldi		Hlutfall	Fjöldi		Hlutfall	Fjöldi
Útskrift***									
Luku stúdentsprófi		70%	1034		24%	350		6%	84
Luku starfsnámi		42%	171		35%	145		23%	93
Ég hef velt því fyrir mér að skipta um nám***									
Aldrei		69%	716		24%	243		7%	75
Sjaldan eða stundum		62%	363		28%	164		10%	57
Oft eða mjög oft		47%	70		36%	54		17%	26
Afstaða til náms***									
Mér líkaði betur við bóklegar greinar		71%	222		22%	70		7%	23
Mér líkaði álíka vel við bæði		73%	568		22%	168		6%	47
Mér líkaði betur við verklegar greinar		54%	394		32%	235		14%	100
Áhersla foreldra og nemenda á stúdentspróf***									
Í samræmi		69%	1026		23%	335		8%	115
Í ósamræmi		46%	161		39%	137		15%	55

Marktekt skv. F-prófum og Kí-kvaðrat, + $p < 0,1$ * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Kannað var samspil mælinganna á afstöðu og skuldbindingar til náms, líðan og stuðnings foreldra og skóla í að spá fyrir um annars vegar hvort nemendur komu til með að ljúka námi (sjá töflu 49) og hins vegar hvort þeir luku fyrsta lokaprófinu innan tilsetts námstíma (sjá töflu 50) með aðhvarfsgreiningu hlutfalla.

Í töflu 49 má sjá niðurstöður aðhvarfsgreiningar hlutfalla sem sýna líkur á því að nemendur sem voru á 20. aldursári eða yngri þegar könnunin fór fram hefðu lokið framhaldsskólanámi sex og hálfu

ári síðar. Frumbreyturnar í líkaninu eru þær sem spáðu sterkast fyrir um útskrift nemenda úr framhaldsskóla af fyrrnefndum breytum eftir að stjórnað var fyrir aldri, kyni og hvort nemendur voru í bók- eða starfsnámi þegar könnunin fór fram (notuð var tölfræðileg leit að besta líkani). Í gögnunum fengu þeir sem ekki höfðu lokið námi í framhaldsskóla gildið 0 en þeir sem höfðu útskrifast fengu gildið 1. Því má túlka niðurstöður á þá leið að áhættuhlutfall yfir 1 sýni auknar líkur á útskrift eftir því sem gildi frumbreyta eru hærra. Á hinn bóginn sýnir gildi undir 1 minni líkur á því að ungmennin hafi útskrifast úr framhaldsskóla eftir því sem gildi frumbreyta eru hærra. Til dæmis má sjá í töflu 49 að eftir því sem nemendur voru eldri þegar könnunin fór fram því líklegra var að þeir hefðu útskrifast sex og hálfu ári síðar.

Að teknu tilliti til aldurs og kyns, hvort nemendur voru í bóknámi eða starfsnámi þegar könnunin fór fram og annarra frumbreyta í líkaninu spáðu afstaða nemenda til bóklegs og verklegs náms í grunnskóla, samsömun þeirra við skóla, metnaður þeirra í námi, eftirfylgni foreldra þeirra og þörf þeirra fyrir ráðgjöf fyrir um hvort þeir höfðu lokið námi í framhaldsskóla sex og hálfu ári síðar. Niðurstöður sýndu að nemendur sem voru í bóknámi þegar könnunin fór fram voru mun líklegri en þeir sem voru í starfsnámi og þeir sem voru á almennri baut til að hafa útskrifast úr framhaldsskóla sex og hálfu ári síðar. Jafnframt voru þeir sem líkaði betur við bóklegar greinar í grunnskóla líklegri til að ljúka framhaldsskóla en bæði þeir sem líkaði álíka vel við bóklegar og verklegar greinar og þeir sem líkaði betur við verklegar greinar. Að auki má sjá að nemendur voru að jafnaði líklegri til að hafa útskrifast eftir því sem þeir samsömuðu sig betur skólanum, höfðu meiri metnað í námi, höfðu meiri eftirfylgni foreldra og minni þörf fyrir ráðgjöf. Eins og við var að búast voru nemendur líklegri til að hafa lokið námi eftir því sem þeir voru eldri þegar könnunin fór fram og stelpur voru líklegri en strákar til að hafa útskrifast. Saman skýrðu breytur 33% af dreifingu þess að ljúka framhaldsskóla.

Tafla 49. Forspá afstöðu til náms, skuldbindingar, eftirfylgni foreldra og þarfar fyrir ráðgjöf um að útskrifast úr framhaldsskóla

	<i>b</i>	Staðalvilla	Áhættuhlutfall
Aldur***	0,51	0,08	1,66
Stelpur**	0,45	0,15	1,56
Námssvið***			
Á almennri braut***	-1,74	0,18	0,18
Í starfsnámi***	-1,01	0,19	0,37
Afstaða til náms**			
Líkaði álika vel bók- og verklegar**	-0,77	0,27	0,46
Líkaði betur við verklegar greinar***	-0,64	0,26	0,53
Samsömun við skóla***	0,30	0,09	1,35
Metnaður í námi***	0,61	0,11	1,84
Eftirfylgni foreldra**	0,26	0,09	1,29
Þörf fyrir ráðgjöf**	-0,31	0,12	0,74
Nagelkerke R^2	0,33		

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Líkanið: $\chi^2(10, N = 2165) = 428,8, p < 0,001$.

Í töflu 50 má sjá niðurstöður fjölstiga aðhvarfsgreiningar hlutfalla sem sýna líkur annars vegar á því að útskrifast allt að tveimur árum of seint (efri hluti töflunnar) og hins vegar meira en tveimur árum of seint (neðri hluti töflunnar) samanborið við að útskrifast innan tilsetts tíma. Þeir sem útskrifuðust innan tilsetts tíma fengu gildið 0. Áhættuhlutfall yfir 1 sýni auknar líkur á að nemendur ljúki námi of seint.

Frumbreytur líkansins eru þeir þættir sem spáðu sterkast fyrir um námstímann, þegar stjórnað var fyrir aldri, kyni og hvort nemendur luku bóknámi eða starfsnámi. Eins og áður eru hér einungis niðurstöður fyrir þá nemendur sem voru á 20. aldursári eða yngri þegar könnunin fór fram. Allar frumbreytur líkansins, nema aldur og kyn, spáðu marktækt fyrir um námstíma nemenda.

Samanborið við nemendur sem luku bóknámi voru þeir nemendur sem luku starfsnámi líklegri til þess að hafa útskrifast allt að tveimur árum of seint og enn líklegri til að hafa útskrifast meira en tveimur árum of seint. Þeir sem töldu foreldra sína leggja jafn mikla áherslu á að þeir lykju stúdentsprófi og þeir gerðu sjálfir voru líklegri en bæði þeir sem töldu foreldra sína leggja meiri eða minni áherslu á það til að útskrifast innan tilsetts tíma. Eftir því sem nemendur sýndu neikvæðari skólahegðun, samsömuðu sig minna skólanum, höfðu minni metnað í námi og meiri þörf fyrir ráðgjöf því líklegri voru þeir til þess að hafa útskrifast allt að tveimur árum of seint og ennþá líklegri til þess að hafa útskrifast meira en tveimur árum of seint. Saman skýrðu breyturnar 24% af dreifingu námstímans.

Tafla 50. Forspá afstöðu til náms, skuldbindingar og þarfar fyrir ráðgjöf um námstíma

	b	Staðalvilla	Áhættuhlutfall
Útskrift allt að tveimur árum of seint			
Aldur	-0,07	0,06	0,94
Strákur	0,12	0,13	1,13
Luku starfsnámi***	0,61	0,16	1,84
Samræmi í áherslu foreldra og nemenda á stúdentsprófi**	-0,42	0,16	0,66
Samsömun við skóla***	-0,34	0,09	0,71
Neikvæð skólahæðun*	0,22	0,10	1,24
Metnaður í námi***	-0,72	0,12	0,49
Þörf fyrir ráðgjöf*	0,26	0,10	1,30
Útskrift meira en tveimur árum of seint			
Aldur	0,00	0,09	1,00
Strákur	-0,03	0,20	0,97
Luku starfsnámi***	1,59	0,21	4,92
Samræmi í áherslu foreldra og nemenda á stúdentsprófi	-0,27	0,23	0,77
Samsömun við skóla***	-0,56	0,13	0,57
Neikvæð skólahæðun*	0,39	0,16	1,47
Metnaður í námi***	-1,02	0,17	0,36
Þörf fyrir ráðgjöf**	0,54	0,16	1,71
Nagelkerke R ²	0,24		

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Líkanið: $\chi^2(12, N = 2166) = 228,6, p < 0,001$.

Athyglisvert er í fyrsta lagi hve sterk forspá viðhorfa nemenda eru um námsstöðu þeirra sex og hálfu ári eftir að könnunin fór fram. Í öðru lagi er athyglisvert að greining á sterkustu forspárbreytum um það annars vegar hvort ungmennin höfðu lokið framhaldsskólanámi eða ekki sex og hálfu ári síðar og hins vegar hvort þau luku fyrsta prófi innan tilsetts tíma sýndi sambærilegar niðurstöður. Þeir nemendur sem voru í bóknámi þegar könnunin fór fram voru líklegastir til að hafa lokið framhaldsskólanámi sex og hálfu ári síðar og þeir sem luku bóknámi voru líklegastir til að gera það innan tilsetts tíma. Sú skuldbinding nemenda sem skipti mestu máli bæði um hvort þeir luku námi innan sex og hálfes árs og hvort þeir luku fyrsta prófi á réttum tíma var metnaður í námi og samsömun við skólann. Að auki kom fram að því meiri sem þörf nemenda var fyrir ráðgjöf því ólíklegri voru þeir til að hafa lokið námi sex og hálfu ári síðar og ólíklegri til að ljúka fyrsta prófi innan tilskilins tíma. Fyrrgreindar niðurstöður komu fram hvort sem strákar eða stelpur áttu í hlut og það hafði heldur ekki áhrif hve gömul ungmennin voru þegar þau svöruðu könnuninni.

HEIMILDIR

- Aðalnámskrá framhaldsskóla. (1999). Almennur hluti. Reykjavík: Menntamálaráðuneytið. Sótt af <http://www.ismennt.is/vefir/namskra/stjornun/namskrar/welcome.html>
- Anna Katrín Ragnarsdóttir. (2015). *Tengsl andlegrar líðanar framhaldsskólanema við skuldbindingu þeirra til náms og skóla* (óútgefin meistaraaritgerð). Háskóli Íslands, Reykjavík.
- Appleton, J. J., Christenson, S. L. og Furlong, M. J. (2008). Student engagement with school: Critical conceptual and methodological issues of the construct. *Psychology in the Schools*, 45, 369-386. doi:10.1002/pits.20303
- Forsætisráðuneyti. (2012). Allir stundi nám og vinnu við sitt hæfi. Tillögur um samþættingu menntunar og atvinnu. Reykjavík: Forsætisráðuneyti. Sótt af <https://www.forsaetisraduneyti.is/media/Skyrslur/Menntahopur-tilloguskjal-121112.pdf>
- Einar Guðmundsson og Árni Kristjánsson. (2005). *Gagnavinnsla í SPSS*. Reykjavík: Háskólaútgáfan.
- Fan, X. og Chen, M. (2001). Parental involvement and students' academic achievement: A meta-analysis. *Educational Psychology Review*, 13(1), 1–22. doi:10.1023/A:1009048817385
- Field. (2013). Fredricks, J. A., Blumenfeld, P. C. og Paris, A. H. (2004). School engagement: Potential of the concept, state of the evidence. *Review of Educational Research*, 74, 59–109. doi:10.3102/00346543074001059
- Finn, J. D. (1989). Withdrawing from school. *Review of Educational Research*, 59(2), 117–142.
- Fredricks, J. A., Blumenfeld, P. C. og Paris, A. H. (2004). School engagement: Potential of the concept, state of the evidence. *Review of Educational Research*, 74, 59–109. doi:10.3102/00346543074001059
- Hagstofa Íslands. (e.d. a). *ÍSNÁM2008 - Íslensk náms- og menntunarflokkun*. Sótt af <https://www.hagstofa.is/adferdir-og-flokkun/isnam2008/>
- Hagstofa Íslands. (e.d. b). *Lýsigögn: Prófaskrá; framhaldsskólar og háskólar*. Sótt af <https://www.hagstofa.is/utgafur/lysigogn/lysigogn/?fileId=19568>
- Hagstofa Íslands. (e.d. c). *Skólasókn eftir kyni, aldri og landsvæðum 1999-2013*. Sótt af http://px.hagstofa.is/pxis/pxweb/is/Samfelag/Samfelag__skolamal__0_yfirlit/SKO00002.px/
- Jón Torfi Jónasson og Kristjana Stella Blöndal. (2002). *Ungt fólk og framhaldsskólinn: Rannsókn á námsgengi og afstöðu '75 árgangsins til náms*. Reykjavík: Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands og Háskólaútgáfan.
- Kristjana Stella Blöndal og Bjarney Sif Ægisdóttir. (2013). Óákveðni nemenda við námsval í framhaldsskóla og skuldbinding þeirra gagnvart námi og skóla. *Netla, sérrit – rannsóknir og skólastarf*. Sótt af http://netla.hi.is/serrit/2013/rannsoknir_og_skolastarf/005.pdf
- Kristjana Stella Blöndal og Sigrún Aðalbjarnardóttir. (2009). Parenting practices and school dropout: A longitudinal study. *Adolescence*, 44, 729-49.
- Kristjana Stella Blöndal og Sigrún Aðalbjarnardóttir. (2012). Student disengagement in relation to expected and unexpected educational pathways. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 56, 85-100. doi:10.1080/00313831.2011.568607
- Kristjana Stella Blöndal og Sigrún Aðalbjarnardóttir. (2014). Parenting in relation to school dropout through student engagement: A longitudinal study. *Journal of Marriage and Family*, 76, 778-795. doi:10.1111/jomf.12125
- Mennta- og menningarmálaráðuneytið. (e.d.). Starfsnámsbrautir. <https://www.menntamalaraduneyti.is/utgefid-efni/namskrar/nr/3963>

OECD/Eurostat/UNESCO Institute for Statistics. (2015). *ISCED 2011 Operational manual: guidelines for classifying national education programmes and related qualifications*. Paris: OECD Publishing. doi:10.1787/9789264228368-en

Sveinbjörn Gestsson og Sigurgrímur Skúlason. (2015). *Samræmd könnunarpróf: Niðurstöður fyrir árið 2014*. Reykjavík: Námsmatsstofnun. Sótt af http://www.namsmat.is/vefur/skyrslur/samramd_prof/skyrsla_nidurstodur_2014.pdf

VIÐAUKI

Tafla 51. Niðurstöður þáttagreiningar, fyrri hluti

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. Námsleg skuldbinding $\alpha = 0,77$											
Flestar námsgreinar sem ég er í eru skemmtilegar						0,61					
Mér líkar vel námið sem ég er í nú						0,57					0,31
Mér finnst námið tilgangslaust						-0,50					
Mér finnst ég læra mikilvæga hluti í skólanum						0,49					
2. Andleg líðan $\alpha = 0,85$											
Ég hef verið niðurdregin/n undanfarið						0,76					
Ég hef nýlega sleppt einhverju skemmtilegu vegna þess að mér leið illa						0,76					
Ég kvíði því í oft að fara í skólann						0,72					
Mér finnst ég skilin/n útundan						0,63					
Ég kvíði fyrir að rekast á suma krakka í skólanum						0,56					
Mig langar að breyta mörgu í lífi mínu						0,54					
Ég rifst oft við einhvern						0,51					
Mér finnst ég vera einstæðingur						0,47					
3. Eftirfylgni foreldra $\alpha = 0,82$											
Foreldrar mínir vita hvar ég er á kvöldin						0,92					
Foreldrar mínir vita hvar ég er um helgar						0,88					
Foreldrar mínir vita með hváða félögum ég er utan skóla						0,66					
Foreldrar mínir þekkja bestu vini mína						0,33			0,28		
4. Samsömun við skóla $\alpha = 0,8$											
Mig langar til að skipta um skóla						-0,82					
Ég er í þeim skóla sem ég vildi helst vera						0,73					
Ég er ánægð/ur með skólann sem ég er í						0,48		-0,37			
Það er líklegt að ég útskrifist frá þessum skóla						0,44	0,26				
5. Stuðningur kennara $\alpha = 0,8$											
Kennarar mínir taka því vel þegar nemendur spyrja um námsefnið						0,72					
Kennarar mínir hvetja nemendur til þess að spyrja um námsefnið						0,71					
Kennarar mínir hrósa þegar nemendum gengur vel						0,55					
Mér finnst auðvelt að tala við kennarana mína						0,51					
Ég er ánægð/ur með kennarana mína		0,35				0,45					
6. Metnaður varðandi framtíðina $\alpha = 0,7$											
Mér finnst líklegt að ég haldi áfram námi eftir framhaldsskóla						0,84					
Ég ætla í háskólanám						0,68					
Ef mér byðist gott starf í dag þá myndi ég hætta í framhaldsskóla						-0,43					
Mér finnst mikilvægt að ljúka einhverju námi						0,40					
Ég hef velt því fyrir mér að hætta í skóla						-0,29					

Þáttahleðslur undir 0,25 eru ekki birtar í töflunni.

Niðurstöður þáttagreiningar, seinni hluti

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11

7. Félagsleg skuldbinding $\alpha = 0,74$

Ég hlakka til að hitta félaga mína í skólanum	-0,63
Það er góður andi í skólanum	-0,63
Mér finnst ég vera hluti af tilteknum hóp í skólanum	-0,62
Ég er ánægð/ur með félagslífið í skólanum	-0,53

8. Þátttaka foreldra í skólagöngu barns síns $\alpha = 0,77$

Foreldrar mínir sýna þv í áhuga sem ég er að læra í skólanum	0,65
Foreldrar mínir hvetja mig til að reyna betur ef ég fæ slakar einkunnir	0,64
Foreldrar mínir leggja mikla áherslu á að ég standi mig vel í námi	0,53
Ef ég þarf aðstoð við heimanám get ég leitað til foreldra minna	0,53
Ég ræði skólann og nám mitt við foreldra mína	0,51

9. Þörf fyrir stuðning skóla $\alpha = 0,68$

Ég þarf ráðgjöf um vinnubrögð	0,74
Ég þarf meiri stuðning við námið innan skólans	0,62
Ég þarf ráðgjöf um námsval	0,44
Ég þarf ráðgjöf vegna persónulegra vandanamála	-0,41

10. Neikvæð námshegðun $\alpha = 0,8$

Ég fresta verkefnum fram á síðustu stundu	0,71
Ég sinni heimanáminu jafn óðum	-0,69
Ég er illa undirbúin/n fyrir kennslustundir	0,64
Ég kem of seint í kennslustundir	0,52
Ég skrópa í kennslustundum	0,50

11. Vissa um námsval $\alpha = 0,78$

Ég er sannfærð/ur um að ég hef valið rétta námsbraut	0,71
Ég er á þeirri námsbraut sem ég vildi helst vera á	0,69
Ég hef velt því fyrir mér að skipta um námsbraut / deild	-0,63
Mér finnst vanta námsbraut/deild sem hentar mér	-0,30

Þáttahleðslur undir 0,25 eru ekki birtar í töflunni.